

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 21 мая 1982 г. ● № 20 (3118) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

ВЕРНЫ ПАМОЧНІК ПАРТЫІ

Калі вы, дарагі чытач, атрымаеце гэты нумар штотыднёвіка, маладыя людзі, якія глядзяць на вас з вокладкі, будуць знаходзіцца ў Вялікім Крамлёўскім палацы з'ездаў, дзе праходзіць XIX з'езд ВЛКСМ.

Пазнаёмцеся: Аляксандр Барздзей — вадзіцель, Святлана Сухавей — кінаактрыса, Таццяна Катляровіч — касір-кантралёр, Генадзь Бандаровіч — сталяр. Чатыры пасланцы камсамоліі Беларусі, чатыры з некалькіх тысяч дэлегатаў, якія на з'ездзе прадстаўляюць 41-мільённую камсамольскую арганізацыю краіны.

За плячамі Аляксандра, Святланы, Таццяны і Генадзя нямаго гадоў, ды, мусіць, і не надта багатыя яны на падзеі. Але кожны з іх ужо асоба, кожны мае аўтарытэт у таварышаў па працы, сяброў. На пустым месцы аўтарытэт не высее. Трэба, каб у чалавека слова было заўсёды важкім, каб ніколі яно не разыходзілася са справай, каб ішоў ён да людзей з адкрытым сэрцам.

Маладыя людзі васьмідзсятых! Ім уласцівыя ўсе прыкметы часу — імклівага, тэхнічнага. Ім уласціва і ўсё тое, што вызначала далёкіх ужо па часе юнакоў і дзяўчат — карчагінцаў, што біліся на франтах грамадзянскай, будавалі Камсамольск-на-Амуры і Днепрагэс; тых соцень тысяч хлопцаў у салдацкіх шынялях, што стаялі насмерць пад Масквой, Сталінградам і Курскам, штурмавалі Кёнігсберг і Берлін, абессмяроціўшы свае імёны бяспрыкладнай мужнасцю і адвагай; тую моладзь, што аднаўляла разбураныя вайной гарады і сёлы, заводы, бальніцы і школы, выпускала першую сталь і першыя трактары.

Любыя справы па плячы сённяшняй камсамоліі, усёй савецкай моладзі. Ва ўсім, што мы маем, чым ганарымся, — у навуцы і тэхніцы, прамысловасці і сельскай гаспадарцы, мастацтве і спорце — самы дзейны, самы дастойны ўклад яе — моладзі!

У сваім прывітанні XIX з'езду Усесаюзнага Ленінскага Камуністычнага Саюза Моладзі Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Савецкага Саюза адзначыў, што «грамадства развітога сацыялізму прадстаўляе найшырэйшыя магчымасці для праяўлення лепшых якасцей савецкіх юнакоў і дзяўчат — імкнення да авалодання вышынямі навукі і культуры, да ўстанавлення самых справядлівых, заснаваных на калектывізме адносін паміж людзьмі, умення пераадоляваць цяжкасці».

Камсамольскі з'езд падвёў рысу пад зробленым, здзейсненым, вызначыў шляхі на заўтра, на будучае. БАМ і КамАЗ, пшанічныя прасторы Казахстана і Украіны, вугальныя шахты і тайга, заводы і атамныя электрастанцыі — усюды патрэбны маладыя, працавітыя рукі, малады задор, гарачы імпат.

Як падкрэсліў у сваім выступленні на з'ездзе Леанід Ільіч Брэжнеў, камсамол, моладзь савецкая — заўсёды на перадавых рубяжах. Яна — не падвядзе!

САЛЮТ, ПІЯНЕРЫЯ!

ПАРАД ЮНЫХ ЛЕНИНЦАУ НА КРАСНОЙ ПЛОШЧЫ

Звонкагалосыя піянерскія песні загучалі 19 мая на галоўнай плошчы краіны. У дзень 60-годдзя Усесаюзнай піянерскай арганізацыі імя У. І. Леніна тут адбыўся парад юных ленинцаў, прысвечаны выдатнай дзеце. Ён стаў яркім аглядам дасягненняў у вучобе, працы і грамадскай рабоце чырвангалаштучнай гвардыі Краіны Саветаў, яе рапартам XIX з'езду ВЛКСМ.

Вітаць юную змену прыйшлі ветэраны партыі, камсамолі і піянерскага руху, дэлегаты форуму юнацтва краіны.

Плошчу запаўняюць калоны прадстаўнікоў лепшых дружных і атрадаў сталіцы, усіх саюзных рэспублік. Уносяцца авея-

ныя славы, азораныя подзвігамі юных герояў піянерскія сцягі.

З натхненнем, бурнымі аваяцямі сустрэлі прысутныя прывітанне таварыша Л. І. Брэжнева Усесаюзнай піянерскай арганізацыі імя У. І. Леніна. Яго зачытаў першы сакратар ЦК ВЛКСМ Б. М. Пастухов.

Фанфары іграюць урачысты сігнал. Па рашэнні Цэнтральнага Камітэта Ленінскага камсамолу Усесаюзнай піянерскай арганізацыі ўручаецца Памятны сцяг ЦК ВЛКСМ.

Пачынаецца марш-парад юных масківоў. У калонах — правафланговую Усесаюзнага маршу «Піянеры ўсёй краіны

справе Леніна верныя!» і піянерскай пяцігодні працоўных спраў, цімураўцы і чырвоныя следыты, юнармейцы і шэфы акцёрбат, спартсмены і актывісты мастацкай самадзейнасці. Урачыстасці на Краснай плошчы завяршае шматтысячная дэманстрацыя юных ленинцаў сталіцы.

ТАСС.

Юныя ленинцы рэспублікі сустрэлі юбілей піянерыі выдатнымі поспехамі ў вучобе, працы, спорце, пошукавай рабоце. Дэвіз працоўнай дзяцінай пяцігодкі «Кожнаму атраду — ударную справу, кожнаму піянеру — працоўнае заданне!» стаў правілам для ўсіх. Піянерская праца сёння — гэта аперацыя «Беларускі каравай» (у ёй штогод удзельнічаюць больш як 300 тысяч дзяцей), многія тоны сабрамага металалому і манулатуры, сотні гектараў адраджанага лесу.

Урачыстыя лінейкі і мітынгі, прысвечаныя 60-годдзю ўтварэння Усесаюзнай піянерскай арганізацыі, адбыліся ў Мінску і ў абласных цэнтрах, у многіх гарадах і сёлах рэспублікі.

БЕЛТА.

ОРДЭН—ЧАСОПІСУ

Тэарэтычнаму і палітычнаму часопісу ЦК КПБ «Коммунист Белоруссии» — 60 гадоў. 18 мая ў Мінску адбыўся ўрачысты сход, прысвечаны гэтай знамянальнай дзеце і ўручэнню часопісу ордэна Дружбы народаў, якога ён удастоен за заслугі ў прапагандзе марксісцка-ленінскай тэорыі і палітыкі партыі, плённую работу па камуністычнаму выхаванню працоўных, мабілізацыі іх на выкананне задач гаспадарчага і культурнага будаўніцтва.

Высокую ўзнагароду Радзімы часопісу ўручыў другі сакратар ЦК КП Беларусі У. І. Бровінаў. Ён сардэчна павіншаваў супрацоўнікаў, аўтарскі актыву, чытачоў часопіса са знамянальнай падзеяй і пажадаў ім новых творчых поспехаў у прапагандзе сацыялістычнага ўкладу жыцця, паказе шматграннай дзейнасці партыйных арганізацый рэспублікі.

Галоўны рэдактар часопіса Г. В. Будай гораха падзякаваў

Цэнтральнаму Камітэту КПСС, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета СССР за высокую ўзнагароду. Яна да многага абавязвае, падкрэсліў ён, і накладе вялікую адказнасць за вырашэнне складаных задач, пастаўленых перад работнікамі друку XXVI з'езда КПСС.

З цёплымі словамі прывітання на вечары выступілі намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Коммунист» Л. К. Науменка, дырэктар Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ Р. П. Платонаў, галоўны канструктар аб'яднання «БеларуаМАЗ» М. С. Высоцкі, адказны сакратар літоўскага часопіса «Коммунист» К. І. Пятквічус, сакратар парткома Мінскага трактарнага заводу У. Р. Галко.

Удзельнікі сходу з вялікім натхненнем прынялі прывітальнае пісьмо ў адрас Цэнтральнага Камітэта КПСС, таварыша Л. І. Брэжнева.

БЕЛТА.

КЛУБ ЗАПРАШАЕ ВЫБАРШЧЫКАУ

«Дом выбаршчыкаў» — такая шылда з'явілася на будынку клуба Барысаўскага заводу аўтамабільнага электраабсталявання імя 60-годдзя Вялікага Кастрычніка. Веліка і культурна сустракаюць тут наведвальнікаў. У іх распараджэнні канферэнц-зала, бібліятэка, фая, дзе праводзяцца разнастайныя культурна-масавыя мерапрыемствы, ідэалагічная работа.

У адным з пакояў — агітпункт. Тут аформлены фотавітрына «Наш завод ад выбараў да выбараў», кніжныя выстаўкі, стэнды з матэрыяламі аб Канстытуцыі СССР і БССР, саветскай выбарчай сістэме, рашэн-

нях XXVI з'езда КПСС. Працуе стол даведак, наладжана дзяржаўства агітатару. З выбаршчыкамі праведзена чытацкая канферэнцыя па кнізе Л. І. Брэжнева «Успаміны». Па ініцыятыве савета заводскага клуба рыхтуюцца тэматычныя вечары.

Дамы і клубы выбаршчыкаў, агітпункты працуюць і пры іншых культасветустановах індустрыяльнага Барысава: на шклозаводзе імя Дзяржынскага, фабрыцы піяніна імя 50-годдзя КПБ, у вытворчым аб'яднанні «Барысаўдрэў» і інш.

П. БАРОДКА.

З'ЕЗДУ КАМСАМОЛА

На Віцебшчыне прайшоў тыдзень кнігі, прысвечаны XIX з'езду ВЛКСМ. Адкрыццё адбылося ў кнігарні «Глобус» г. Віцебска. На сустрэчу з маладымі чытачамі прыйшлі сакратар абласнога таварыства аматараў кнігі В. Палявая, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамолу Беларусі У. Хазанскі, паэт У. Маруцаў.

М. НІЧЫПАРАУ.

ЗА ВЫХАВАННЕ МОЛАДЗІ

Актывна вырашаюць работнікі вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай школы важную задачу адзінацатай пяцігодкі: выхаванне маладых спецыялістаў, умелых арганізатараў мас, патрыятаў і інтэрнацыяналістаў, якія валодаюць высокім узроўнем прафесійнай падрыхтоўкі. Нядаўна за вялікі асабісты ўклад у падрыхтоўцы маладых спецыялістаў міністр вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі СССР ўзнагародзіў значном «За выдатныя поспехі ў рабоце» ў галіне вышэйшай адукацыі СССР вялікую групу работнікаў вышэйшай школы. Сярод іх — загадчык кафедры Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута прафесар Г. Вашчанка.

Л. АЛЕНКІН.

МАЛАДЫЯ ГАСПАДАРЫ ЗЯМЛІ

«Камсамолу Беларусі прысвячаецца» — словы гэтыя вынесены эпіграфам да альбома «Маладыя гаспадары зямлі», што выпусціла выдавецтва «Беларусь» сёлета — у год XXVII з'езда камсамоліі Беларусі і XIX з'езда ВЛКСМ, які працуе ў Маскве. Пасланцы і лепшыя прадстаўнікі моладзі рэспублікі — тыя, хто сваёй самаадданай працай робіць усё для таго, каб выканаць гістарычны рашэнні XXVI з'езда КПСС.

Старонкі альбома — гэта слаўны, больш чым шасцідзесяцігадовы шлях беларускіх юнакоў і дзяўчат, якія заўсёды — у гады змагання за Саветскую ўладу і мірнага будаўніцтва, у гады барацьбы з фашызмам і ў сённяшні мірны час — былі і ёсць з партыяй Леніна, што ўвасабляе сабой сумленне і гонар нашай эпохі.

Складальнік альбома У. Касько, аўтар тэксту Я. Крупельня, а таксама аўтары чорна-белых і наляровых здымкаў М. Амельчанка, М. Бандарык, М. Ананьін, В. Ждановіч і іншыя даюць

магчымасць чытачам зазірнуць у дзень учарашні камсамоліі, лепш зразумець яе сённяшнія справы.

Маладыя байцы, што доўга гаюцца з контррэвалюцыяй, вясковыя хлопцы і дзяўчаты на курсах «лікбеза», першы трактар, які пракадае баразну, — гэта тое, што ніколі не забываецца. Як не можа забыцца ўдзел камсамоліі ва ўсенародным змаганні з фашызмам, уклад у асваенне цаліны.

Новы час — новыя справы. І новыя старонкі альбома. Мы пазнаём лаўрэатаў прэміі Ленінскага камсамолу кампазітара Ігара Лучанка і ўдзельніка ансамбля «Песняры», укладаным ся ў знаёмых воблікі выхаванцаў камсамолу, лётчыкаў — каммандаўтаў Пятра Клімуна і Уладзіміра Каваленка; бачым воінаў, студэнтаў, калгаснікаў, рабочых. Усе яны — маладыя гаспадары зямлі і ўсім ім набліжаецца заўтрашні дзень.

А. АНДРЭЕУ.

ПЕСНІ «СТУДЭНЦКАЙ ВЯСНЫ»

Святочна, масава, з багаццем творчай выдумкі і фантазіі прайшоў на Брэстчыне традыцыйны агляд-конкурс мастацкай самадзейнасці вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навуцальных устаноў «Студэнцкая вясна-82». У гэтым годзе ён прысвечаны 60-годдзю ўтварэння СССР. У аглядзе прынялі ўдзел 15 інстытутаў, тэхнікумаў і вучылішчаў.

Пераможцамі сярод сярэдніх

спецыяльных навуцальных устаноў прызнаны самадзейныя артысты Пінскага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга індустрыяльна-педагагічнага тэхнікума, Пінскага педагагічнага вучылішча імя А. С. Пушкіна і Брэсцкага тэхнікума чыгуначнага транспарту; сярод вышэйшых навуцальных устаноў — Брэсцкага інжынерна-будаўнічага інстытута.

М. ГОРСКІ.

ПРЭМ'ЕРЫ

АПЛАДЗІРУЕ СІМФЕРОПАЛЬ

Крымскі акадэмічны рускі драматычны тэатр імя М. Горькага паказаў прэм'еру спектакля «Тры засады» па п'есе беларускага драматурга А. Петрашэвіча. Аўтар, які прысутнічаў на прэм'еры, сказаў мне: — Я знаёмлюся са сваімі героямі ў другі раз. Амаль паралельна спектакль па гэтай п'есе выйшаў у Мінску, у тэатры імя Горькага. Яны абодва мне падабаюцца. Рэжысёры ўнеслі ў іх многа свайго, індывідуальнага. Але засталася агульнае — грамадзянская адданасць герояў, выразнасць іх партыйных пазіцый, непрымірмасць да зла, недахопаў. П'еса, першая назва якой — «Соль», звязана не толькі з аховай прыроды, зямлі, вады, чысціні паветра, але і чысціні чалавечых адносін, з аховай самога чалавекна як вышэйшай разумнай істоты...

Пазіцыя драматурга супадае з пазіцыяй пастаноўшчыка — галоўнага рэжысёра тэатра А. Новікава. Яго рэжысёрская задума і акцёрская ігра ўзмацнілі аўтарскія слова.

Гэтая творчая садружнасць пачалася так. Неяк А. Петраш-

Брэсцкі драматычны тэатр імя Ленінскага камсамолу Беларусі да 100-годдзя з дня нараджэння народнага паэта рэспублікі Янкі Купалы падрыхтаваў спектакль «Раскіданае гняздо». П'есу Я. Купалы ў перакладзе на рускую мову У. Раждзевенскага і П. Кабзарэўскага паставіла рэжысёр Т. Белічэнка; аўтар сцэнаграфіі мастак В. Лесін; кампазітар В. Кандрасюк.

Кевіч атрымаў з Сімферопаля ліст. У рукі А. Новікава трапіў адзін з варыянтаў п'есы «Соль», і ён напісаў драматургу: «Гэта мы будзем ставіць. Гэта нас хвалюе...» Калі распачалася работа над пастаноўкай, выявілася, што драматург працуе яшчэ над адной п'есай, прысвечанай 1500-годдзю Кіева. І А. Петраш-кевіч заказаў другую п'есу —

На здымку: у ролі Сымона Зяблінка артыст А. Гаманюк. Фота У. НЕЖЫВІНСКАГА.

«Русь Кіеўская». Так тэатр, які ўжо даўно славіцца сваёй садружнасцю з літаратурамі, знайшоў новага аўтара, а драматург у асобе тэатра займеў аднадумца.

Сімферопальцы і госці Крыма цёпла сустрэлі прэм'еру спектакля «Тры засады».

М. БЯРОЗКІН, г. Сімферопаль.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Адзін з чарговых вечараў, які адбыўся ў Маскве ў Цэнтральным ДOME літаратараў імя Аляксандра Фадзеева, прысвечаны творчасці вядомага саветскага паэта, перакладчыка твораў бел-

ларускай літаратуры на рускую мову, нашага земляка Дзмітрыя Кавалёва. Успамінамі пра яго жыццё і творчасць дзяліліся многія маскоўскія паэты і крытыкі. Цікавымі былі выступленні беларускіх літаратараў — народнага пісьменніка Беларусі Янкі Брыля, Анатоля Грачанікава і маладога паэта Леаніда Дранько-Майсюка.

М. ГЕЛЬСКІ.

20-годдзю творчай дзейнасці заслужанай артысткі БССР, салісткі Беларускага тэлебачання і радыё Тамары Раеўскай быў прысвечаны адзін з вечараў у ДOME афіцэраў. У гэту канцэртную праграму спявачка ўключыла песні грамадзянскага гучання, лірычныя творы, якія сталі папулярнымі ў слухача дзякуючы выкананню Т. Раеўскай. Прагучалі і новыя песні беларускіх кампазітараў. У вечары прынялі ўдзел народныя артысты БССР Я. Глебаў, Ю. Семяняка, народны пісьменнік Беларусі Я. Брыль, паэт У. Карызна і, вядома, сталыя творчыя партнёры Т. Раеўскай — сімфанічны аркестр Белтэлерадзкі пад кіраўніцтвам заслужанага артыста БССР Б. Райскага.

Інструментальнаму ансамблю Беларускага тэлебачання і радыё — 50 гадоў. З гэтай нагоды ў філармоніі адбыўся ўрачысты вечар, на якім калектыву-юбіляр віталі старшыня Дзяржтэлерадзкі БССР Г. Бураўкін, прадстаўнікі музычнага грамадскага рэспублікі, падшэфных працоўных калектываў. У праграме, з якой выступілі інструментальны ансамбль пад кіраўніцтвам заслужанага артыста БССР Л. Смількоўскага, выконваліся творы рускіх і заходне-еўрапейскіх кампазітараў-класікаў, музыка народаў нашай краіны, арыгінальныя сачыненні сучасных беларускіх аўтараў. Разам з ансамблем выступілі і вядомыя салісты: народная артыстка БССР Л. Златава, заслужаная артыстка рэспублікі А. Падгайска, Ю. Смірноў, артысты У. Гародкін, М. Прашко, Г. Радзько.

З поспехам прайшоў на сцэне Дзяржаўнага ордэна Леніна акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР чарговы спектакль балета А. Адана «Жызэль». Аматыры балетнага мастацтва з асаблівым задавальненнем прысутнічалі на ім — партыю Жызэлі на гэты раз выконвала прымабалерына тэатра оперы і балета Анкіры Мерыч Сумен, якая выступала разам са сваім партнёрам Азганам Асламам. Мерыч Сумен у 1961 годзе закончыла Анкарскую дзяржаў-

ную кансерваторыю і з таго часу выступае на сцэне мясцовага тэатра оперы і балета. З поспехам праходзілі гастролі яе ў многіх краінах свету — М. Сумен апладзіравалі глядачы Алжыра, Англіі, Даніі, Польшчы, Егіпта і Туніса, Японіі. Двойчы ў ролі Жызэлі яна выступала на сцэне Вялікага тэатра СССР. І вось гэты прыезд у сталіцу Беларусі...

На здымку: Жызэль — Сумен (у цэнтры) зачаравала мінскіх глядачоў. Фота А. КАЛЯДЫ.

У ПЕСЕННЫМ ЛЮСТЭРКУ

Вядома, самы дэмакратычны жанр у музыцы — песня, люстэрка пачуццяў, думак. А найбольш папулярная песня — песня эстрадна. Яшчэ вядома, што самыя шматлікія і маладыя яе прыхільнікі наведваюць гала-канцэрты ў мінскім Палацы спорту, эстрадныя вечары ў філармоніі, ДOME афіцэраў, палацах культуры і клубных горада. Наведваюць неаднойчы за сезон. Калі памернаваць, колькі бывае ў нас за год (зусім розны, але аб'яднаны для зручнасці словам «эстрадны») артыстычных калектываў, салістаў, успомніць і выступленні землякоў, — дык можа здацца...

Можа здацца, што сённяшняя гарадская канцэртная афіцэрава саблывым не адрозніваецца. Прайшлі выступленні ленинградскага артыста Э. Хіля; пачаліся гастролі вакальна-інструментальнага ансамбля «Крымскія зоры» з салісткай З. Руднік; мінская рок-група «Сурор'е» паказвае новую праграму; прыехалі з Гомеля «Сябры»... Аднак усе гэтыя канцэрты і творчыя сустрэчы з музыкантамі на прадпрыемствах, ва ўстановах беларускай сталіцы праходзяць з 14 мая пад знакам першага фестывалю савецкай эстраднай песні, прысвечанага 60-годдзю ўтварэння СССР. Як паведамлялася, 24 мая ў Палацы спорту адбудзецца за-

ключны вялікі вечар песні з удзелам нашых гасцей і вядучых беларускіх выканаўцаў. Пакуль жа гэта, цэнтральная фестывальная зала двойчы на дзень прымае глядачоў. Праграма канцэртаў у Палацы спорту (як тут бывае і звычайна) досыць вялікая і стракатая, не разлічаная на нейкую пэўную катэгорыю аматараў. Яе можна назваць своеасаблівым адлюстраваннем калектывага партэта шматоблічнай сучаснай савецкай эстраднай песні. Мяркуючы самі: тут — і аўтарскае выкананне песень П. Бюль-Бюль-Бюль і суправаджэнні азербайджанскага ансамбля «Ашугі», і «падлеткавая» экстравагантнасць вакальна-інструментальнага ансамбля «Ліся, песня!», і «рэпрадукцыя» з вядомых песень-рамансаў у нечаканым выкананні беларускай спявачкі С. Кульпы, і дэяраральны, пад уласны гітарны акампанемент, спеў саліста Маскоўскай абласной філармоніі Л. Дубя, і музычныя пароды В. Сінайскага, і знаёмая па кінаэкране творчасць М. Дунаўскага — кіраўніка ансамбля «Фэстываль», і прафесійная ўпэўненасць вядомай эстонскай рок-групы «Магнетык Бэнд»...

С. ВЕТКА.
На здымках А. Каляды — удзельнікі фестывалю Палад Бюль-Бюль-Бюль і Святлана Кульпа.

ДЭВІЗ — «МЫ ЖЫВЁМ У СССР»

Адміністрацыя і прафсаюзы намітэт аб'яднання «Беларусь-калій» прынялі рашэнне аб правядзенні конкурсу тэматычных вечароў рудаўпраўленняў і цэхаў, прысвечанага 60-годдзю ўтварэння СССР. Ён праходзіць пад дэвізам «Мы жывём у СССР».

Пры падвадзненні вынікаў будучы ўлічваюцца адзіная праграма, ванасць праграм, глыбіня раскрыцця тэмы, выкарыстанне калектывамі мастацкай самадзейнасці сродкаў нагляднай агітацыі, якія адлюстроўваюць ход выканання планаў другога года адзінаццатай пяцігодкі.

У горадзе стала традыцыяй праводзіць працоўныя вахты ў гонар саюзных рэспублік. Працуюць у такіх дні салігорцы з падвойнай энергіяй. Інакш

быць не павінна. У гэтым горадзе жывуць людзі 33 нацыянальнасцей. Многія з іх прынялі актыўны ўдзел у конкурсных вечарах.

Для пераможцаў устаноўлены грашовыя прэміі. Выдзелены сродкі і для індывідуальнага заахвочвання лепшых арганізатараў і выканаўцаў.

Правадзненне такога конкурсу дапаможа нам удасканаліць ідэйна-палітычную і культурна-масавую работу, стварыць новыя гурты мастацкай самадзейнасці ў працоўных калектывах, — значыцца дырэктар Палаца культуры вытворчага аб'яднання «Беларуськалій» імя 50-годдзя СССР А. Грынчэвіч.

К. ТАМАРОУСКІ.

ВЫСТАУКІ

таў, выпушчаныя выдавецтвамі Масквы, Ленінграда і выдавецтвам «Беларусь», што прапагандуюць рашэнні XXVI з'езда КПСС, паказваюць мабільную

чую ролю партыі ў жыцці савецкага грамадства.

На ўрачыстым адкрыцці выстаўкі выступілі дырэктар магазіна Р. Котава, мастацтвазнавец А. Ойстрах, загадчык сэнтра палітычнага плаката выдавецтва «Беларусь» М. Саўлян, начальнік аддзела рэкламы і прапаганды ініцыятыўнага аб'яднання С. Жук.

На здымку: пра шлях, пройдзены савецкім плакатам, расказвае мастацтвазнавец А. Ойстрах.

Фота А. КАЛЯДЫ.

(М. Танк), Ю. Сураўцаў, адказны сакратар — В. Шчадрына.
У складзе намітэта — С. Азімаў, М. Аляксееў, П. Аляксееў, А. Ананьеў, І. Антановіч, Т. Аснараў, В. Афанасьеў, Г. Ахунаў, Ю. Барабаш, С. Баруздын,

Т. Курбанаў, П. Куусберг, С. Лапін, Л. Ляонаў, А. Малдоніс, С. Міхалюк, Ю. Міхневіч, Дж. Мулдагаліев, Мустай Карым, І. Навуменка, В. Озераў, Б. Алейнік, В. Осіпаў, Б. Панин, П. Панчанка, Б. Пастухов,

У СЕСАЮЗНЫ ЮБІЛЕЙНЫ

Для падрыхтоўкі і правядзення мерапрыемстваў, прысвечаных 100-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Янкі Купалы, створаны ўсесаюзны юбілейны намітэт. Старшыня намітэта — Г. Марнаў, намеснікі — Н. Сняжкова, Я. Скурно

А. Бяляеў, Г. Берднікаў, П. Боцу, Ю. Верчанка, Н. Гілевіч, М. Грыбачоў, Н. Думбадзе, В. Ераменка, Ф. Ярмаш, П. Заграбелны, Л. Зямляннікава, М. Ібрагімаў, Я. Ісаеў, М. Канаатаў, В. Камзюнікаў, З. Круглова, Ф. Кузняцоў, А. Кузьмін,

В. Петрасян, Г. Прыедз, А. Роганаў, А. Раманаў, А. Салынскі, С. Сартакоў, Б. Ступнін, В. Цельпугоў, Я. Цяжэльнікаў, В. Увараў, М. Федарэнка, С. Хакім, Я. Хелемскі, М. Храпчанка, А. Чакоўскі, А. Чапураў, В. Шаура, А. Шасцінскі, М. Шолахаў.

АДЗНАЧАЕ ПОЛЬШЧА

Генеральны консул Польскай Народнай Рэспублікі ў Мінску А. Возняк наведваў Саюз пісьменнікаў Беларусі і ўрачыў старшыні праўлення СП БССР Максіму Танку кнігу выбранай паэзіі Янкі Купалы «А хто там ідзе?», выпушчаную Лодзінскім выдавецтвам да 100-годдзя з дня нараджэння песняра.

А. Возняк праінфармаваў кіраўніка Саюза пісьменнікаў аб мерапрыемствах, якія адбудуцца ў Польшчы ў сувязі са 100-гадовымі юбілеямі Янкі Купалы і Якуба Коласа.

У Варшаве будзе праведзена міжнародная навуковая сесія

«Стагоддзе з дня нараджэння Я. Купалы і Я. Коласа», арганізатарамі якой з'яўляюцца Варшаўскі ўніверсітэт, Дом савецкай культуры ў Варшаве і Таварыства польска-савецкай дружбы.

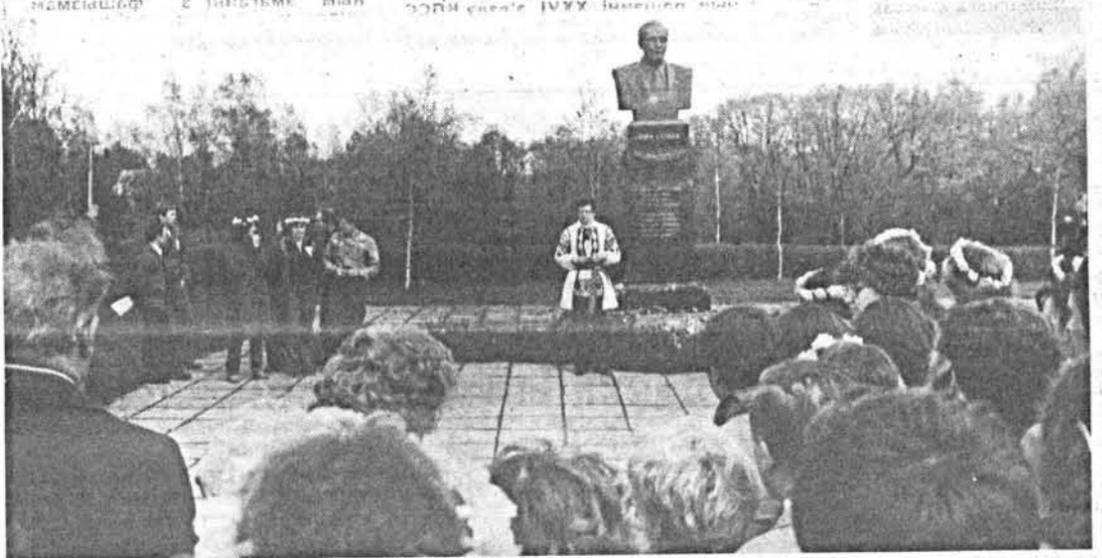
Адбудуцца тансама Дні беларускай літаратуры, прысвечаныя Я. Купалу і Я. Коласу. Часопіс «Літаратура на свеце» ў адным з нумароў шырока азнаёміць польскага чытача з жыццём і творчасцю народнага песняра. Лодзінская тэлестанцыя прысвечыць песням спецыяльную перадачу.

Максім Танк расказаў аб тым, як будучы святкавацца

юбілеі Я. Купалы і Я. Коласа на Беларусі і ў Маскве, паведаміў аб новых выданнях польскай літаратуры ў перакладах на беларускую мову, выказаў падзяку польскім перакладчыкам і супрацоўнікам Лодзінскага выдавецтва за папулярнызацыю беларускай літаратуры ў Польшчы.

У гутарцы прынялі ўдзел сакратары праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Васіль Зуёнак, Барыс Сачанка, Іван Чыгрынаў, сакратар партыйнай арганізацыі Вячаслаў Адамчык, а таксама Галіна Васілеўская, Аляксей Гардзіцкі, Уладзімір Юрэвіч.

САБРАЛА ВЯЗЫНКА СТУДЭНТАЎ

Не сказаць, каб сёлетняя вясна надта цешыла вока. Усе яны, калі трапляеш сюды, у Вязынкі, калыску неўміручага Янкі Купалы, не можаш не радавацца малюніцкай краявідаў, што нават пад скупымі промнямі цяперашняга сонца паспелі ўжо прыхарашыцца ў сваё ўбранне. І штодзень тут бывае шмат людзей. Прыязджаюць мастакі, каб зрабіць накіды для будучых палотнаў, любяць прайсціся купалаўскімі сцежкамі паэты. Для студэнтаў жа Вязынка — тая заўсёдна прыстань, адкуль набываюць свой разгон іх лепшыя мары і спадзяванні.

Таму не выпадкова студэнты філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна абралі Вязынку месцам штогадовага правядзення сваіх традыцыйных злётаў. У мінулы суботу тут праходзіў чарговы, шосты злёт. Праведзены ў год 60-годдзя ўтварэння СССР, ён прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа і ператварыўся ў сапраўднае свята паэзіі, мастацтва, маладосці.

Пачалося ж гэтае свята яшчэ далёка ад Вязынік, калі студэнты ў Мінску ўсклалі кветкі да помнікаў Уладзіміру Ільічу Леніну, Янку Купалу і Якубу Коласу. Пачалося, калі радасныя і ўрушаныя ішлі яны вуліцамі горада, спяваючы песні. Пра-

даўжалася ў электрычных, дзе панавалі святочны настрой, чуліся жарты, гучалі песні.

Кульмінацыяй свята сталі мерапрыемствы ў самой Вязынцы. На малюніцкай паляныцы вырас студэнцкі палатачны гарадок. Каля яго пастроіліся атрады на ўрачыстую лінейку. Узімаецца сцяг злёту, і да прысутных звяртаецца... сам Янка Купала. Голас паэта, запісаны ў свой час, гучыць прыглушана і ўрачыста. Пясняр гаворыць аб сваёй адданасці Радзіме, аб вернасці Камуністычнай партыі, якой прысвяціў усе жыццё і творчасць. А потым зачытваецца тэкст выступлення Якуба Коласа перад студэнтамі БДУ імя У. І. Леніна 13 лістапада 1952 года.

Да студэнтаў звяртаюцца дэкан філалагічнага факультэта А. Воўк, загадчык кафедр беларускай літаратуры В. Казлова, плямённіца Янкі Купалы Я. Раманюска, сакратар парткома ўніверсітэта М. Елісееў і іншыя. Яны гавораць аб той вялікай адданасці, якая ўскладаецца на плечы моладзі ў сувязі з выкананнем гістарычных рашэнняў XXVI з'езда КПСС, заклікаючы іх быць вернымі прадаўжальнікамі справы савецкага народа.

У гасцях у студэнтаў — паэты Н. Гілевіч, Г. Бураўкін, Р. Барадунін. Усе яны — выпускнікі ўніверсітэта, усе — лаўрэаты

Дзяржаўнай прэміі БССР, якая носіць імя Янкі Купалы, і ўсім ім ёсць што сказаць сённяшнім студэнтам.

А потым у літаратурную пляцоўку ператварылася месца для помніка песняру. Выкладчык БДУ, пісьменнік В. Рагойша прадставіў членаў літаратурнага аб'яднання «Узлёт», і яны, маваўшы, акрыленыя, чыталі свае вершы, у якіх апявалі хараство бацькоўскай зямлі, славілі справы савецкіх людзей, гаварылі аб любові да Купалы і Коласа.

На летняй жа эстрадзе праходзіла студэнцкае свята самадзейнага мастацтва. Майстэрства дэманстравалі ўніверсітэцкія спевакі, танцоры, дэкламатары...

Конкурсы на лепшую насценную газету і вясновы букет, афармленне палаткі і выстаўка студэнцкіх і курсавых работ на купалаўскую і коласаўскую тэматыку — гэта ўсе таксама арганічна ўвайшло ў свята.

Студэнты ўсклалі вянкі да помніка песняру, пазнаёміліся з экспазіцыяй філіяла музея Янкі Купалы. А потым пшлі па вадзе вянкі з першых вясновых кветак, шугала да абноўленай поляны кастра і зноў гучалі вершы Купалы і Коласа, песні на іх словы.

А. ВІШНЕУСКІ.

У ДЗЕНЬ МУЗЕЯЎ

У аўтаран у нашай краіне прайшоў чарговы Міжнародны дзень музеяў пад дэвізам: «Музей — важны сродак культурнага абмену, узбагачэння культуры, развіцця ўзаемаразумення, супрацоўніцтва і міру паміж народамі». Гэтае свята Літаратурны музей Максіма Багдановіча адзначаў актыўнай масава-прапагандысцкай работай.

Супрацоўнікі музея пабывалі ў бібліятэках імя М. Багдановіча ў г. Мінску і г. п. Смалевічы, сустрэліся з вучнямі СШ № 93 г. Мінска, Мясцовай васьмігадовай школы Маладзечанскага раёна, з жыхарамі вёсак Ракуцёўшчына і Мясота гэтага ж раёна.

Аказана метадычная дапамога і падараны копіі фатаграфій

і дакументаў школам і бібліятэкам для стварэння куткоў і школьных экспазіцый, прысвечаных М. Багдановічу.

У Максімавым садзе, які закладзены пісьменнікамі каля Ракуцёўшчыны, з'явіліся новыя драўцы, пасаджаныя ўдзельнікамі святочнай сустрэчы.

М. ПАЗНЯКОУ.

РАДЗІМА МАЯ ДАРАГАЯ

...Есць у сусвеце планета
Зямля.
Есць на зямлі той краіна
адна,
А ў той краіне —
прыстанішча, дзе
Сэрца звачэйшыя песні
вядзе.

Вось у такіх радках паэта і раскрываецца таямніца творчасці мастака, паэта, артыста. Звачэй спяваецца на той зямлі, што цябе ўзрашчала і выгадала, якая дала табе сілы, у якой — твае карані.

Не выпадкова ўспомніліся вершы Максіма Танка, любімага паэта, майго земляка, які так хораша сказаў пра наш

нашай», заўсёды адчуваю сябе ў даўгу. Як радуся поспехам хлебарабаў, радуся, што ў іх добра ідуць справы!

У студзені мне з групай пісьменнікаў давалося выступіць перад хлебарабамі калгаса імя Кірава Слуцкага раёна. Гэта выдатная гаспадарка, слаўная сваімі працавітымі людзьмі. Глядзела я на іх твары, іх спрацаваныя рукі і думала: ой, як нялёгка гэта — расціць хлеб. Ведаю гэта, бо сама з вёскі, з любых Навасёлкаў. Дваццаць пяць год жыў у Мінску, а прыеду на радзіму — усе такія блізкія, родныя.

Пасля такіх сустрэч заўсёды задаеш сабе пытанне: а ці патрэбен ты людзям, ці патрэбна ім тваё мастацтва? І ні з чым не параўнаць тое пачуццё,

на — прадстаўляць сваю рэспубліку за яе межамі. Мы не ўпершыню едем на Украіну, нас там заўсёды чакаюць. Там любяць і ахвотна ставяць творы нашых беларускіх аўтараў: Макаёнка, Быкава і іншых. І на нашых рэпертуарных афішах заўсёды пазначаны творы пісьменнікаў братніх рэспублік — Грузіі, Малдавіі, Украіны. Сустрэкаемся мы і з гледачамі іншых рэспублік. І ўсюды нас прымаюць як паланцоў зямлі - партызанкі, народ якой вынес жахі вайны, выстаю і перамог.

Як член Беларускага Камітэта абароны міру я выступаю ад імя пакалення, што перанесла вайну, ад імя ўсіх маці, якія хочуць шчасця сваім дзецям, я гавару пра тое, як са-

З ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Змітрок МАРОЗАУ

На суглінку, дзе спрадвеку рос
Пустэльнік — хвошч, ды вецер
смагу сеяў, —
Красе жыта ў чалавечы рост,
Мяце над ім дзівосная завая.
Не бачыў я даўно такой красы,
Не адчуваў такога хвалявання,
Бо чую, як мне шэпчаць
прывітанне
Жытнёвыя тугія каласы.

Рэквіем

Знічка пакацілася па небе,
Бы сляза па твары удавы,
Пахне порахам і хлебам,
Што адваяваны для жывых,
Родам з маладых
пяцідзiesiąтых —
Праўнікаў і ўнікаў тых
байцоў...
Цішыня. А ў сэрцы б'е набатам
Рэквіем жытнёвых каласоў.

Адсею фальшывыя словы,
Не будзем шматзначна
маўчаць,
На тое нам дадзена мова,
Каб праўду у вочы казаць.
Так сеібіт часінай вясновай
З зямлёю гамонку вядзе...
Павер мне, праўдзівае слова
Заўсёды дабром прарасце.

Мацярынскае поле

Есць палі магнітныя
І палі жытнёвыя,
Ад ільну — блакітныя,
А яшчэ — жыццёвыя,
А мяне сучешвае:
За нябачнай рыскаю,
Існуе бязмежнае
Поле Мацярынскае.
З жытняй калыханкаю,
Белымі шпакоўнямі,
З роснымі заранкамі,
Песнямі пад поўнямі.
Дзе сталеў я ў вёснамі,
Прыпрам аблашчаны,
З цёплымі барознамі
Нашаптаўся ласкава.
Полям тым сагрэты я,

Як дзіця калыскаю...
Не ўтравее з летамі
Поле Мацярынскае.

Яблыням — як маці —
пяцідзiesiąт.
(А былі ж нядаўна маладымі!)
Залатымі ліўнямі над імі
Адспяваў юнацтва лістапад.
Цітаўкі, антонаўкі, ракеткі...
Кратаю шурпатыя ствалы.
Тут мая вясковая Планета,
Тут мой свет, вялікі і малы.

Халадок таполяў белых
Студзіць мне чало,
Пацішэла, пастарэла
Роднае сяло.
Пакаленне гадвала
З думкаю адной:
Будзе ў хатах месца мала
Гамане жывой.
Вырай выпусціў крылаты
Вернасці вясло...
Можа, мы ў чым вінаваты?
Можа, ты, сяло?

Хлебны верасень крочыць па
хатах.
І ля школы смяецца дзятва,
Перагортвае плугам араты
Залаты старонкі жніва.
Хлебарабскай натхнёнай пазмай
Ува мне загавораць яны,
А ралля непачатаю тэмай
Будзе спаць да наступнай
вясны.

Наведаў я бацькоў магілы
І чую голас маці мілы:
«Спачні, дзіця маё, з дарогі».
Ды ёй прэчыць бацька строгі:
«Мы шмат чаго не дарабілі:
За вёскай луг не дакасілі
За хатай не дажалі жыта.
Я рад бы сам, — не зрушыць
пліты.

Ідзі, сыноч, ідзі, саколік,
Цябе чакаюць луг і поле...»
Пайшоў, а следам голас маці:
«Не даў перадыхнуць
дзіцяці».

Люблю паслухаць землякоў
Ля вечаровай ціхай хаты:
Гамонку мудрую дзядзькоў
І юнакоў вясёлых жарты.
Апошні сонечны прамень
Пасерабрыць вярбіне плечы,
Усё, што зроблена за дзень,
Тут перамелецца за вечар.
Пасля, у цішыні начной,
Я, поўны светлага даверу,
Насеннем мудрасці зямной
Засею чыстую паперу.

Сталасці парог пераступаю
З радасцю, трывогай і тугой,
Пакланюся сонечнаму гаю,
Каласок пагладжу даланей.
Птушанятка выхаджу малое
І лісток з галінкі не сарву,
Я люблю, люблю усё жывое
І таму на свеце сам жыву.
І калі гунуць мяне на веча
Да забытых продкаў жураўлі,
Скажучь людзі: «Жыў
па-чалавечы,
Недарэмна жывь ён на зямлі».

Радзіма мая дарагая... Радон вядомай беларускай песні. Радзіма, у сэрцы кожнага з нас гэтае слова неаддзельнае ад слова Маці. Маці дае сваім дзецям жыццё. Радзіма вызначае іх лёс, дае крылы для ўзлёту, робіць іх дастойнымі высокага звання грамадзяніна. Радзіма ў вашым лёсе? З такім пытаннем у год 60-годдзя СССР рэдакцыя звярнулася да тых, чыя праца на карысць Радзіме высока ацэнена народам, партыяй. Сёння расказвае народная артыстка БССР Марыя ЗАХАРЭВІЧ.

Нарачанскі край, «край сніх азёраў, шляхоў партызанскіх і слаўных падзей, свабодалюбівых працоўных людзей». Лепш не скажаш!

Беларусь, радзіма, яе гераічнае мінулае, яе людзі — вось тое запаветнае, блізкае, перажытае, што хваляе мяне як чалавека і як актрысу. У сваіх выступленнях па радыё, па тэлебачанні, у канцэртах чытаю ўрыўкі з твораў Мележа, Шамкіна, Чыгрынава, вершы Купалы, Куляшова, Танка, Бураўкіна. Беларуская паэзія, проза — мой хлеб надзеі і ў жыцці, і ў творчасці. З імі звязаны мой лёс, творчы лёс, як мой жыццёвы лёс, звязаны з лёсам майго народа.

На сцэне купалаўскага тэатра, які стаў родным домам, часцей выпадае іграць жанчыні з народа, з лёсамі драматычнымі, нялёгкімі. Гэта дзве Марыі — у «Святая святых» і «Законе вечнасці», камісар — у «Аптымістычнай трагедыі». Мне па душы і Ганна з «Плачу перапёлкі».

Так, працавітыя, мужныя, душэўна багатыя жанчыны блізкія мне, таму што ведаю іх не па кніжках, адчуваю іх сэрцам, душою. Калі іграю для гэтых людзей ды бачу, што яны разумеюць мяне, тады перажываю хвіліны сапраўднага шчасця. Перад гэтымі простымі людзьмі, пра якіх пэнт сказаў: «гордасць і слава зямлі

калі бачыш, што твая ігра значодзіць водгук у сэрцах. Значыцца — жывеш не марна. Тады працаваць хочацца лепей, болей. Так, чалавек шчаслівы сваёй працай, і поспехі ў працы прыносяць самую вялікую радасць. Натуральна, акцэру заўсёды хочацца, каб яго часцей запрашалі і на радзі, і на тэлебачанне, каб і ў тэатры было больш роляў добрых і розных. Хацелася б сыграць класіку, і характарную ролю, і лірычную, адным словам, каб творчае жыццё было больш поўным, актыўным.

Нядаўна ў тэатры з'явілася прэм'ера па п'есе Арбузава «Успамін». У мяне там адна з галоўных роляў — цікавы, псіхалагічна складаны вобраз. Зноў жа мая гераіня — моцная, дужая жанчына. Гэты спектакль, як і «Плач перапёлкі», «Закон вечнасці», «Верачка» і іншыя, рыхтуем да паказу на гастролях у Кіеве, якія лічым для сябе асабліва адказнымі ў шасцідзясяцігадовы юбілей Савецкага Саюза. Гэтую знамянальную падзею адзначым таксама пастаноўкай «Каменнага ўладара» Лесі Українкі, якую паставіць рэжысёр тэатра імя Івана Франка С. Данчанка. А наш галоўны рэжысёр Валерый Расеўскі ставіць у іх тэатры купалаўскую «Паўлінку».

Рыхтуем мы да гастроляў сур'ёзна — гэта ж так адказ-

векія людзі прагна хочуць міру. Нядаўна мы сустрэкаліся з членамі англійскай дэлегацыі абаронцаў міру. Дзіўна, але яны нам задалі такое пытанне: чаму ў нас не бывае дэманстрацый у абарону міру? Давалося растлумачыць, што ў нас усе супраць вайны, ад радавога да генерала, ад хлебараба да члена ўрада. Бо кожны чалавек Краіны Саветаў заняты стваральнай працай. Гэта вядома кожнаму.

Мне, дэпутату Мінскага гарадскога Савета, даводзіцца сустрэкацца са сваімі выбаршчыкамі — жыхарамі мікрараёна Серабранка. Раён гэты яшчэ новы, яшчэ не ўсё ў ім добраўпарадкавана, даводзіцца займацца пытаннямі транспарту, бытавога абслугоўвання, уладкаваннем дзяцей у яслі, сад.

Дэпутацкая камісія па культуры ў гэтым годзе пабывала ў школах сталіцы; мы правяралі, як пастаўлена там музычнае выхаванне. Шмат цікавага, павучальнага выявілі члены камісіі. Ведаецца, мы не знайшлі недахопаў, хіба толькі недахоп часу ў нашых дзяцей, каб займацца ўсім тым, што прапаўне ім школа: басейн, спартыўныя секцыі, мастацкая самадзейнасць... Клопат пра дзяцей — у нас клопат дзяржаўны. І мы, маці, удзячны за гэта народу, той зямлі, якая завешча высокім імем — Радзіма.

Запісала Р. БАКУНОВІЧ.

ХРОНІКА

матэрыялах, змешчаных летась у часопісе «Вясёлка», і аб кнігах для дашкольнікаў, што выйшлі з друку ў апошнія гады.

Аб прозе часопіса сазнала слова А. Васілевіч, аб паэзіі — А. Вольскі.

У абмеркаванні прынялі ўдзел П. Кавалёў, С. Шушкевіч, А. Дзеружынскі, М. Барсток, Я. Бяганская, Л. Арабей, К. Навуменка, М. Ганчароў, У. Ліпскі.

Сакратар праўлення СП БССР Б. Сачанка падвёў вынікі гаворкі.

Адбыўся чарговы сход секцыі дзіцячай і юнацкай літаратуры СП БССР, на якім прысутнічалі пісьменнікі, бібліятэкары горада Мінска, настаўнікі, прадстаўнікі Міністэрства асветы БССР.

Гаворка ішла аб літаратурных

Амаль 20 гадоў у Мінскім дзяржаўным педагагічным інстытуце імя А. М. Горькага працуе факультэт грамадскіх прафесій. За гэты час яго закончылі каля шасці тысяч студэнтаў.

Сёлетнія выпускнікі атрымаюць адну з 18 грамадскіх прафесій. Яны змогуць працаваць кіраўнікамі мастацкай самадзейнасці, тэхнічных і творчых гурткоў, экскурсаводамі, няштатнымі нарэспандэнтамі, арганізатарамі ваенна-патрыятычнага выхавання.

З пачатку сёлетняга года Галоўная рэдакцыя літаратурна-драматычнага вяршання рэспубліканскага радыё ўвела новы цыкл перадач — «На паэтычнай хвалі». Яны гучаць кожны аўторак у 9 гадзін 15 минут.

За паспяховае выкананне паказчыкаў сацыялістычнага спаборніцтва і забеспячэнне высокай якасці тэлевізійнага і радыёвяшчання калектыву Беларускага рэспубліканскага радыёцэнтра стаў пераможцам ва

Слухачы пазнаёміліся ўжо з вершамі Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, П. Броўкі, А. Александровіча, А. Куляшова, П. Глебкі, П. Труса, М. Чарота, Я. Журбы, У. Хадзікі, К. Буйло, А. Пысіна і інш.

Усесаюзным сацыялістычным спаборніцтвам за першы квартал 1982 года. Яму прысуджаны пераходны Чырвоны сцяг Дзяржтэлерадыё СССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры з уручэннем першай грашовай прэміі.

Чым імклівей нясе нас у будучае, тым настольнейшы час, тым настольнейшы патрэба азірнуцца на свой след, асэнсаваць пройдзенае. Па слядах вяртаемся ў перажытае, знаходзім у ім сябе, знаёмых незнаёмцаў, намацаем павязі, якімі знітаваны — звязаны дзень учарашні, сённяшні і заўтрашні. Гэты пошук, калі ён вядзецца мастаком, можа стаць і споведдзю, і ўрокам, можа адліцца ў своеасабліваю форму спасціжэння сучаснасці.

Ён, гэты пошук, вядзецца літаратурай не адно дзесяцігоддзе. У яго працэсе нарадзіліся і ўдасканальваліся спосабы мастацкага пранікнення ў глыбіню гадоў, шліфаваліся апавядальныя формы і стылі, так што сёння пісьменнік можа без відэочынай напругі выкарыстоўваць любую зброю з гэтага мастацкага арсенала.

«Рэтра». Гэтым модным слоўкам ахвотна карыстаецца сёй-той з чытачоў і крытыкаў, не абцяжарваючы сябе пошукам больш змястоўнай формулы для абазначэння мастацкай з'явы, звязанай з катэгорыяй часу, з мінулым. Узнікае пытанне: ці не дае іншым разам пісьменнік падставу для жангліравання гэтым слоўкам, калі сам доволі легкадумна абыходзіцца з катэгорыяй часу? Калі аўтар звяртаецца да падзей, аддаленых часам, і ставіць іх у адну шарэнгу з сённяшнімі рэаліямі, то чым кіруецца пры гэтым — патрэбай эстэтычнага, філасофскага асэнсавання лёсу чалавека і чалавечтва ці патрабаваннямі літаратурнай моды?

Рэтраспекцыя (гэта ўжо не «слоўка», а тэрмін), што яна значыць для аўтара — прыём мастацкага даследавання, без якога не абыходзіцца адно з правіл безразважнай гульні ў «рэтра», без якога няможна пісаць «па-сучаснаму»?

На гэтыя пытанні шукаеш адказу, калі знаёмішся з новымі празаічнымі зборнікамі І. Капыловіча, М. Капыловіча, А. Дзятлава. Справа ў тым, што большасць твораў, уключаных у іх, тым ці іншым чынам звязаны з праблемай мастацкага асэнсавання мінулага. Адлюстроўваючы шматаспектнае «сёння», аўтары актыўна аднаўляюць і неадлякае «ўчора», спрабуючы злучыць іх у адзіным апавядальным рэчышчы. Толькі вось пытанне: у якой меры гэта ім удаецца?

«Два дні ў лютым». Назва зборніка І. Капыловіча датычыцца галоўным чынам змешчанай у ім

Алесь Дзятлаў. Сляды. Аповесці. Апавяданне. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1981.

Іван Капыловіч. Два дні ў лютым. Аповесці і апавяданні. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1981.

Мікола Капыловіч. Дні ціхай восені. Апавяданні. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1981.

аповесці «Бяроза на мяжы». Два дні гасцюе ў свайго старэйшага сына пажылая вясковая жанчына. Але, як высвятляецца, яна не проста гасця, яна — суддзя, а ў якасці падсуднага — яе сын, Валодзя. Ды толькі ў тым, што здарылася, вінаваціць яна не аднаго сына: сябе таксама, сама і адказ шукае на пытанне, з якім прыехала ў горад. Прысуд і адказ павінны даць гэтыя два дні, таму чытач мае права чакаць асаблівай напружанасці дзеяння, вострага драматызму.

Нарошчваючы канфліктны вузел, аўтар не

ды заўважаеш значыцца, з якою аўтар навіязвае чытачу ключавыя пытанні твора.

Але, няхай і з доляй аўтарскага прымусу, пытанні ўсё ж зададзены. Як Валодзя мог забыць любую жанчыну, пакінуць яе ў вёсцы з дзіцем на руках? Чаму ён не такі душэўны і добры, як бацька-нябожчык, чаму не такі станоўчы, «добры сем'янін», як Сяргей? Хіба не раслі і не выхоўваліся яны разам? Як правіць памылку? Як парушыць тую сцяну, якую сын «як бы ўзвёў» паміж сабой і маці? «У поўнай разгубленасці» геранія вымаўляе яшчэ адно, філасофскае пытанне: «Што мы за людзі?»

Акрамя разгубленасці

справы значыць: «Рэтра...».

Бясспрэчна, тэма жанчыны — каханай, маці, працаўніцы — была і будзе вечнай у мастацтве. Але гэта яшчэ не падстава для таго, каб ставіць вобраз пажылой жанчыны на літаратурны канвеер. Вобраз, створаны «паточным» метадам, губляе рысы індывідуальнасці. Партрэт гераніі найчасцей малюецца думатрыма штрыхамі: твар у зморшчынах, спрацаваныя рукі, маленькая, згорбленая постаць... У яе вельмі часта бываюць нячулыя дзеці, якія жывуць у горадзе, на дзень-другі прыедуць да старой і зноў пакідаюць яе саманасам з адзінотай.

Геранія апавяданняў М. Капыловіча «Мар'я»

«Святлана», «Бацька і сын», «Пуцёўка».

Тая ж тэма — і ў апавяданні І. Капыловіча «Сыны», дзе выразна гучыць матыў вяртання — зварот дзяцей у роднае гняздо, адкуль некалі выльцелі ў белы свет.

«Салавейка памерла апоўдні. Яе муж, стары Салавей, ці па-вясковаму проста дзед Кузьма, якраз выстругаў пад паветкаю дубовыя клёпкі...».

Што адбудзецца далей, прадчуваеш: развітацца з маці прыедуць сыны. Адначасова між іншым традыцыйную зададзенасць сітуацыі, чакаеш, што аўтар падасць яе неаканчана, знойдзе нечаканы паварот, адкрые цікавыя характары. Але, пачаўшы з высокай, нават трагічнай ноты, аўтар паступова сыходзіць да фактаграфіі, сухавата і ў агульных выказах пераказваючы сямейную хроніку Салавейкі. Вынік — характары засталіся нераскрытыя. Пра Салавейку чытач даведаецца толькі, што была яна «з добрай душой, уважлівай да яго (Кузьмы), рабацкая». Яна быццам двухжылная была: і работу паспявала зрабіць, і сыноў гадала. Сыноў пяцера, чытач ведае іх імёны, месцы жыхарства і работы, і гэта бадай усё (а твор называецца — «Сыны»).

Бегла, некалькімі штрыхамі апісана пахаванне Салавейкі. Кузьма з сынамі вяртаюцца дахаты.

«Ідучы, Салавей увесь час піраў то на меншага сына, то на сярэдняга, на старэйшага... Ён думаў, што вось яны прыйдучь дадому, і яму, бацьку, трэба пагаварыць з кожным пра тое, як жыць далей...».

Даверлівы чытач можа падумаць, што пасля гэтых слоў нарэшце пачнецца тое, дзеля чаго напісаны твор. Але гэты абзац — апошні.

Схема, аформленая як мастацкі твор, кампазіцыйна, эмацыянальна, псіхалагічна не насычаная, — іншую жанравую характарыстыку для «Сыноў» не падбярэш.

У зборніку А. Дзятлава няма такіх вобразаў-схем, пра якія гаварылася вышэй. Тэма мінулага, матыў вяртання па-свойму раскрываюцца ў «Слядах» — аповесці, якая дала назву зборніку.

Шэсць год мінула з таго дня, як Юрый Ярцаў (ад яго імя вядзецца расказ) атрымаў атэстат сталасці, і вось цяпер, узмужнелы, прыйшоў у школу, на сляды свае, каб «на нейкі час пабыць тым Юркам, з вышыні пражытых гадоў паглядзець на свой клас, падумаць, успомніць сяброў».

І вось замільгалі ўспаміны-рэтраспекцыі, згадваюцца сябры-аднакласнікі, успамінаюцца падзеі, якімі жыў калісьці Юркаў «дзясцят».

Трэба аддаць належнае аўтару — ён здолеў прывесці мяжу, якая не коле вочы, але спраўна аддзяляе добрае ад злага, сапраўднае ад фальшывага, і гэта немала-

важна для спасціжэння свету, у якім жыве юнак.

Але дзень мінулы і дзень сённяшні існуюць у творы нібыта паасобку, дыялектычна не звязаны. Паведамляецца, што адзін з Юркавых аднакласнікаў аказаўся здатным на подзвіг, а другі — толькі на тое, каб строіць каверзы бліжняму. Зазірнуць бы ў вочы ім, сённяшнім, прасачыць, як развіталася ў кожным тая ці іншая рыса характару — такой задачы аўтар не ставіць. Між тым, хацелася б большай цэласнасці псіхалагічнага малюнка, лагічнай завершанасці, паслядоўнасці.

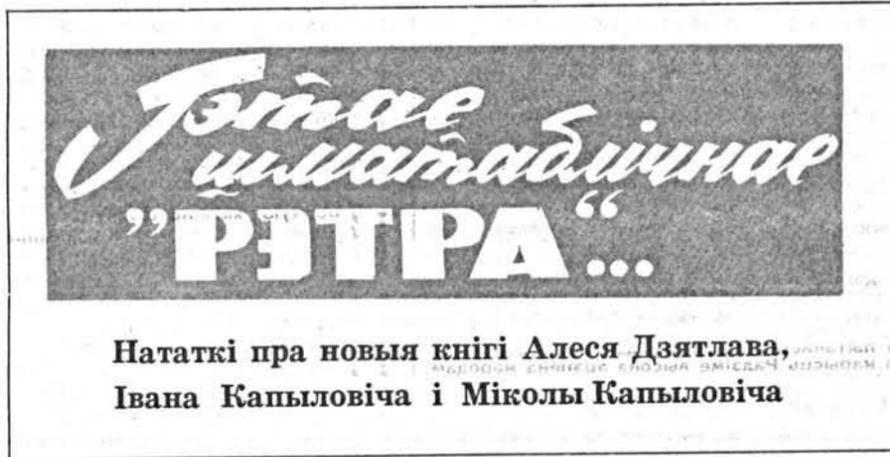
Сцэна, з якой пачынаецца другая аповесць А. Дзятлава, «Начное неба ў ліпені», — расставанне. Герой, якога завуць Сяргеем, развітаецца з гарадком, дзе жыў, з каханай. Чытаеш далей, і не адразу здагадаешся, што ўступам твору служыць адзін з фінальных эпизодаў. Адрознае пытанне: якой творчай устаноўцы аўтара падпарадкаваны такі «нетрадыцыйны» пачатак? Шукаеш у тэксце адпаведныя «нетрадыцыйныя» элементы і... не знаходзіш іх.

Аўтар падрабязна расказвае пра журналіста-пачаткоўца, скрупулёзна пратакаліруе першыя яго крокі да набыцця прафесіі. У фактаграфічным пераказе падзей мала месца дадзена аўтарскай фантазіі, не адчуваецца творчай жывіні. Сутычка героя з закасленым «рэтраградам» Шабунем пададзена настолькі ардынарна, што не прэтэндуе на тое, каб называцца канфілітам. Кволю кампазіцыйную структуру вяжуча банальна канцоўка, якая самаму найбольш чытачу не падаецца арыгінальнай. Сяргей, перадумаўшы ад'язджаць з гарадка, на паўдарозе спыніў аўтобус і крочыць па шашы назад, у райцэнтр, каб даказаць сваю правату, выправіць дапушчаныя прамакі. Цяпер, калі прачытана апошняе старонка, здагадаешся пра функцыю незвычайнага ўступу: засяродзіць увагу на развязцы, падкрэсліць яе «нечаканасць»!

Калі размова вядзецца пра мінулае, цяжка абыходзіць словам ваенных яго старонкі.

Памяццю аб вайне ў поўнай меры надзелены ветэраны, але жыве памяць і ў душах тых, чые дзяцінства было апалена пажарам вайны, перадаецца гэтая памяць і тым, хто не мог бачыць вайны, бо не паспеў, на сваё шчасце, да таго часу нарадзіцца. Таму скажыце сваё слова пра ваеннае мінулае не забаронена нікому. Але пісьменніку ў гэтым выпадку, перш чым брацца за перо, трэба спытаць самога сябе: як прагучыць маё слова, што адкрые яно чытачу пасля таго, што пра вайну напісалі Сіману і Мележ, Бондару і Быкаў і многія іншыя?

(Заканчэнне на стар. 6).

Нататкі пра новыя кнігі Алеся Дзятлава, Івана Капыловіча і Міколы Капыловіча

абмяжоўваецца адным паказам таго, што дзеецца сёння, — звяртаецца да рэтраспекцыі. Перад чытачом, адзін за адным «пракручваюцца» эпизоды жыцця вясковай жанчыны: вось праводзіць на фронт свайго мужа Ладзімера, вось нарадзіла адзіночку сваю дачку, Любачку, а вось ужо і замуж яе выдае, ды нейкім бязладным аказалася замужжа, а ўсё з-за гэтага шалапутнага Грышкі...

Па волі аўтара рэтраспекцыі могуць вяртаць чытача то ў час ваеннага ліхалецця, то ў нялёгкае пасляваеннае дні, калі так цяжка было Надзі адной расціць-гадаваць трое дзяцей.

Паводле задумы аўтара, гэтыя рэтраспекцыі — вынік неспакойных думак-успамінаў. Надзі, яе памяць аб былым. Нездарма так старанна выцісваюцца звязкі паміж цяперашнім дзеяннем і рэтраспекцыяй: вось старая заснула, і ёй трыццаці гадоў мінулае; вось яна ўглядаецца ў сынаў твар і ўспамінае таго, маладзейшага Валодзю. Вось старая «села на белы нізенькі табурэт перад акном, падперла рукою падбародак...» — і чытач ужо настройваецца выслухаць яшчэ адзін успамін жанчыны, але аўтар, нібыта забыўшыся, расказвае пра такое, чаго старая, безумоўна, не магла бачыць і ўспамінаць. Любоўная сцэна паміж Ленкай і Валодзем, не без долі аўтарскай фантазіі стылізаваная пад сучасную пастараль, недарэчна абарвала душэўную споведзь галоўнай гераніі, парушыўшы ілюзію натуральнасці. І цяпер кожны новы ўнутраны маналог успрымаецца з недаверам: так было ці так пажадалася аўтару? І та-

і бездапаможнасці, нічога не прынеслі гэтыя два дні, не развеялі туману няпэўнасці, у якім блукаюць маці і сын. Напружанага, псіхалагічнага дыялога не атрымалася. Старая то засыпае сына папрокамі, то хапаецца за галаву; сын нібыта і апраўдваецца, нібыта і перажывае, але ўсё неаканчана — псіхалагічнай дакладнасці.

Два дні праходзяць, а адказы ні на адно з пастаўленых пытанняў не знаходзіцца. У фінале геранія задае пытанне сабе: дарма з'ездзіла ці не? І прыходзіць да вываду, што не дарма: нешта ж жывела, пабачыла, як жыве Валодзя, пагаварыла з ім. Толькі чытачу гэтага недастаткова: ён чакае большай прасветленасці.

Кампазіцыйная структура аповесці не «спрацавала» належным чынам, не паспрыяла развіццю аўтарскай задумы, рэтраспекцыі ж мелі зольшшага ілюстрацыйны характар.

Там, дзе творчасць саступае месца адвольнаму канструаванню і капіраванню, канчаецца мастацтва. Пра гэта помніць бы аўтарам, якія выводзяць на літаратурную сцэну, адну за адной, Насту, Палажку, Хадоску, Аўдоцю... і яшчэ многа-многа вясковак бабуль, аднолькавых, як блізнят, на твар, толькі з рознымі імёнамі. «Праніклівы» чытач ахопіць вокам гэтую шматалог успрымаецца з недаверам: так было ці так пажадалася аўтару? І та-

Хатак, «Даўнія сябры», «Аборка на чамадане», «Да маці» — чым яны розняцца паміж сабой? Хіба толькі тым, што ставяцца аўтарам у розныя жыццёвыя сітуацыі. Але якімі б дэталімі ні расквечваў аўтар сюжэтную тканіну апавяданняў, вынаходлівасць яго не прыносіць жаданага поспеху, бо замест цэнтральнага вобраза ў яго — схема, ды і сітуацыі, шчыра кажучы, не вылучаюцца навізной.

Сын з нявесткай запрацілі Мар'ю з Хатак жыць да сябе, у горад, старэйшая і даверылася ім. А тым, аказваецца, не яна трэба, а трохпакаёвая кватэра. Калі ж даведзлася Мар'я, як жорстка абыходзіцца з ёй маладыя, выцёрла слёзы, сабрала клуначкі — і за парог, назад, у вёску.

Каб чытач з самага пачатку даведаўся, што ад Васіля Клёпіка (Мар'яна сына) добрага чакаць не даводзіцца, аўтар увёў рэтраспекцыю. Паглядзіце, маўляў, якім у дзяцінстве быў гэты самы Клёпик — паклёпнікам ды круцільм. Вывад з гэтага вынікае самы катэгарычны: быў у дзяцінстве шалапутам — станеш дарослым нягоднікам.

А якую глыбокую ісціну спасцігне чытач, калі ў апавяданні «Да маці» прачытае пра тое, як з'ехаў да хворай жанчыны дзеці, папілі, пагулялі, пагутарылі ды раз'ехаліся на гарадскіх кватэрах, нават хату старой не паправілі? Тое, што так рабіць нельга?

Просталінейнасці ў вывадах, назойлівай дыдактыкі не пазбаўлены і іншыя апавяданні М. Капыловіча, у якіх закранаецца тэма «бацькоў і дзяцей»: «Апошні дзень»,

КРЫТКА, БІБЛІАГРАФІЯ

Яго — Ніколу Вапцарава — забіў фашызм, які да гэтага забіў Федэрыка Гарсія Лорку, патаніў у крыві Іспанскую рэспубліку і заняволіў многія народы Еўропы.

Не выпадкова, што ахвярамі фашызму рабіліся паэты. Не выпадкова таму, што сама паэзія — гэта заўсёды пратэст супраць бесчалавечнасці і прыгнёту, здзеку і бяспраўя, прыгнёту і цыннізму. Паэзія і песня, якія нездарма лічацца душою народа, заўсёды выступалі на пераднім краі барацьбы з несправядлівасцю, заўжды былі духоўнаю, палітычнаю зброяй шырокіх мас нацыі, перадавалі сіл грамадства. Балгарскі паэт Вапцараў падзяліў лёс многіх неўміручых песняроў розных народаў — і сам стаў неўміручым. Нясмяротнай стала і яго песня, яго паэзія, якая гучыць сёння на многіх мовах народаў усіх кантынентаў.

Пацвярджэннем глыбокай любові і павагі да выдатнага балгарскага паэта ў Беларусі з'явілася яго кніга «Песня пра чалавека» на беларускай мове, у якую ўвайшлі творы з адзінага прыжыццёвага зборніка «Песні матора» (1940 год) і

Н. Вапцараў. Песня пра чалавека. Серыя «Паэзія народаў свету». Укладанне, пераклад і прадмова Н. Гілевіча. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1982.

вершы розных гадоў. Пераклад іх зрабіў даўні і шчыры сябра балгарскай літаратуры Ніл Гілевіч, які з'яўляецца таксама аўтарам прадмовы і ўкладальнікам кнігі, што папоўніла серыю перакладных выданняў «Паэзія народаў свету».

Кніга выйшла напярэдні саракагоддзя з дня гібелі паэта-змагара, які палымна заклікаў да барацьбы з насілле «карычневай чумы» і які адным з першых сярод культурных дзеячаў Балгарыі перыяду вайны ўзняў, як чырвоны сцяг, інтэрнацыяналісцкі лозунг: «Далоў тэрор! Саюз з СССР!»

Вапцараў — барацьбіт супраць зла, якое выступае ў рэальным абліччы фашызму. Паэт-барацьбіт — за мір, за роўнасць народаў і справядлівыя адносіны між імі, ён — за братэрства і дружбу. Таму надзвычай сімвалічны той факт, што перакладчык твораў балгарына Ніколу Вапцарава беларус Ніл Гілевіч ганарыў за гэтую кнігу перадаў у Фонд міру.

У лаканічнай выдавецкай

анатацыі да зборніка «Песня пра чалавека» гаворыцца: «Імя балгарскага паэта Ніколу Вапцарава — адно з самых яркіх, усенародна любімых на Радзіме і шырокавядомых, прызнаных у свеце. Ад першага да апошняга радка паэзія Ніколу

всё сілу, той жа ўсёчалавечы матыў-імкненне да жыцця разумнага і справядлівага, прыгожага і гарманічнага ва ўсім: у працы і каханні, сяброўстве і творчасці... Разам з тым — ён глыбока нацыянальны, самабытны балгарскі мастак слова,

выклік варожым сілам, пытаючыся ў іх: «Ці, можа, вы хочаце ў злосці заўзятай забіць маю веру, прастрэлішы грудзі?» — сам дае адказ:

Мацней, чым браўні,
мая вера прыкрыта,
і куля танкая
ішчэ не адліта!
Не, не адліта!

Верш «Вера» — ідэйна-палітычнае і эстэтычнае крэда Вапцарава, ён — своеасаблівы паэтычны «фокус», у якім канцэнтруюцца найбольш істотныя напрамкі творчай манеры і гонару мастака, яго адметнасць.

У перакладзе Гілевіча гэты твор-маніфест гучыць гэтак жа напорыста і моцна, паўнакроўна і пераканаўча, як і ў арыгінале. Такая адэкватнасць гучання дасягаецца не толькі за кошт самапаправаўнасці асобы перакладчыка ў дачыненні да мастацкага слова, але і глыбокім веданнем ім балгарскай мовы, інтанацыйных і лексічных адценняў, фаналогіі балгарскага слова. Добра вядома, што Ніл Гілевіч да гэтага пераклаў сотні твораў балгарскіх аўтараў: паэтаў і празаікаў розных часоў і эпох, розных «генерацый» і творчых напрамкаў. Красамоўны доказ актыўнай папулярнасці аўтара на Беларусі балгарскай літаратуры — не толькі анталогіі «Ад стром балканскіх», «Хай зорыць дзень!», «Чарадзейны ліхтарык», «Сто гадоў, сто паэтаў, сто песень», але і аб'ёмнае літаратуразнаўчае даследаванне «Верная вялікім заветам. Сучасная балгарская

Вапцарава — паэзія высокага грамадзянскага і партыйнага гучання, паэзія сацыялістычнага рэалізму». Мне давялося ўвачавідкі быць сведкаю гэтай любові да паэта, калі я знаходзіўся ў Балгарыі, дзе з такой пашанай вымаўляецца імя песняра-камуніста. Часта пры гэтым балгары з гонарам дадавалі: «Гэта — наш Маякоўскі».

Сапраўды, пафас паэзіі Вапцарава, яе пралетарскі, рэвалюцыйны дух шмат у чым сучасны вершам і паэмам трыбуна савецкай паэзіі Уладзіміра Маякоўскага. Як і ў савецкага паэта, у Вапцарава гучыць тая ж «вера ў чалавека і ў светлую будучыню Радзімы» (Н. Гілевіч), тая ж патрыятычная гордасць за Бацькаўшчыну, за родную зямлю, якая дае чала-

прадаўжальнік слаўных традыцый вялікіх папярэднікаў айчынай літаратуры.

Адносіны паэта са светам нараджалі ў яго душы непрымірэнне з буржуазнай ідэалогіяй. У адным з праграмных твораў, вершы «Вера», Вапцараў у скупых радках, якія нагадваюць нервова-ўзрушаны, «тэлеграфны» стыль, вядзе размову з уласным сумленнем, пакутліва шукаючы сэнс жыцця. Лірычны герой прыходзіць да вываду: «Чалавека, які ведае, дзеля чаго жыве і ў імя чаго змагаецца, не могуць запалохаць самыя страшныя выпрабаванні, нават — смерць. Ён перакананы: «Страшнейшага ў свеце не знаю рабунку, чым, страціўшы веру, душой абясілець». Герой твора, кідаючы

«Хай бы кожны падумаў яшчэ і яшчэ раз, што такое вайна. Расказаць праўду пра вайну — гэта абавязак. Абавязак усіх, хто яе бачыў, перажыў. І не толькі тых, хто быў у акапах, наступаў і адступаў, але і тых, хто быў у тыле, абавязак пераможаных і тых, хто перамог. Вайна ж не абышла бокам нікога, крапула ўсіх, хто жыў у тыя гады, — і мужчын, і жанчын, дарослых, падлеткаў і дзяцей. І вайна не скончылася тады ў маі 1945 года, яна ў сэрцах, і ў памяці

гарады і вёскі, смерць дзяцей, пакутлівыя ўспаміны. Чалавек праз многа год прыходзіць на сваю магілу, на тое месца, дзе калісьці яго расстрэльвалі немцы («На сваёй магіле»), траціць розум ад жудаснага відовішча спаленай разам з людзьмі вёскі падлетак Гараська («Сонца»), гіне ад кулі нямецкага снайпера маленькі хлопчык, які хацеў сарваць яблык («Яблык»). Немагчыма жыць ад цяжкіх успамінаў настаўніку Леаніду Якімавічу («Дарога праз лес»),

ГЭТАЕ ШМАТАБЛІЧНАЕ «РЭТРА»...

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 5)

Слова можа прагучаць залішне бадзёра і мажорна, аблегчана трактаваць цяжкія выпрабаванні, якія перанеслі людзі ў час самай крывавай вайны. Менавіта так успрымаецца бравада Ладзімера ў апавесці І. Капыловіча: «Ох, жонка ты мая залатая! Вайна нам з табой запомніцца: мы і з немцамі ваявалі, і дзяцей раджалі. А хіба можна жыць без дзяцей?»

Слова можа выглядаць сухім, павярхоўна-апісальным, нават недарэчным, калі аўтар (М. Капыловіч. «Мар'я з Хатак») паведамляе трагічны факт, забываючы пра стыль: «Прымакоў яна (Вольга) сабе не брала, хоць і знаходзіліся (?), усю ласку аддавала дачцэ, вывучыла яе на настаўніцу, але вайна перашкодзіла і гэтак яе шчасцю — Соня пайшла ў партызаны і паклала недрэ ў лесе галаву» (падкрэслена мною. — П. В.).

Слова можа быць насычана рыторыкай, гучна дэкламаваць прапісныя, вядомыя кожнаму ісціны замест таго, каб паказаць, як абараняліся гэтыя ісціны ў агні барацьбы. Вось прыклад такой адкрытай дэкларацыі з апавесці А. Дзятлава «Час даспелага жыта»:

«Які меркаваў Дзяніс, брані імяму не далі — фронту патрабаваліся маладзія, здаровыя людзі, якія ўмеюць валодаць зброяй. Ён ведаў, што канец вайны будзе жорсткім і шмат крыві яшчэ праліецца, перш чым фашызм будзе канчаткова вынішчаны. І яшчэ ён ведаў напэўна, што куды не закіне яго лёс, ён не будзе стаяць у баку ад гэтай барацьбы, і калі давядзецца скласці сваю галаву, то памрэ за справядлівую справу, дзеля якой жыў, а потым змагаўся ў партызанах...» Усё правільна. Настолькі правільна, што не патрабуе доказаў. Быкаўскі Сотнікаў не гаварыў такіх сентэнцый, але хто з чытачоў сумняваецца ў чысціні яго духу, у мужнасці і грамадзянскіх якасцях гэтага літаратурнага героя?

Слова пра векапомнае павінна нараджацца не ў спешцы, не ў парыве красамоўства, а ў роздуме і творчых пакутах, павінна быць узважаным той асаблівай меры патрабавальнасцю, якую не можа не прад'яўляць да сябе кожны шчыры аўтар.

У гэтых трох зборніках знаходзіш творы і больш высокай мастацкай пробы, чым названыя раней.

Кампазіцыйна завершаныя, насычаныя, трапнымі дэталімі апавядання І. Капыловіча «Каму расказаць», «Вяртанне Бадззя», «Унуку». У апавяданнях М. Капыловіча «Карова», «Жаніх», «Скрыпун, або Паганіні з Зарэчча» лёгкі, дасціпны гумар спалучаецца з сур'ёзнай інтанацыяй. На сур'ёзны роздум-самааналіз настройвае лаканічна па форме і зместе апавесць А. Дзятлава «Брод». У адных з пералічаных твораў важную роллю адыгрываюць усё тыя ж рэтраспекцыі, у другіх на першы план выступаюць іншыя мастацкія сродкі.

Поспех ці няўдача мастацкага твора залежаць не ад таго толькі, які прыём ужыў аўтар, але і ад таго, як ужыў, ці застаўся ён пры гэтым творцам? Капіраваць апрабаваныя мастацкія прыёмы, вобразныя сродкі, сюжэтныя канструкцыі — яшчэ не значыць тварыць.

Чалавек, яго мінулае і будучае, яго адносіны з часам і вечнасцю толькі тады даступныя мастаку і педуладныя яго яру, калі мастак па-сапраўднаму творча абыходзіцца з мастацкай формай і зместам, і такі падыход немагчыма замяніць безразважнай гульнёй у «рэтра».

Пятро ВАСЮЧЭНКА.

Дарога ПОМНІЦЬ

Па старонках выбраных твораў Б. САЧАНКІ ў двух тамах

і сёння ўсяго нашага народа, усіх людзей свету».

Гэтыя словы аднаго з герояў рамана «Чужое неба» гучаць як рэфрэн твораў Барыса Сачанкі пра Вялікую Айчынную вайну, якія складаюць аснову двухтомніка, выпушчанага летась выдавецтвам «Мастацкая літаратура». Нават у апавяданнях, апавесцях, звернутых у далёкае мінулае або да нашага сённяшняга дня, адчуваецца рэха вайны. Письменнік не расцяецца з памяццю вайны, памяццю свайго, апаленага суровымі выпрабаваннямі, дзяцінства. Знішчаныя вёскі і людзі, лёс асірацелых дзяцей, выгнанне ў Нямеччыну, вяртанне да роднага папалішча, пасляваенныя нястачы, мужнасць і нескаронасць савецкага чалавека — галоўныя матывы творчасці празаіка. У адных творах Б. Сачанка звяртаецца непасрэдна да падзей вайны, у другіх яна паказана рэтраспектыўна, у двух вымярэннях — сучаснасць і вайна. Герой-апавядальнік жывы, эмацыянальны чалавек, блізкі аўтару, яго душэўнаму складу. Не выпадкова большасць твораў Б. Сачанкі ўласціва форма апавядальнасці ад першай асобы, форма ўнутранага маналога-споведзі. Усе яны нясуць выразны адбітак аўтабіяграфізму, што з'яўляецца аднак не простым апісаннем фактаў быцця мастака, а шырокай, аб'ектыўнай карцінай жыцця таго пакалення, якое змагалася з ворагам, бачыла, перажыла вайну.

Нельга заставацца абыякавым, чытаючы пра загінуўшых людзей, разбураныя

які страціў у час вайны каханую дзячыну. Шмат гадоў ходзіць ён на працу ў школу па лясной дарозе, праз «дубы і клёны». Гэта дарога — яго ваенная памяць, якой ён не можа здрадзіць. Памяць далёкіх, незабытых дзён, калі ён ваяваў у партызанскім атрадзе, калі тут вялі фашысты на смерць яе, Ніну...

Матыў «рэха вайны» набывае ў творчасці Б. Сачанкі глыбокае ўвасабленне. Рэха вайны — гэта не толькі мільёны жыццяў, але і цяжкае, пакутлівае памяць народа, які працягвае сёння стваральную працу, перарваную вайной, змагаецца за мір на зямлі. «Даўно мінула, адышла, можна сказаць, у нябыт з нашае старонкі вайна. Але не-не дыя напомяніць яна аб сабе, паласце бы касой па горле», — выказвае аўтар у адным з сваіх апавяданняў думку, якая найлепш характарызуе ўнутраны стан людзей, перажыўшых вайну. Дакладна перадае письменнік душэўныя зрухі чалавека, героя апавядання «Адведкі», яго неадступнае жаданне наведваць мясціны, дзе калісьці загінула ад фашысцкай кулі маці з яго меншым братам. Уражвае глыбокі змест апавядання «Голас», напісанага ў форме маналога былога партызана, які не можа забыць трагічнага відовішча — палаючай хаты, дзе засталіся жонка і дзеці. Яны крычаць, завуць на дапамогу, завуць вось ужо больш як дваццаць гадоў... «Усё цяпер у галаве ў мяне змяшалася, не разбярэ, дзе сон, а дзе ява. То бачу, як гарыць мая хата, то чую, як наракае на мяне мая Поля, што не прыспеў у

паэзія. 1956—1976. Літаратурна-крытычныя эцюды, у якім Гілевіч старанна прасочвае шляхі развіцця перадавай балгарскай паэзіі, аргументавана вызначае яе спецыфіку, падае творчыя партрэты вялікай плеяды майстроў паэтычнага слова Балгарыі.

Нягледзячы на частае лексічнае супадзенне балгарскай мовы з беларускай, на іх вонкавае падабенства, а часам нават на ідэнтычнасць формы і зместу, «паняційнай» атрыбутыўнасці, заключанай у лексічнай адзінасці той і другой мовы, — у іх шмат непадобнага як у інтанацыйна-экспрэсіўным, меладыйным плане, так і ў стылістыцы, граматычнай будове фразы. Па-беларуску бывае іншы раз цяжка данесці ў вершаваным тэксце такое балгарскае слова, якое і ў нашай мове мае тое ж значэнне, што і ў балгарскай, і нават знешне, графічна з'яўляецца аднолькавым, але... Уся справа ў тым яры, што часта менавіта такое падабенства бывае толькі знешнім, паколькі слова вымаўляецца з іншай націскай пазіцыяй, з іншай прасадыйнай афарбоўкай. Вось, для прыкладу, словы, «далеч», «компас» і «конкурс», якія ёсць і ў нас, і ў балгараў. Аб'ём слоў, іх сэнс, форма — аналагічныя ў двух выпадках, а вось гучаць яны па-рознаму, паколькі розная іх акцэнтная прырода: у балгарскім «варыянце» — націск на другім складзе.

Зразумела, што патрэбна мець тонкі эстэтычны слых, быць надзвычай чуйным да

паэтычнага слова арыгінала, каб дакладна перадаць яго на іншай мове, перадаць без страт, без небяспечнага «аперывання», якое можа скалечыць жывую плоць, жывы арганізм твора ў цэлым. Гілевіч імкнецца, з аднаго боку, як мага паўней захаваць вернасць лексічнай фразе, яе графічнаму малюнку, з другога — шукае адекватную лексіка-экспрэсіўную замену ў беларускай мове, не капіруючы арыгінал, а стараючыся па-мастачку свежа перадаць эмацыянальную «тэмпэратуру» страфы і радка, іх сэнсавую вагу і значнасць.

Бадай, цяжэй за ўсё было аўтару перакладаў з тымі творамі Вапцарава, якія структурна набліжаны да паэтыкі Маякоўскага. Увогуле, перадача, узняўленне на іншай мове танацічнага верша са складаным метрычным вырашэннем мне здаецца больш цяжкай задачай у параўнанні з «рэанімацыйнай» традыцыйнай сілабэтонікай. Гэта тым больш складана, калі патрэбна перадаць, пры гэтым максімальна набліжана да першакрыніцы, увесь малюнак твора, яго графічнасць «бярэтымы». Перакладчык дамагае гэтага, не парушаючы аблічча вапцараўскай паэтыкі, захоўваючы сімпатыі балгарскага паэта да так званай «лесвічкі» У. Маякоўскага. Найбольш паказальныя ў гэтых адносінах вершы «Вясна на заводзе», «Завод», «Успаміны», «Паядынак», «Рамантыка», «Пісьмо». Вось як паўнагучна і натуральна гучаць па-беларуску радкі з верша «Зямля»:

Над маёй зямлэй
прадвесне
дажджы рассяе,
грымляць
вадаспады сонечныя
над маёю зямлэй.
І чутна, як сокі
глыбока
пульсуюць
яе,
і бачна,
як кветкі і травы
буваюць на ёй.

Схільнасць перакладчыка да максімальна дакладнага ўзнаўлення тэксту выявілася і ў раздзеле кнігі, які мае назву «Вершы розных гадоў». У гэты своеасаблівы цыкл уключаны творы рознай формы, непадобнага мастацкага вырашэння, што сведчыць аб разнастайнасці выяўлення творчага метаду мастака, інтэнсіўнасці ягоных пошукаў. Аднак пра што б і ў якой форме ні гаварыў Вапцараў, ён заўсёды бачыў перад сабой канкрэтнага суб'едніка: ці гэта размова з веснавой парой абуджэння («Вясна»), ці з рабочымі завода («Збудзем завод»), з сучаснікамі, якія твораць гісторыю сваімі рукамі («Гісторыя»), ці з жонкай у свой перадемяротны час («Развіталіна»). Такая канкрэтыка размоў, насычанасць радка змянімымі рэаліямі дазваляюць паэту быць не толькі востраактуальным, але праўдзівым і даступным у сваіх перажываннях, якія яднаюцца з адчуваннямі многіх людзей. Менавіта зямная знітанасць узвышанага слова Вапцарава надае яго вершам незвычайную цеплыню і доказнасць, робіць іх даходлівымі і зразумелымі, нягледзячы на тое, што іншыя форм вершаў — зусім не трады-

цыйна-звычайныя. Пры гэтым паэт нідзе галаслоўна не дэкламуе, не становіцца ў позу аракула; яго лозунгі — важкія і змястоўныя, як праца рабочага чалавека; ён вымярае каштоўнасць асобы яе здольнасцю да самаахвяравання ў змаганні за лепшую долю народа. Таму лірычны герой Вапцарава — не рамантычны адзіночка-бодзяга, «отшельник» у пустыні, а чалавек моцнай волі, сацыяльна актыўны, дзейны ў дасягненні высакароднай, грамадска значнай мэты.

Аб павышанай чуйнасці паэта да падзей, што адбываліся як у Балгарыі, так і ў далёкім свеце, гавораць яго вершы «У мяне Радзіма ёсць», «Іспанія», «Эпоха», «Кіно», «Рыбацкае жыццё», «Пісьмо». Пачуцці Вапцарава трансфармуюцца па-беларуску ў гэтых, як і ў іншых творах, з мастацкай пераканаўчасцю, без «рэвізіі» формы і неапраўданага «карэктывання» зместу верша і яго вядучай ідэі. Пры гэтым Гілевіч выяўляе высокую моўную культуру, робіць вапцараўскі радок па-беларуску лексічна ясным па сэнсе і пластычным, не «абцяжарваючы» яго не заўсёды прыдатнымі словамі-новатворами, дыялектызмамі.

Вапцараў з усёй грамадзянскай, патрыятычнай мужнасцю і сумленнай таленавітасцю мастака слова выявіў у сваёй яркай і тэмпэратыўнай паэзіі жывое аблічча эпохі, перадаў пульс неспакойнага драматычнага часу, тое гарачае дыханне гісторыі, якое моцна чуюцца ў вершах паэта і сёння, праз

сорок год пасля яго фізічнай смерці... Вапцарава ж, як паэту, суджана бяссмерце. У гэтым яшчэ раз пераканваешся, чытаючы радкі ягоных твораў: лірычна-трапяткіх і трыбунаўзвышаных, па-рэпарцёрску актуальных і па-філасофску заглыбленых. Услаўляючы няспынны рух гісторыі, прагрэс і абнаўленне свету, ён піша ў вершы «Рамантыка»:

Вось новая рамантыка,
якая
на нашых
нараджаецца
над цэлым светам
сёння
яе вступ —
сталёвакрылы птах.

«У гісторыі балгарскай паэзіі яго імя (гаворыць Гілевіч пра Вапцарава) стала ў адзін шэраг з імямі Ракоўскага, Славейкава, Боцева, Вазава, Яварава, Дэбелянава, Смірненскага, Мілева. На скрыжалях чалавечай памяці такія імяны не паддаюцца разбуральнай сіле часу». Творчы і грамадзянскі подзвіг Вапцарава — нягасная паходня ў барацьбе чалавека за жыццё, вартае яго.

Сёння, дзякуючы нястомнай і шматгадовай перакладчыцкай працы Н. Гілевіча, Вапцараў прыйшоў са сваёй «Песняй пра чалавека» да нас, у Беларусь, і мы гасцінна адчынілі яму не толькі дзверы ў хату, але і адкрылі свае сэрцы.

Добры дзень, другару Нікола Вапцараў!

Віктар ЯРАЦ.

час і яны загінулі... І голас яе засеў у маіх вушах на ўсё жыццё!»

Пісьменніка цікавіць і працэс перавывання чалавека цяжкімі выпрабаваннямі вайны. Прыватны лёс галоўнага героя апавядання «Сустрэча з чалавекам» прыцягвае ўвагу чытача складаным псіхалагічным пераломам, выхадам да ісціны, да адкрыцця ў сабе чалавека, чыя каштоўнасць вызначаецца не толькі тым, што ён жыве на зямлі і любіць цаной захоўвае сваё існаванне, але і тым, што ён, паранены, знаходзіць сілы пераацці свае паводзіны, супрацьстаяць ворагу.

Змагацца з варожай наваляй савецкім людзям дапамагае і родная прырода. Кранаюць, выклікаючы пачуццё суперажывання, такія лірычныя мініяцюры, своеасаблівыя вершы ў прозе, як «Мой першы пералом», «Сябра Сяргея», «У паэзіі нашых дзядзючкінаў пісьменнік даследуе стан чалавека — нашага сучасніка, які перажывае акупацыю, пабываў у няволі і які добра памятае, што «порах пагне смерцю і вайною». Празаік імкнецца заглябіцца ва ўнутраны, духоўны свет сваіх герояў, раскрывае іх псіхалогію, паказвае, што і ў сённяшніх мірных умовах яны па-ранейшаму пакутуюць ад незваротных страт. Гэтыя моманты з'яўляюцца дамінуючымі і ў «Вясковых згадках», і ў трыпціцы «Смалакурня», некаторых апавяданняў цыкла «Палессе».

Апавяданні Б. Сачанкі, якія вылучаюцца сцісласцю, выразнасцю думкі, паслужылі своеасаблівымі накідамі, эскізамі для напісання больш грунтоўных твораў ваеннай тэматыкі: аповесцей «Пакуль не развіднела», «Апошнія і першыя», рамана «Чужое неба».

Аповесць «Пакуль не развіднела» была напісана ў 1965 г. Твор пабудаваны своеасабліва і нетрадыцыйна. У ім няма амаль ніякіх ваенных сутыкненняў, не паказваюцца баі, не раскрываюцца подзвігі. У цэнтры аповесці вобраз Юлі, звычайнай беларускай дзяўчыны, амаль падлетка, — партызанскай сувязной. Яе шлях з мястэчка ў лес да партызан як бы расцягваецца на многія гады. Праз яе ўспаміны мы бачым, пазнаём падзеі перадаважнага жыцця, дзедвадваемся пра лёс бацькі Юлі, яе сябра Сяргея, які сабраў аднакласнікаў і пайшоў у партызаны. Паўстаюць перад чытачом і сцэны акупацыйнага жыцця, побыту, раскрываецца гісторыя сям'і здрадніка Шылаховста, абмалёўваюцца вобразы адмоўных персанажаў: нямецкага каменданта Ганса Вінкеля, паліцаў Коўціка, Цапка. І ўсё ж галоўная ўдача аўтара — вобраз Юлі. Раскрываючы яе багаты ўнутраны змест, пісьменнік паказвае,

што асновы яго былі закладзены яшчэ ў дзіцячым узросце бацькам, сумленным, працавітым чалавекам, які навучыў Юлю любіць свой край, яго людзей, бачыць і захапляцца характам прыроды, разумець, дзе і як працяўляецца дабро і зло, чалавечнасць, справядлівасць. Лірычны пачатак дазваляе аўтару глыбока ўвайсці ў духоўны свет галоўнай героіні, пераканаўча падаць унутраны маналог і разважанні ў час яе небяспечнага вандравання. Гэта яе доўгая і такая кароткая дарога ўвабрала ў сябе шмат чалавечых лёсаў, падзей, праблем, цікавых звестак пра роднае Палессе.

Пабуджальным стымулам для стварэння аповесці «Апошнія і першыя» (1965) з'явіліся як незабыўныя ўражанні дзіцячых гадоў самога пісьменніка, так і лёсы тысяч беларускіх Хатыні. У аснову аповесці закладзены факт, калі ў ліку многіх беларускіх вёсак была спалена і родная вёска Б. Сачанкі. Аўтарскае вызначэнне жанру — рэжывіе — дакладнае і шматзначнае, твор прывячаецца памяці аднавяскоўцаў, жыхароў Вялікага Бору, загінуўшых у чэрвені 1943 года.

Аповесць пачынаецца і завяршаецца інтанацыямі трывожнага роздуму: «Я хацеў бы, каб гэта быў сон. Але гэта не сон. Не, не сон. Гэта праўда». Жудаснае відовішча ахопленай полымем вёскі, жажлівыя крыкі людзей, якія гарэлі ў будынку школы, назаўсёды засталіся ў памяці Яся. Прыбегшы з суседняй вёскі ад цёткі Лізаветы ў сваю Рудню, Ясь заспеў у ёй толькі абгарэлыя коміны і бялючыя сярод папалішча людскія косці. Розум хлопчыка адмаўляецца паверыць у тое, што адбылося. Ён блукае па спаленых селішчах, спадзеючыся знайсці каго-небудзь жывога, сустрэць сваю маці. «Адчуванне раптам вынырнула і апялюе мяне — яны спалілі людзей у школе... І маці маю таксама спалілі...» Гэта страшная ява становіцца пастаянным адчуваннем Яся, б'ецца ў сэрцы спакутаванага хлопчыка, працінае ўсю яго істоту вострым, нясцёрпным болям, які гоніць яго і зноў прыцягвае на папалішча школы. Такія малюнкы рэальнасці цесна пераплятаюцца з успамінамі Яся і падаюцца ў форме яго ўнутраных маналогоў на фоне аднак той страшнай паўсядзённасці, у якой ён жыве.

У аповесці шмат і пейзажных замалёвак, якімі аўтар падкрэслівае не толькі прыгажосць навакольнай прыроды, адвечную дыялектыку яе перамен, але і тое, што без чалавека, яго працавітых рук і турбот яна дзічае, страчвае сваё натуральнае аблічча: «Вайна асіраціла не толькі мяне, але і гэтак вельмі поле і лес, і луг, і ўсё-ўсё, без чаго

яшчэ некалькі тыдняў назад не маглі жыць людзі, што яны сеялі, садзілі, даглядалі, касілі, куды хадзілі па грыбы, па ягады, ці проста так, адпачыць... Усё расло, налівалася, спела, і ўсяму накіравана было загінуць...»

Такая адухоўленасць прыроды, яе цесная знітанасць з лёсам чалавека, выкарыстанне аўтарам розных фальклорных сродкаў, устаўных навел алегрычнага характару (пра Агонь і Пажар, пра Маці і Дзіця, пра курганы), сны Яся, звароты яго да Сонца, Неба, Хмар, Зямлі, Ночы, Месяца, Смерці — усё гэта дае сплаў аналітычнага, даследчыцкага пафасу твора, аснову якога складае як сама неспасадная рэчаіснасць, так і думка галоўнага героя аб гэтай рэчаіснасці. Звароты асірацелага хлопчыка да сіл прыроды надаюць аповесці своеасаблівую лірычную афарбоўку. Стылізаваны пад народныя прытчы, плачы, праклёны, звароты Яся носяць даволі ўмоўны публіцыстычны характар, аднак маюць глыбокі ўнутраны падтэкст і садзейнічаюць стварэнню высокай эмацыянальнай напружанасці твора. Думка героя тут удала і да месца дапаўняецца аўтарскімі адступленнямі, і плыве яе ідэя паслядоўна і лагічна, што дазваляе захаваць неабходную пераканаўчасць мастацкага свету аповесці. Але самае істотнае, што аўтар лаканічна, доказава выказвае галоўную ідэю твора — адмаўленне вайны. «Дык будзь жа назаўсёды пракляты ты, вайна! І хай да канца дзён сваіх будзе пракляты той, хто цябе выдумаў!.. Вечны праклён мой табе, вайна!» Гэта яркі момант, у якім канцэнтруецца ўсё дзеянне аповесці і праз які найбольш прыкметна ўнутраная блізкасць аўтара і яго героя.

І ўсё ж, нягледзячы на ўвесь трагізм сітуацыі, на грозныя перасцерагі, аповесць Б. Сачанкі напоўнена ўнутраным аптымізмам. Паказваючы драматычны лёс Яся, яго аднавяскоўцаў, бацькоў, пісьменнік сцвярджае думку аб невынішчальнасці, неадольнасці і каштоўнасці чалавечага жыцця, гаворыць аб тым, што чалавек самая «трыўгачая» істота на зямлі. Аповесць выступае своеасаблівым апафеозам мірнаму жыццю, неўміручасці чалавека.

Тэматычны аспект аповесці «Аксана» — савецкія людзі ў фашысцкім рабстве, у Нямеччыне — больш глыбока і грунтоўна раскрыты ў кнізе «Чужое неба», якая пісалася на працягу 1969—1973 гг. Пісьменнік паказвае ў ёй лёс тых, у каго над галавамі доўгі час было чужое, варожанае неба.

Вялікая Айчынная вайна абстраыла пачуццё Радзімы, асабліва для тых, хто

не па сваёй волі апынуўся на чужыне. Таму арганічным і неабходным з'яўляецца паглыбленне тэмы Радзімы, раскрыццё высокіх пачуццяў прыхільнасці і любві да яе ў рамана «Чужое неба». Першы раздзел і прывісчаны Бароўцы, яе далёкай і блізкай гісторыі, яе людзям. У ім пануе жыццесцвярджалы настрой роднага неба. Пісьменнік імкнецца расказаць аб людзях Бароўкі, пра кожнага, хто тут жыў, працаваў, змагаўся супраць фашыстаў. Помніць гісторыю сваёй вёскі, краю, айчыны, помніць, не забываць аб жахах вайны, і тым самым змагацца супраць тых, хто раздувае пажар новай, — вольны пафас кнігі «Чужое неба». І нездарма другі яе раздзел называецца «Памяць», дзе асабліва моцна гучаць успаміны бацькі і маці Сымона Гарапашкі. Звяртаючыся да свайго сына, яны вельмі націскаюць на тое, што ён павінен быць чужым, аднак на многія пытанні жыцця, расказаюць пра лёс сям'і, пра тыя жудасныя моманты, якія ім давалося перажыць на чужыне. Са змрочных дзён няволі, з нямецкіх баракаў бачацца вобразы маці і бацькі, братаў, сваякоў, сяброў па няшчасці. Узнікае карціна фашысцкага разгулу, катаванняў, здэкаў не толькі над савецкімі людзьмі, але і над простымі немцамі (лёс Ганса Кегеля), французамі, палякамі, чэхамі, славакамі, бельгійцамі. Аўтар паказвае інтэрнацыянальную з'яднанасць простых людзей, іх настойлівае супраціўленне ворагу. Ішла нябачная барацьба, пераадоўванне фашысцкага рабства, фашысцкай ваеннай машыны. Работнікі фермы Альтэнберга аб'ядноўваюцца, разам шукаюць магчымасць ухіліцца ад працы, ігнараваць яе, арганізоўваюць уцёкі. Іх аб'яднанасць, калектыўны пратэст, пачуццё салідарнасці даюць магчымасць выстаяць, пераадолець неймаверныя цяжкасці, ствараюць той маральны грунт, які складаўся ў нечалавечых умовах існавання. Людзі верылі ў неадольнасць адвечных высокіх ісцін жыцця, захоўвалі чалавечую годнасць, заставаліся ўнутрана няломнымі. Праз усе гэтыя вобразы, умовы побыту і барацьбы паднявольнікаў, раскрыццё іх думак, перажыванняў пісьменнік імкнецца паказаць той бок вайны, які недастаткова яшчэ апісаны ў мастацкай прозе. Адлюстроўваючы жыццё сваіх герояў, аўтар выяўляе трагізм ваеннага ліхалецця, яго нечуваныя ахвяры. «Чужое неба» прадываана тымі падзеямі, аб якіх нельга не сказаць людзям. Пакуты, якія перажыла сям'я Гарапашкаў у час вайны, ды і наогул уся Бароўка, — гэта лёс многіх і многіх людзей і вёсак, над якімі сёння гучаць званы Хатыні.

Лідзія САВІК.

Ля брацкіх магіл у Юрмале

Высвечвае факел абрысы салдатаў,
Сцяну, як заслон, і з працяжнікам даты.

А факел трапеча распаленым сэрцам,
Якое і ў вечным агні не здаецца.

Імёны, імёны, імёны, імёны.
Тут вечнасцю кожны баец памянёны.

Ты, Латвія, помніш сваіх абаронцаў.
Ішлі яны ў бітву за Райніса сонца.

З Сібіры, з Разані, з Далёкага Усходу
Яны табе неслі жыццё і свабоду.

З Дняпра і Бярозы, з-пад Кіева, Мінска
Дарога сюды была цяжкай, не блізкай.

З прыволжскіх прастораў, з Урала
салдаты,
З адгор'яў Цянь-Шаня, з зялёных
Карпатаў,

З Каўказа, з Алтая, са стэпаў цалінных—
Героі вайны пераможнай, Айчыннай.

У соснах застылі жалоба і смутак,
Той дзень яны помняць апошнім
салютам.

Абоймы імёнаў мне сэрца трывожаць:
Малахаў, Сізых, Каліта, Запарожац...

Абоймы імёнаў гучаць ганарова:
Куроўскі, Карымаў, Саган, Чарнышова...

Абоймы імёнаў... Ім вечна іскрыцца:
Грыцэнка, Фатулаў, Сарокін, Лісіца...

Згінаюцца сосны, нахілены краскі,
І месяц звісае салдацкаю каскай.

І слухаюць, роём зляпіўшыся, зоры
Гул юрмальскіх сосен і рэквіём мора.

Крывавае азерца

Капалі дзень, капалі два...
Далоні, пальцы паздзіралі.
Змяшалася з зямлёй трава,
Карэнне мяккае з'ядалі.

Ім не далі лапат. Грызлі
Зямлю зляжалую рукамі.
Былі, як чэрці у гразі,
Ад крыўды сэрцы, нібы камень.

І з пальцаў густа кроў цякла.
Капаць было балюча, цяжка.
І так жадалі, каб была
Якая лыжка альбо каска.

Хацелася вады глыток,
Каб крыху прамачыць у роце...

Смакталі жвірысты пясок
І зноў капалі у сумоце.

Яднала праца і бяда,
Адна сям'я — як дзеці ў школе.
І нехта крыкнуў з іх: «Вада!»,
Нібыта вырваўся на волю.

Насыціліся ўсе вадой,
Хоць мутнаю, але жаданай.
Маўчалі хілай грамадой,
Як над магілай раскапанай.

Стаяў патруль, як іхні цень.
Ім у люстэрку мутнаватым
Здавалася, свяціўся дзень
Іх вызвалення і адплаты.

І думаў кожны чалавек
З нянавісцю святой у сэрцы
Адпомсціць ворагу за здзек
І за крывавае азерца.

Драўляны календар

Взяць Саласпілса выразаў на сваіх
Іх нарах пражытыя дні.

Ён кожным днём, які пражыў,
Вярнуўшыся ў барак пракляты,
Засечку ножычкам рабіў,
Увекавечваў так ён даты.

Юрась СВІРКА

САЛАСПІЛСКИ
РЭКВІЕМ

ПРОЗА

...У тым жа, добра памятным Валодзьку і ўсім навасёлкаўцам найцяжэйшым семдзсят восьмым, калі камбайны прыцягнулі з поля ў ноч пад самы Новы год, на пачатку жніва над вёскай пранёсся ўраган. З месяц да яго ўсё ліло і ліло, ледзь не кожны дзень. З палеткаў у нізовіны паплылі чорныя ручаі, неўзабаве яны ператварыліся ў рэкі. На ўзгорках і схілах зямлю размыла да белага пяску. Валодзька хадзіў пануры, ведаў, што не адзін год будзе адчувацца вынікі гэтага птопу: гінула галоўнае багацце калгаса — урадлівасць зямлі. Раз-пораз ён з адчаем пазіраў на неба: ну, хопіць жа, хопіць, трэба ж хоць нейкае сумленне мець! Прырода быццам адгукнулася на яго малітву. Восьмага жніўна дождж аціх, нават крыху пасвятлела, паўднёвы ветрык пацягнуў. Валодзька ўзрадаваўся: хоць бы тры дзённы падзьмула, падсушыць поле, збажыну, можна будзе пусціць камбайны...

А вецер усё набіраў і набіраў сілу, хмар аднекуль нагнаў, чорных, калматых, яны заслалі ўсё неба. У хмарах, як мядзведзь у кустах, цяжка заварочаўся гром, забліскалі маланкі. Сярод дня стала цёмна, як ноччу. У канторы запалілі святло: немагчыма працаваць.

Валодзька выйшаў на ганак. Шалёны вецер ледзь не збіў яго з ног, добра, што паспеў ухаліцца за поручань. Таполі ў скверыку каля канторы аж слаліся па зямлі. «Ураган! — тужліва сціснула сэрца. — Толькі гэтага нам і не хапала! Ой, нарабіць-нарабіць бяды...».

Лінуў дождж. Сцяна вады стала паміж зямлёй і небам, а дзе там тая зямля, а дзе неба, ужо і не пазнаеш. Раўло, быццам з навасёлкаўскай плошчы адначасова стартвала некалькі дзсяткаў касмічных ракет, ды яны ўсё ніяк не маглі адарвацца ад сваіх пускавых устаноў.

Ураган бушаваў роўна сорок дзве мінуты, Валодзька засек па гадзінніку. Потым вецер стаў хутка сціхаць, амаль начная чарната рассялася, хмары папаўзлі за гарызонт. Валодзька ўскочыў у свой «уазік» і памчаў па вёсцы.

Так, бяды ўраган нарабіў нямала. Меліярацыйныя каналы, ручаінікі і рэчачкі перапоўніла. Вада затопіла вялізныя прасторы і з хуткасцю кур'ерскага цягніка панеслася па палях і сенажацях, знішчаючы ўсё на сваім шляху. На трэскі разбівала масты, размывала дарогі, перакульвала машыны. Дамы на нізкіх месцах затопіла па самыя вокны. Вецер павырываў з карэннем вялізныя дрэвы, паскідваў шыфер з дахаў дамоў, па бярвенцу раскатаў стары ток, наламаў,

як запалак, тэлеграфных «слупоў» і тэлевізійных антэн. Пастуха Сяргея Казенку метраў трыста каціла па лузе, пакуль не закінула ў канаву, бядак ледзь не захлынуўся вадой. Маланкай запаліла хлеў на сядзібе ў бабкі Кляпчыхі, і цяпер там завіхаліся суседзі і пажарныя, каб не даць агню перакінуцца на вёску. Вадой адрэзала кароўнік. Пабудаваны на высокім месцы, ён апынуўся як бы

лася. Колькі ўгаворваў легчы на аперацыю, баіцца... А ты б не баўся? За чужой шчакой зуб не баліць!

Краем вока Алег Адольфавіч убачыў, як Юковіч скінуў дажджавік, пасцяліў і пачаў кідаць з прычэпа зялёнку. «Максім на лузе прапаўзе...» А што, трэба паўзці! Падышоў, узяў з яго рук куль, закінуў за плечы.

— У ваду не лезь! Арганізуй лепш,

Гродзь, Ірына Буката, Леаніда Чапуліс... Неслі траву ў мяхах, у насілках, у плашчах. Накідалі даверху ў кармушкі, запаслі на ўвесь заўтрашні дзень — а раптам вада да вечара не ападзе?..

Нехта з маладых хлопцаў вылавіў Валодзькаў бот. Ён выліў ваду, нацягнуў на нагу. Да самага вечара насіўся па Навасёлках і навакольных вёсках: ставіў людзей і машыны расчышчаць дарогі, паднаўляць масткі, здымаў будаўнікоў з будоўляў, каб як хутчэй падлатаць сарваняны ветрам дахі, перасяляў людзей з затопленых дамоў... А назаўтра адчуў, што захварэў.

Прачнуўся, як звычайна, рана, а шостага гадзіне. Акну яшчэ было шэрае, слязілася дажджом. Недзе ў Казенкаў, у суседзяў, голасна заспяваў певень. Над галавой, на даху, забуркаталі, прагнуўшыся, галубы; там іх, напэўна, штук пяцьдзесят, наладзілі сабе галубятню. Пеўня б лепей завесці, га? Прыгожага, з «доўгім» рознакаляровым хвастом і шпорами. А то дзве няшчасныя курыцы бадзяюцца без гаспадары, вечарам дзеці на седала не загоняць...

Нешта не хацелася ўставаць. Звычайна падхопліваўся на ногі бадзёра, энергічна, а тут... Паляжаць хацелася ў цёплай пасцелі, палесціцца. Усе косці нылі і ціснула ў грудзях. Сухі кашаль рваў лёгкія. Намацаў на тумбачцы цыгарэты — ад паху дыму стала моташна. Востра калнула пад лапаткай. Значыць, справы дрэнны.

Прымусіў сябе ўстаць, пайшоў ціхенька на кухню, знайшоў градуснік. Патрымаў пад пахай — 38,6. Нішто сабе! Пакорпаўся ў Зоінай лекарскай сумцы, глынуў аспірыну, тэтрацыкліну, засунуў некалькі таблетаў у кішэню. Выпіў гарачага чаю з малаінай і, адчуваючы слабасць, млявасць ва ўсім целе, сеў у машыну і паехаў па сваім звычайным маршруце: фермы, палі, дыспетчарская.

Увесь дзень ён працаваў. Расхадзіўся, як быццам і тэмпература спала, і кашаль аціх. Вось толькі пад лапаткамі калла. Вечарам, каб не здагадалася жонка, перабраўся на веранду. Зноў глытаў таблеткі, піў чай з малаінай. Мокры, як мыш, праляжаў усю ноч без сну. Думаў, што жніво будзе цяжкім, камбайны яшчэ не скоро выпאўзучь у поле, хоць бы тры-чатыры гарачыя дні з ветрыкам. Не з такім, як учора...

Раніцай, пасля планёркі, паехаў па раскіслай дарозе ва ўрочышча Кролікі, там на высокіх мясцінах жаткі касілі ў валкі ячмень. Ён мог не ехаць туды, з кас-

Міхась ГЕРЧЫК

Прапаную ўвазе чытачоў «ЛіМа» раздзел з дакументальна-публіцыстычнай аповесці «Час гаспадароў», работу над якой я нядаўна скончыў. У аповесці расказваецца пра жыццё, справы і думкі старшыні калгаса імя Суворова Пастаўскага раёна Віцебскай вобласці Алега Адольфавіча Валодзькі, пра складаныя праблемы, якія сёння стаяць перад сельскай гаспадаркай. Калі Алег Валодзька ўзначаліў адсталую, занябалу ю гаспадарку, яму ішоў дваццаць другі год. Ён быў самы малады старшыня калгаса не толькі ў рэспубліцы, але, напэўна, і ў краіне. Камсамолец, студэнт-завочнік другога курса Глыбоцкага сельскагаспадарчага тэхнікума... Цяпер дэпутату Вярхоўнага Савета БССР, заслужанаму работніку сельскай гаспадаркі Беларусі, кавалеру ордэнаў Леніна, Кастрычніцкай Рэвалюцыі, Працоўнага Чырвонага Сцяга Алегу Адольфавічу Валодзьку — трыццаць шэсць. Пятнаццаць з іх аддадзены Навасёлкам, калгасу, людзям. Гэта былі гады нястомнай працы, пошукаў і здзяйсненняў...

АУТАР.

на востраве. З усіх бакоў гэты востраў абцякала каламутная рака метраў да дзесяці шырынёй.

Прайшла гадзіна, другая... Вада не спадала. А кароў трэба было карміць.

Машыны з зялёнкай загразлі на далёкіх подступах да фермы. «МТЗ-50» дапоўз амаль да нечакана ўзнікшай ракі. Выкапаў заднімі коламі, буксуючы, дзве яміны, стаў. Магутны «Т-150» заліло вадой, заглух рухавік. Глыбака, гразка...

Каля прамоіны сабраўся натоўп. Валодзька, мокры да апошняй ніткі, хадзіў ад трактара да трактара і напружана думаў, што рабіць. У натоўпе мільгануў твар парторга Юковіча: глыбока запалыя вочы, шэры, зямлісты твар, падцінутыя губы. Зноў, відаць, язва разгуля-

каб прынеслі мяшкі, насілки... Чуеш? Людзеі арганізуй, без цябе нацягаем. Зусім зляжаш...

Палез у ваду. Глыбіня — вышэй пояса. Ногі праваліліся ў клейкую гразь. Ламачча нейкага нагнала — галаву звернеш. Яшчэ глыбей... Ну, вось, здаецца, і ўсё, бераг. Ах, пярун цябе... бот з нагі сцягнула!

Вылез — адна нага ў боце, другая босая. Юковіч падышоў з бярэмкам травы, зарагатаў. А сам нізкарослы, увесь выкупаўся. Смешна яму... Пасмяяўся крывы са сляпога!

А цераз прамоіну ішлі людзі. Зігфрыд Мацур, Фабіян Татарчук, Анатоль Дзевятоўскі, Вікенцій Лешчык, Яўгенія

Знясілены, ды ўсё ж змагар,
На волі жывучы — у марах,
Свой першабытны каляндар
Ён наразаў на мулкіх нарах.

У тайным тым календары
Ён знаў Кастрычнікі і Маі.
Спявалі ціхенька сябры
І клятву вернасці трымалі.

І з кожнай рыскаю сваёй
На волі быў парой святлейшай.
Засечкі, нібы вязняў строй,
Шэсць — роўных, сёму — вышэйшай.

За тыднем тыдзень адзначаў,
Жаданне жыць — у кожнай рысцы!
Імёнаў час не захаваў:
Не вечныя і летапісцы...

Зноў памяць сэрца паласне,
Нібы вяртаюцца нягоды.
Застылі рыскі на сцяне —
Дарога з пекла на свабоду.

Сосны

У лагеры вязні траншэі капалі,
Сасонкі саджалі ў рады.
І дрэўцы ў няволі расці не жадалі
У змрочных тыя гады.

А вязні глядзелі на лес і на поле,
І думалі, як уцячы.
Адзіная мара — жаданая воля —
Ахутана змрокам начы.

Яны ўспаміналі: хто маці, хто жонку,
Калі ж было нельга трываць —
Бадзёрылі іх маладыя сасонкі,
Вучылі зацята маўчаць.

Здавалася ў тыя минуты, магчыма,
Калі выганялі на пляц,
Сасонкі, як дзеці, стаяць за плячыма
І слёзна на большых глядзяць.

Здавалася, кінучца, нібы жывыя:
«Матулечка, татачка мой!..»
Стаялі стальною сцяной вартавыя —
Варожы, звярыны канвой.

Пазначылі сосны рады два зялёных,
Растуць задуменна цішжом.
Так вязні калісьці хадзілі калонай,
Радзела яна з кожным днём.

А боль застаецца з гадамі нязменны.
Жахлівыя бачацца сны.
І сосны пра вязняў шумяць задуменна
Іх сведкі, іх памяць — яны.

«Прыніжаная»

СКУЛЬПТУРА
ДЗЯУЧЫНЫ-НЯВОЛЬНИЦЫ

«Мой любі, я не вінавата
Перад табой ні ў чым, ні ў чым...
Іржалі чорныя салдаты,
Мяне на здэкі вядучыя ўхіраюць бая...

Усё яны ў мяне забралі:
Надзею, вернасць і слязу.
І нібы коні, растапталі
Маю дзівочую красу.

І ўжо не верыцца мне штосьці,
Што буду жыць я па вясне...
А ты адпомсці ім, адпомсці
І за ўсіх нас і за мяне...»

Шуршыць каменная дарожка
У некранутай цішыні.
А саласпільская бярозка, —
Як сімвал вернай чысціні.

Пераклічка болю

З зямлі скульптуры прараслі.
Знямелі ў праклёне.
Нібы з нябыту ажылі.
Тут, на зямлі зялёнай.

Тут не палілі пад страхой.
Тут голадам душылі.
Тут кулямётнаю чаргой
Знясіленых касілі.

Аж пацямнела уваччу
Ад жаху і ад стыні.
У Саласпільсе я пачуў,
Як плача Звон Хатыні.

Не чутна

звонкіх галасоў

У Саласпільскім лагеры смерці за
гінула 7 тысяч дзяцей. Тут была
фабрыка крыві.

Глядзім на чорную пліту —
Жалобны столік мармуровы.
Крывава ружы тут цвітуць
І асыпаюцца пунсова.

Іх адабралі у бацькоў,
Трымалі на мяжы нябыту.
Высмукталі шпрыцамі кроў,
Каб выжыць катам недабытым.

Чыясцьці добрая душа
Паклала цукар і пачэнне.
Цукеркі, яблыкі ляжаць
І сіні мячык на каменні...

Нідзе не бачна малышоў.
Відаць, адбегліся ад маці.
Не чутна звонкіх галасоў
У міжнародны год дзіцяці.

Не дачакаліся малых
Пляцоўкі, садзікі і травы...
Навек закрочаны для іх
Дзяцінства, сонца і забавы.

цамі быў Юковіч, вызначаў загоны. Але
ж карцела ўбачыць на свае вочы, ці не
грузуць «немцы» — нямецкія комплексы
Е-301, ці нізка косяць... А то пад-
стрыгуць поле пад бокс, уся саломна за-
станецца. А яравая саломна ды з кукуру-
зай — гэта вам не галінкі...

Прыехаў, вылез з машыны, зрабіў
колькі крокаў па полі, і раптам паплыла
зямля, рванулася з пад ног. Бразнуўся
вобзем, як падкошаны.

Юковіч і Уладзімір Жораў падбеглі,
падхапілі на рукі, аднеслі ў машыну.
Паклалі на задняе сядзенне. І Іван Іва-
навіч пагнаў «уазік» у Паставы, у баль-
ніцу.

Апрытомнеў Алег Адольфавіч ужо на
бальнічным ложках. Расплюшчыў вочы.
Як праз туман убачыў спалоханы Зоін
твар, Якубоўскага са шпрыцам у руках,
яшчэ нейкіх урачоў вакол. Збянтэжана
пацягнуў на грудзі прасціну.

— Даскакаўся! — сурова сказаў. Хасан
Мустафавіч. — Падобна на двухбаковае
запаленне лёгкіх. Цяпер ты ад нас, го-
луб шызы, так хутка не выкруцішся.

І пацягнуліся доўгія і нудотныя баль-
нічныя дні. Капельніца, ўколы, таблеткі,
банкі, гарчычнікі, аналізы, рэнтген... Ве-
чарам прыязджалі Юковіч і Зоя. Зоя
прымушала есці, а Іван Іванавіч тым ча-
сам расказваў, як ідзе жніво. Трошкі
падсохла, першыя намалоты неблагія.
У Прамышлядах азімае жыта дало пад
сорак цэнтнераў з гектара. Праўда, па-
куль ухапіць удалося малавата, тарфяні-
кі, грузуць машыны, але нічога... Ток
працуе круглыя суткі, праз які тыдзень
пачнём дзяржаве хлеб здаваць. Зялёнка
на фермы завозіцца бесперабойна, ва-
да сышла, загацілі пад'езд, каб зноў та-
кой дурноты не здарылася. Што яшчэ?
А-а, бабцы Кляпчысе новы хлёў пачалі
ставіць...

Алег Адольфавіч праз сілу, каб не
нерваваць жонку, глытаў цёплы булён,
слухаў Юковіча, задаволена чмыхаў. А
на душы ў яго трывожна было, хмурна.
Адчуваў, што парторг спецыяльна пад-
малёўвае становішча, каб ён тут лішне
не хваліваўся: за акном ліло...

Заехаў адведаць хворага першы сак-
ратар райкома партыі Барыс Іпалітавіч
Гаўрыльчык. Пасядзеў каля ложка ў на-
кінутым на плечы халаце, раскажаў, як
ідуць справы з уборкай і нарыхтоўкай
кармоў у раёне. Хваліцца няма чым:
душаць дажджы. Валодзька ўжо ведаў
гэта: суседу па палаце прынеслі раёнку,
там была зводка (па загадзе Якубоўска-

га яму прыносілі толькі «Правду» і «Звя-
зду»).

Памаўчалі.

— Даруй, што растрывожыў, — ска-
заў Гаўрыльчык. — Вельмі цяжка на ду-
шы. Столькі працы гіне...

— Нічога, мне гэта карысна, салодкім
ужо абкармілі. Юковіч стараецца, чу-
ласць праўляе... Я ж бачу, што дождж
ідзе і ідзе...

— Калі ты быў апошні раз у адпа-
чынку?

— Ліха яго ведае. Гадоў шэсць назад.
А можа, і сем. А што?

— А тое, што трохі акрыяеш — і ў
санаторый. У рэшце рэшт, тваё здароўе
— гэта не толькі асабістая справа. Зра-
зумеў?

— Зразумеў. Аднак пакуль жніво не
скончыцца, нікуды я з калгаса не пае-
ду, — цвёрда адказаў Валодзька. — Хіба
што з работы знімець, тады... І восеню
не выпадае: бульба, караняплоды,
кармы. Пра чацвёрты квартал і гаварыць
няма чаго, пад канец года ў лю-
дзей столькі рознага добра застаецца,
куды дзец, не ведаюць. Я на цэлы год
паспяваю нахапаць. А вось у студзені-
лютым... Чэснае слова! Сам адчуваю —
трэба адпачыць.

Гаўрыльчык пахітаў галавой.

— Фанатык...

— Такая работа, — уздыхнуў Валодзь-
ка. — Далікатны вы чалавек, Барыс Іпа-
літавіч, бач, і слова прыгожае знайшлі.
Мая жонка дык прасцей гаворыць: вар-
ят. І, ведаеце, часам мне хочацца з ёю
згадзіцца.

...Пачалася бяссонніца. Ложак стаў
цвёрды, мулкі. Валодзька ляжаў, зак-
лаўшы рукі за галаву, думаў. У яго ча-
ставата не хапала часу спыніцца, паду-
маць, азірнуцца ў мінулае, памарыць
пра будучыню. Усё — бягом, усё — на
хаду. Справы, справы, справы... І адкуль
што бярэцца? Ён патрэбен сотням са-
мых розных людзей, і яны яму патрэб-
ны. Бяссонніца пытанні, яшчэ не выра-
шыў адных, а ўжо наплываюць іншыя.

Цяпер часу для думак і ўспамінаў бы-
ло аж замнога. Асабліва для ўспамінаў.
Прыходзілі яны нейкія прэстыя, парва-
ныя. Першы цялятнік... Крэдыт дзяржа-
ва дала, а дзе матэрыялы ўзяць, будаў-
нікоў? Паехаў у Мінск на маторны за-
вод: памажыце! Там плячамі паціскаюць:
не блізкі свет, ды і наогул якая нам ка-

рысць? А я вашу сталоўку рабочую
бульбай у лік звышпланавай здачы за-
бяспечу. А як трохі на ногі станем — і
мясам. Палагоднелі. Вось гэта ўжо раз-
мова! Прывезлі цэглы, цэменту, жале-
за — паставілі цялятнік. Свет не без
добрых людзей... А то каменедрабілку
купілі. Камення таго на палях — горы
гімалайскія. Дваіная выгада: і палеткі
людскімі робяцца, і будаўнічы матэрыял
амаль бясплатны. Дарогі дагледзелі,
бетонны падмурок пад кароўнік залілі,
пад майстэрню... Нават прадаваць сталі.
Але — прагандляваліся, не знайшлі на-
дзейных спажыўцоў на шчабёнку. А для
сваіх патрэб — тлуствавата. Мёртвы капітал.
Аж успамінаць брыдка — ледзь сплавіў
тую каменедрабілку дарожнаму ўпраў-
ленню. Там яна і саржавела. Вось ця-
пер для яе наспела пара, ды паспрабуй
купі! Прыйдзеца паспрабаваць, пабе-
гаць. І асфальтавы заводзік неабходна
паставіць, хоць маленькі. Абавязкова.
Цяпліцы зрабілі. Крэдыты кредытамі, а
наяўныя грошы так патрэбны былі, про-
ста жах! Ні поле, ні жывёлагадоўля яш-
чэ не аддавалі, туды яшчэ многа трэба
было пхаць, каб аддаваць пачалі. Зялё-
ная цыбуля, гурочкі свежыя ў студзе-
ні — чым не грошы! Ды яшчэ якія! Зак-
лючылі ўмову з райспажыўсаюзам, ца-
ну абгаварылі. Усё як мае быць. Вывез-
лі тону цыбулі і паўтоны гуркоў, а там
бачаць: мы ў іх кулаку, і панізлілі цану
аж у два разы! Чаму ж на дурнях вяс-
ковых не зарабіць! Купецкая звычка:
купі танней, прадай даражэй... Мы са
сваёй зелянінай на базар, а там — мілі-
цыя. Спекуляцыяй займаецца, грама-
дзяне харошыя! Якая спекуляцыя? Тавар
калгасны, цэны рыначныя! Нельга! Здай-
це ў нарыхтоўчую кантору. Арлоўскаму,
бач, было можна ў Бабруйску на база-
ры свае ларкі трымаць, малако прада-
ваць, яйкі, мяса, гародніну, а нам —
нельга. Ледзь пазбыліся таго тавару,
разбурылі цяпліцы. А потым дзівімся:
чаму зімой свежай гародніны недаку-
пішся. Ды ты дай мне на базары гандля-
ваць па цэнах, якія там складваюцца, я
цябе завалю гэтай гароднінай. А за
бяссонніца рабіць не буду. Што, пачнём
народ абіраць? Ні ў якім разе! Я ж не
манапаліст. Навязуць калгасы гародніны,
вось і папаўзлі цэны ўніз, на нейкім
рэнтабельным узроўні спыняцца. Дык
не, прыватніку можна тры шкуры лупіць

з пакупніка, а калгасу няможна. А мы і
таго чарнявенькага прыватніка прыцісну-
лі б.

Варочаецца Валодзька на ложку, ду-
мае. Ах, грошы-грошыкі!.. Многа дае
дзяржава, але ж ёй і аддаваць трэба.
Ведама, не дойна карова. Карову і тую
карміць трэба, а не толькі даіць. А не-
каторыя калгасы ўжо столькі панабіра-
лі — усе асноўныя сродкі прадаць: ма-
шыны, фермы, жывёлу — не разліцаца.
Банкруты. А землі гэтка ж, як у нас,
і сонца, і дажджы... І тэхніку пручы, і
ўгнаенні, і будаўнічы матэрыялы... Усё
як у пельку. Чаму? Бо людзей няма. Мя-
не папракаюць: зманьваю кадры. Лю-
дзей не я зманьваю. Іх зманьваюць да-
мы з усімі выгодамі, дзіцячыя сады,
школы, магазіны, клубы, асфальтаваныя
вуліцы, парадак, добрыя ўмовы на рабо-
це, добрая зарплата. У нас усё гэта
ёсць, вась да нас і ідуць, а ў суседа ня-
ма, і ад яго уцякаюць. А хто яму пе-
рарашкаджаў мець? Безгаспадарчасць,
неразвартлівасць, душэўная лягота!.. Не
ведаю. І што рабіць, не ведаю. Але ж
дзіравы мех не напоўніш! Можна, узбу-
няць калгасы, аддаваць слабыя моцным?
Мне вунь трыста-чатырыста гектараў
зямлі пад папары трэба. З радасцю де-
лечыў бы самага слабога суседа: інакш
зямлі не прыдбаеш. Толькі ж на мяне
адразу і планы яго ўскінуць. А мне
два гады патрэбны, каб яго да свай-
го ўзроўню падняць. Два гады не ску-
біце за гэты калгас, а ўжо з трэцяга го-
да мы — адна гаспадарка, і пытайце, як
з адной. А паспрабуй пра гэта заікнуць,
які вэрхал узнімецца! Гэты ненажэр-
ны Валодзька, усяго яму мала! Ужо і су-
седзяў хоча заглянуць! А гэтага не Ва-
лодзька хоча — жыццё.

Лёгка табе цяпер разважаць, скажуць,
багатаму чорт дзяцей калыша. А як ты
ўсё ж на ногі станаўіўся, за кошт чаго?
Ну, пабудаваў табе маторны завод ця-
лятнік, дык адзін жа! Ці ты і далей з
шапкай па свеце? Не? Тады як? Камене-
драбілка прыбытку не дала. Цыбуля і
гурочкі — таксама. Цёлкі, што ты ў Каца
купіў, — калі яны яшчэ каровамі стануць,
ды больш за чатыры тысячы малака да-
дуць! Што? Гаварыў жа: дзяржаўныя
крэдыты. Самае галоўнае. Умела распа-
раділіся крэдытамі, узялі жывёлага-
доўлю. Далі грошы і яшчэ сякія-такія

(Заканчэнне на стар. 10—11).

ІНТРАДУКЦЫЯ

«Шчаўкунчык» — старая казка (толькі яе музычнай версіі сёлета споўнілася 90 гадоў) са сваім няпростым лёсам. З часу стварэння балета не было суддзя паміж натхнёнай музыкой П. Чайкоўскага і даволі прымітыўным, часам наіўна-саладжавым сюжэтам (маецца на ўвазе першапачатковае лібрэта М. Пеціна). Балетмайстры часта звярталіся і звяртаюцца да «Шчаўкунчыка», бо гэта адзіны з балетаў Чайкоўскага, які яшчэ не ператварыўся ў канон, яго сцэнічнае прачытанне пакуль што пакідае шмат «белых плям», а выразная музыка дае прастору творчай фантазіі харэографа. Ды ў той жа час ужо існуе і пэўны цяжар традыцый у трактоўцы сюжэта, харэаграфічным вырашэнні «Шчаўкунчыка» (дастаткова ўспомніць пастаноўкі вядомых савецкіх балетмайстраў В. Вайнанена, Ю. Грыгаровіча). І як жа тут цяжка адзіці ад ужо звыкллага, таго, што ўсталявалася, і паглядзець на даўняе знаёмае новымі вачамі!

На сцэне нашага тэатра «Шчаўкунчык» увасоблены сёлета ў новай харэаграфіі і пастаноўцы галоўнага балетмайстра В. Елізар'ева (сцэнаграфія Я. Лысыка, музычны кіраўнік і дырыжор А. Анісімаў). Калі трупы толькі яшчэ пачынала працаваць над новай пастаўкай, не-не дый даводзілася чуць: «Елізар'еў і класічны балет? Ці атрымаецца з гэтага што-небудзь? Яго стылія — сучасная харэаграфія, сучасныя спектаклі, нездарма ж толькі іх ён і ставіць».

Спраўды, буйныя работы гэтага балетмайстра на беларускай сцэне — пастаноўкі сучасных балетаў. Спектанлі сваёсасаблівых, пазначаных яркай індывідуальнасцю. Па-свойму ўжо прачытаны В. Елізар'евым «Кармэн-сюіта», «Стварэнне свету», «Спартак»... А ці можа ён стварыць свой класічны балет?

ДЗЕЯННЕ

Некалькі гадоў В. Елізар'еў рыхтаваўся да гэтай пастаноўкі, сам жа рэпетыцыі перыяд заняў менш за паўгода. За два тыдні да прэм'еры мне давялося назіраць за напружаным па першых і фізічных выдатках драцэсам стварэння балетнай сістэмы. Ацаніць цалкам тое, што прыдумаў харэограф у сваёй новай рэдакцыі, можна толькі ведаючы першапачатковы змест «Шчаўкунчыка». На жаль, рамкі газетнага артыкула не дазваляюць зрабіць падрабязнае параўнанне старога зместу з но-

вым сцэнічным варыянтам. Скажу пра гэта каротка. У ранейшым, вядомым варыянце «Шчаўкунчыка» было мяшчанска-бюргерскае сямейнае зборышча вакол навагодняй ёлкі ў доме нейкага прэзідэнта Зільбергаўза — з крыві дамі дзяцей і танцамі родзічаў у касцюмах часоў Дырэк-

цэнтэ спектакля: дабрадушныя сімпатычныя Шчаўкунчык і Прынцэса і — разбуральнае ваяўнічае зло ў цацачным спачатку вобразе Мышкі. Ужо ў механічным, лялечным абліччы выяўляюцца тры яркія характары, і можна ўгадаць далейшыя цудоўныя пераўтварэнні: Шчаўкунчыка-Прынца, Машы-

ную краіну, дзе ўсе людзі — браты. Такім чынам, нацыянальны танцы 2-га дзеяння ў дадзеным выпадку не толькі не дывертсмент — яны нясуць пэўную інтэрнацыянальную гуманістычную ідэю, асабліва адчуальную ў апафеозе спектакля.

зар'евым, ёсць ключ да адказу на пытанне: ці здолеў балетмайстар адметна і пераканаўча прачытаць класічны твор? Мне здаецца, у сваёй задуме ён здолеў пераадолець сюжэтычны недарэчнасці, дывертсментнасць першапачатковага лібрэта, насыціў сюжэт, хоць і не ўсюды, скразным развіццём, захаваўшы цалкам музыку Чайкоўскага. Пры гэтым харэограф зусім натуральна адчувае сябе ў межах класікі і ўзбагачае танцавальную лексіку своеасаблівымі сучаснымі элементамі. Як тут не прыгадаць выразную пластыку рук (мудрагелістую, быццам усходні ўзор у «Персідскім танцы», вытанчана-звілістую ў сольнай вырыяцы Машы з Па-дэ-дэ 2-га акта); скульптурную завершанасць пастаў, дэталёвую прадуманасць кожнай сцэны — да асэнсаваных паклонаў; развітую поліфанічнасць масавых сцэн, дзе кожная група выканаўцаў індывідуалізавана настолькі, што трэба глядзець балет «некалькі разоў»; каб у поўнай меры зразумець хітраспляценні гэтага балетнага арнаменту.

Мне ўспамінаюцца рэпетыцыі «Шчаўкунчыка» — без дэкарацый і касцюмаў. Было вельмі цікава назіраць нараджэнне новай балетнай версіі, сачыць за рухам фантазіі харэографа, за стварэннем новых вобразаў. Але адчуванне сапраўднай казкі ўзнікла тады, калі ўжо давялося пабачыць работу сцэнографа — Я. Лысыка. З'явіліся дэкарацыі, касцюмы, святло — і адрозніваўся гэты тэатр, ажыла казка. Зіхатлівая ёлка, вялікія яркія цацкі, дзіцячыя тварыкі, фантастычныя касцюмы (цікавая работа мастака па касцюмах А. Зінчанка) — усё пераносіць нас у краіну цудаў, вяртае ў светлую часіну дзіціства. (Хоць, трэба прызнацца, заднікі, выкананыя Я. Лысыкам, часам паўтараюць зробленае ім у папярэдніх балетах, у прыватнасці, заднік сцэны сну). Яскравы пачатак 2-га дзеяння — падарожжа ў краіну дзіціства, якое абуджае, тое адчуванне сапраўднага адносінаў лаўка з прыродай, якое магчыма толькі ў дзіцістве, калі ўсё свет — твой дом, а кветкі, рыбы і птушкі — твае сябры. Хочацца спыніць гэта імгненне гармоніі, добра і прыгажосці...

І АЖЫВАЕ КАЗКА

«ШЧАЎКУНЧЫК» на сцэне Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР

торы, эпизадна-неразвітая роля Дросельмеера, карамельна-саладжавае, яўна дывертсментнае 2-ое дзеянне з танцамі булчак, марцыпану, мятных ляпёшак і г. д.

А вось версія казкі, прапанаваная В. Елізар'евым. Тут гаспадарыць майстар лялек, чараўнік Дросельмеер. Аднак у ягоных дзівосях няма нічога звышчалавечага, бо цудоўная сіла — у дабраце і ва ўмелых руках Майстра. Ён быццам наладжвае кантакт паміж гледачамі і дзейнымі асобамі, вядзе нас праз усё дзеянне балета, пры гэтым дзеяннем. Вобраз Дросельмеера — сапраўдны драматычны вузел спектакля, удалая знаходка балетмайстра.

Пры першым паказе трох лялек, якіх Дросельмеер прапануе Машы, — Шчаўкунчыка, Мышкі і Прынцэсы — ужо зразумелыя вобразна-сэнсавыя ак-

Прынцэсы і Каралю мышэй. Харэаграфічныя характарыстыкі персанажаў, падуладных Дросельмееру, развіваюцца на працягу амаль усяго спектакля.

Думаецца, харэограф пераканальна абгрунтаваў і з'яўленне звычайна не звязаных з сюжэтам нацыянальных танцаў 2-га дзеяння. Яшчэ ў самым пачатку спектакля ў лялечным царстве Дросельмеера з'яўляюцца цудоўныя цацкі: рускія, іспанцы і японцы, персы і французы — быццам вялікія ўпрыгожванні сышлі з навагодняй ёлкі. Спачатку проста — а хоткія лялькі, якія механічна выконваюць заданую Дросельмеерам «праграму рухаў», яны потым ператвараюцца ў памочнікаў і сяброў Машы і Прынца, згуртоўваюцца ўсе для абароны дабра. Яны суправаджаюць герояў у казач-

Вобразы Машы і Шчаўкунчыка атрымаліся вельмі жывымі, у іх уся дабрата дзіцячай душы, дасціпнасць і гарэзлівасць, здольнасць ахвяраваць сабой і вернасць, праз іх праявіўся ўласцівы творчасці В. Елізар'ева добры гумар.

Нямала ёсць дэталей-знаходак, якія надаюць новай пастаноўцы рысы добрай і прыгожай казкі. Як даверліва цягнуцца да Машы лялькі, у якіх скончыўся завод і якіх яна сілай сваёй добрай душы ажыўляе! Як кранальна, быццам звяркі скруціліся клубочкам, укладваюцца лялькі спаць (канец 1-ай карціны 1-га дзеяння). А сама канцоўка спектакля — інтанацыя даверу і дабратаў ў чароўнай паставе Машы і Шчаўкунчыка!

Дарэчы сказаць, што ў прынцыпова новай версіі «Шчаўкунчыка», прапанаванай В. Елі-

ГІСТОРЫЯ ХВАРОБЫ

(Зананчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

дробязі. Тэрмапласт-аўтамат, напрыклад. Тэрмапласт-аўтамат? Але якое дачыненне ён мае да сельскай гаспадаркі? Да хлеба, мяса, малака? Самае непасрэднае? Цікава...

А што тут цікавага. Усе ведаюць: у атацы найцяжэй выскачыць з акапа на бруствер. Першы рывок... Я лысець пачаў, столькі думаў, як вырвацца. Разумеў: падсобныя промыслы. Хуткія грошы і работа людзям узімку. Ліквідацыя сезоннасці ў сельскагаспадарчай працы — найважнейшая сацыяльная праблема! Але што «прамышляць»? Абаперціся на народную традыцыю, на народных

умельцаў, на ўласную сыравіну мы не маглі, нічога гэтага не было. Спрадвеку не вязалі ў нас венікаў, не рабілі цацак з саломкі або з гліны, не плялі кашоў. А нешта рабіць трэба... Паехаў у Маскву, пахадзіў па міністэрствах, выхадзіў тэрмапласт-аўтамат. Выбіў сякія-такія фонды на пластмасу. Вядома, гэты аўтамат дачыненне да сельскай гаспадаркі мае вельмі адноснае, хіба што коркамі, якія ён штампуе, закаркоўваць бутэлькі на вінзаводах. А віно ж тое робяць з пладоў зямлі, праўда?.. Ведаю, што вы скажаце. Што коркі спадручней штампаваць не калгасу, а якому заводу ці заводзіку. Але чаму спадручней? Людзей ад асноўнага — ад зямлі — адрываюць? Ды не, аўтамат абслугоўваюць тры чалавекі, нікога мы не

адрываем. Якасьці? У нас яна найвышэйшая, ніводнай рэкламацыі. З дзяржаўнымі прадпрыемствамі мы не канкуруем. Добра гэтага, аказваецца, страшэнна не хапае: едуць з Малдавіі, з Украіны, — толькі дай! Дэфіцыт. Дык, здаецца, якая розніца, хто яго запоўніць? Важна, каб было запоўнена, ці не гэтак?

Так, у нас выпуск калгасамі прамысловай прадукцыі асуджаецца. Няхай выпускаюць тое, дзеля чаго створаны: хлеб, мяса, малако, бульбу... А вось станкабудзійнічы завод выпускае станкі, а прэміі атрымлівае за мясарубкі. За кантэйнеры для хлеба. За закруткі-закаткі, штоллары, садовыя інструменты... За шырспажыў. Што, усё гэта робіцца за адыходаў ад асноўнай вытворчасці? Чорта лысага!

Вядома, складанай прадукцыяй, якая патрабуе складанага абсталявання, высокай кваліфікацыі, дэфіцытнай сыравіны, калгасам займацца не варта. Але ж ёсць тысячы дробязей, якія тым не менш прыносяць даволі важкі прыбытак. Чаму імі не займацца? І займаюцца. Шыюць рукавіцы, выпускаюць самыя разнастайныя сувеніры, чамаданчыкі, бумажнікі, дзіцячыя цацкі... А прыбыткі

куды? Прапваюць? Не, у сельскую гаспадарку ўкладваюць. Будуць дамы і фермы. Купляюць машыны, мінеральныя ўгнаенні, пародзістую жывёлу... Не грошы дзеля грошай, а грошы дзеля таго, каб больш сельскагаспадарчай прадукцыі даваць. Даваць, а не прасіць.

Між іншым, з кожным годам гаспадарыць на зямлі становіцца ўсё цяжэй і складаней. У апошні час значна выраслі цэны на машыны і механізмы, гаручае, паліва, будаўнічыя матэрыялы, рамонт і абслугоўванне тэхнікі, — інакш кажучы, на ўсё, без чаго сучасная гаспадарка і дня не пражыве. Расце, праўда, і закупачны кошт прадуктаў і сыравіны сельскагаспадарчай вытворчасці, але ўзніклага дэфіцыту ён не пакрывае. А што гэта значыць? Прыкладна васьмь што. Некалі будаўніцтва кароўніка на дзвесце галоў абыходзілася калгасу ў шэсцьдзят-семдзят тысяч рублёў. Потым — у дзвесце тысяч. Цяпер падсочыла яшчэ вышэй. Сабекошт літра малака ў нас — дваццаць дзве капейкі, прадаём дзяржаве за дваццаць васьмь. Колькі ж год нам патрэбна, каб пры такой рэнтабельнасці акупіць будаўніцтва новага кароўніка, каб ён пачаў прыносіць прыбытак? І як будаваць кал-

НАЗІРАЊІ

Якое ж увасабленне своеасаблівай задумы новай пастаноўкі?

Калі гаварыць пра драматургію балета, то яго 1-е дзеянне вырашана, на мой погляд, пераканаўча: ад дэталей да цэлага, акрамя, відаць, сцэны мышынага бою, дзе напружаная сімфанізаваная музыка часам ідзе ўразрэз з рухамі, якія часта паўтараюцца (маецца на ўвазе пачатак сну Машы — да з'яўлення Мышынага караля). Іх аднастайны паўтор стварае ўражанне статыкі. У астатнім балетмайстар дасягнуў поўнага зліцця музыкі і харэаграфіі. Цяпер ужо мне, напрыклад, нават цяжка ўявіць, як можна пашыраць увасабленне гэтай музыкі. Вобразы Дросельмеера, Машы і Шчаўкунчыка развіваюцца натуральна і пераканальна.

Што ж датычыць 2-га дзеяння, дык сёе-тое ў яго драматургіі не да канца, мне здаецца, дадзена. Тут ужо сама музыка Чайкоўскага, у адрозненне ад 1-га дзеяння, якое развіваецца сімфанічна, прадвызначае пэўную фрагментарнасць: ланцуг самастойных нацыянальных танцаў, два вальсы, класічнае Па-дэ-дэ.

Харэограф усё звязвае па сэнсе і напаяе хадульны сюжэт 2-га дзеяння жыццём і натуральнасцю. І сам жа прыкрымі дробязямі тармазіць далейшае развіццё. Вобразы Машы і Прынца, якія так цікава і жыва раскрыліся перад гледачамі дагэтуль, раптам, фактычна да Па-дэ-дэ, зусім выключваюцца з дзеяння. У нейкай ступені гэта залежыць і ад саміх выканаўцаў, бо дастаткова толькі ім знаходзіцца ўвесь час у вобразе, як з'явіцца і патрэбная па ходзе дзеяння рэакцыя і асэнсаванасць. Пакуль жа, нягледзячы на тое, што Дросельмеер марна намагаецца ўцягнуць іх у сутнасць таго, што адбываецца, здаецца, нібыта галоўныя героі здзяцця і напружана чакаюць свайго складанага Па-дэ-дэ.

Есць і проста правалы ў развіццё дзеяння: недастаткова, на мой погляд, дынамічны маналог Дросельмеера са шпагай, часам ствараецца ўражанне бессэнсоўнасці яго блукання па сцэне. Не зусім пераканаўча вырашана і сцэна вянчаньня: музыка тут здаецца мне больш выразнай за яе пластычнае вырашанне. Незразумела і вялікая паўза перад сольнай варыяцыяй Прынца, калі ўсё замірае — і аркестр, і артысты. Навошта? Каб падкрэсліць шматзначнасць пачатку варыяцыі ці каб даць танцоўшчыку адпачыць? Але ці варта дзеля гэтага ахвяраваць цэласнасцю дзеяння? Акрамя таго, у спектаклі ёсць тэндэнцыя да замаруджвання тэмпаў, што таксама не на карысць дынамічнаму дзеянню. Я толькі не зразумела, ці робіцца гэта з-за спагады да артыстаў, большасць з якіх пакуль адчувае сябе даволі напружана ў рамках вялікага класічнага балета, ды яшчэ ўскладнёнага балетмайстрам незвычайнымі падтрымкамі, ці тут выяўляецца адсутнасць волі дырыжора

— музыкага кіраўніка спектакля А. Анісімава. Дарэчы, трэба адзначыць, што цудоўная, багатая на тэмбравыя і рытмічныя знаходкі партытура Чайкоўскага прагучала на прэм'ерных спектаклях не лепшым чынам. Моцартаўская празрыстасць гэтай партытуры праявіла даволі хісткую рытміку, адсутнасць зладжанасці ў гучанні аркестра. А шкада. Хацелася б, каб музыкае увасабленне балета было на адным узроўні з яго харэаграфічным і сцэнаграфічным вырашаннем.

І яшчэ — пра выканаўцаў галоўных роляў балета. Я бахчыла паўтары, калі можна так сказаць, выканаўчыя склады, г. зн. дзвюх Машы, аднаго Шчаўкунчыка, аднаго Прынца і аднаго Дросельмеера (у ролі Машы выступілі Л. Бржазоўская і Н. Дадзішкіліяні, у ролі Шчаўкунчыка Н. Філіпава, у ролі Прынца Ю. Траян і ў ролі Дросельмеера С. Пясцехін). Пакуль па-сапраўднаму адпавядае задуме балетмайстра, памойму, толькі Дросельмеер у выкананні С. Пясцехіна, які жыве ў вобразе ад пачатку і да канца спектакля, які цалкам аддаецца танцу і ўсёй сцэнічнай задачы. Нездарма так горача вітаюць яго гледачы ў канцы спектакля.

Можна сказаць цёплае слова пра юных выканаўцаў Н. Дадзішкіліяні (Маша) і Н. Філіпава (Шчаўкунчык), удзельніц III Усесяюзнага фестывалю творчай моладзі музычных тэатраў. Яны надалі персанажам непасрэднасць і эмацыянальнасць, запал юнацтва.

Пастаноўка гэтага твора выявіла, на мой погляд, важную праблему: многія танцоўшчыкі, і асабліва кардэбалет, адчуваюць сябе даволі скавана, скажам так, у выкананні класікі. Пра свабоду, чысціню ліній, сіхроннасць рухаў, на жаль, тут гаварыць не даводзіцца. А гэта ж новая пастаноўка магла быць больш дасканалай, і тады гледачы не трывожыліся б за тое, што тхотыці з артыстаў не выканае падтрымку або не «заваліцца» пры вярчэнні...

ФІНАЛ

Нягледзячы на прыватныя крытычныя заўвагі, «Шчаўкунчыка» ў цэлым успрымаеш як цікавы, своеасаблівы, добры спектакль, які раз за разам удасканальваецца: дадаюцца новыя выразныя дэталі, больш асэнсаванымі становяцца вобразы. Шкада нават, што ў гэтай цудоўнай навагодняй казцы, якую нам падарылі яе таленавітыя стваральнікі, ёсць канец. Але радасна ўсведамляць, што цяпер у цябе час ад часу з'яўляецца магчымасць зноў трапіць у цудоўны свет дзяцінства, ачысціцца душой, атрымаць зарад добра і чалавечнасці, зноў апynuцца ў казцы...

Ірына МІЛЬТО.

Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Уладзіміру МЯЖЭВІЧУ — 75

23 мая спаўняецца 75 гадоў пісьменніку Уладзіміру Мязэвічу. З гэтай нагоды праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі звярнулася да яго з прывітальным словам, у якім гаворыцца:

«Дарагі Уладзімір Навумавіч! Шчыра віншваем Вас з 75-годдзем!

Вам, выхадцу з сялянскай сям'і, дастаўся шчаслівы лёс камсамольскага работніка на зары станаўлення Савецкай улады, адбудовы народнай гаспадаркі і культуры маладой рэспублікі. Загачык хатычытальні, загадчык аддзела прапаганды райкома камсамола і яго сакратар — такі шлях прайшлі Вы, пакуль не выявіўся Ваш журналісцкі талент. Працу ў рэдакцыі рэспубліканскай газеты «Звязда» вы пачалі з пасады літспрацоўніка, потым загадалі аддзела культуры і адначасова вучыліся на літаратурным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Потым рэдагавалі раённую газету «Калгасны змагар» у Бягомлі. Значнай вяхой у Вашай біяграфіі была праца ка-

рэспандэнтам газеты «Известия» на Беларускай ССР... Доўгі час Вы прадстаўлялі ў

нашай рэспубліцы ўсесяюзнаю газету «Лесная промывленность».

Пяцьдзесят гадоў таму назад выйшла Ваша першая кніга нарысаў «Крок у будучыню», неўзабаве з'явіўся зборнік апавя-

даньняў «Шляхам герояў». У пасляваенныя гады Вы стваралі кнігі дакументальнай прозы «Землякі», «Яны былі першымі», «Спатканні на дарогах». Усе яны пра стваральную працу савецкіх людзей на фронце сацыялістычнага будаўніцтва.

Як прыкметна з'яў у літаратуры адзначаны Вашы кнігі апавяданняў для дзяцей «Мядунікі», «Лясныя знаходкі», «Выдумшчыцы», «Стрэлы на зялёнай паллячцы». Набыты ў маладосці камсамольскі гарт дурыць забяспечвае і сёння няурывімы характар Вашаму пісьменніцкаму і журналісцкаму таленту.

Горача віншуючы з юбілеем, жадаем Вам, дарагі Уладзімір Навумавіч, добрага здароўя на доўгія гады, новых творчых здзяйсненняў!

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання.

«І ўсё ж я шчаслівы...»

Кажуць, што прывычка — другая натура. Мне, як правіла, перш чым нешта пісаць, даводзіцца нямаля памыслюцца над загаловак. Здаецца, што заглавак не мае вызначана кірунка, адводзіць межы, якіх трывае ў хадзе думкі. Гэтак і абдумванне юбілейнага слова пра Уладзіміра Навумавіча Мязэвіча, якому ў гэтыя дні маюцца маюцца дні спаўняецца семдзесят пяць (аж не верыцца, што такі салідны ўзрост у чалавека, а ён жывы, напоўнены прагаю жыцця і аптымізму), пачалося з пошуку заглавак. Думаў, каб ужо сам заглавак акрэсліваў тое, што хочацца сказаць пра гэтага сціплага, сумленнага і муняга чалавека, які вольна ўжо больш як пяцьдзесят гадоў знаходзіцца ў баявых парадках ідэалагічных байцоў.

Пасля таго, як мы сустрэліся з Уладзімірам Навумавічам (ён быў у бальніцы, але зусім не скардзіўся на свае немачы), я адчуў, што заглавак мне падкаваў сам юбіляр. Мы доўга гаварылі, і ён зноў вяртаўся ў сваю маладосць, расказваў, як пачыналіся ты першыя, незабыўныя крокі ў ягоным жыцці, як «захварэў» газетай і як яна, газета «Беднота», заступніца і дародаца ўчарашніх галетнікаў, надрукавала яго першы допіс. Гэта была гнеўная нататка пра кулака-захрыбетніка, які знісціваў бядняцкага падлетка Хведзьку Стрыгуна. Камсамалец Уладзімір Мязэвіч смела выступіў у абарону свайго таварыша, не збаяўся, што за такі ўчынак мог заплаціць маладым жыццём.

Уладзімір Мязэвіч нарадзіўся ў 1907 годзе ў вёсцы Крыўша, што на Аршаншчыне. Сям'я была мнагадзетная, а зямлі — зусім мала. Бацька вярнуўся з імперыялістычнай вайны хворы, паранены і неўзабаве памёр.

Валодзя стаў за гаспадара і кармільца. У дванаццаці гадоў трэба было і араць, і баранаваць, і абмалочваць сабраны ўраджай — сваім мазалём здабываць наваляк хлеба. Вучыцца давялося толькі дзве зімы. Як толькі наставала вясна, яго кніжкамі былі поле і луг, яго школай — барана, плуг, сявенька...

Мязэвіч рана прыхваціўся да грамадскіх спраў — ён прагна чытаў газеты і часопісы, уліўся ў шэрагі актывістаў, а неўзабаве стаў загадчыкам хатычытальні. Як актывіста, яго вылучаюць на камсамольскую работу.

У той жа час Уладзімір Мязэвіч стаў актывістам селькоўкам. З 1929 года ён працуе ў рэдакцыі газеты «Звязда». То быў час рэвалюцыйнай рамантыкі, абуджэння працоўных нізоў, учарашніх батракоў і беднякоў, час невылага энтузіязму вясновай моладзі, якой адкрыла ўсе дарогі ў свет Савецкая ўлада. Як толькі пачалася калектывізацыя, малады журналіст цэлымі месяцамі жыве ў вёсцы, дапамагае партыі натхнёным словам ствараць першыя калгасы. Усю зіму 1931 года ён знаходзіцца на Случчыне, удзельнічае ў стварэнні аднаго з першых калгасаў — «Камбайн». Вясной таго ж года выходзіць і першая кніжка яго нарысаў «Крок у будучыню». Многае з таго, што ён тады убачыў і захаваў у памяці, ярка і вобразна ўзноўлена ў кніжцы «Спатканне на дарогах», якую аўтар сціпла назваў запіскамі карэспандэнта.

Нельга без хвалявання чытаць нарысы і замалёўкі, у якіх ён расказвае аб сваіх сустрэчах з А. Р. Чарвяковым і М. М. Галдзеем, з іншымі вядомымі людзьмі. Усё лепшае з напісанага У. Мязэвічам — з жыцця, з перажытага. Адзін з раздзе-

лаў кнігі «Спатканне на дарогах» названы «З бланкотам па Беларусі». У ім — адрасы тых мясцін, дзе пабываў Мязэвіч-журналіст. А пабываць яму давялося шмат дзе: і на будаўніцтве Бабруйскага дрэвапрацоўчага камбіната, і Крычаўскага цэментнага заводу, і Магілёўскай шаўковай фабрыкі і інш. І напісана пра ўсё гэта цёпла і шчыра. Яго памяць захавала не толькі падзеі і факты, але і вобразы мужных людзей, твораў новага жыцця, новага грамадства.

Уладзіміру Мязэвічу, як і многім дзеячам нашай культуры, якіх узняла на сваіх крылах Рэвалюцыя, выпаў нялёгкі лёс. Многа гадоў ён працаваў за межамі Беларусі. Але і там, у Сібіры, у тайзе, быў у думках з родным краем, жыў падзеямі, якія хвалявалі землякую. Як толькі стала магчымым, Мязэвіч вярнуўся да любімай справы — да журналістыкі. «Беларусы ў Сібіры» — была яго карэспандэнцыя, якую ў 1956 годзе надрукаваў часопіс «Маладосць».

Крытычныя выступленні, артыкулы, фельетоны, якія друкаваліся за подпісам У. Мязэвіча, вартыя таго, каб іх чыталі і перачыталі. На іх не сорам павучыцца. І найперш — смеласці і мужнасці, якія так неабходны публіцыстам.

...Калі мы гутарылі з Уладзімірам Навумавічам, на развітанне ён сказаў: «Нягледзячы на ўсё «превратнасці» лёсу, усё ж я шчаслівы...» Вось чаму ўсё мае заглаўкі, хаця яны і адпавядалі майму задуму, давалася аднікнуць.

Пажадаем жа нашаму нямому плугару на літаратурнай ніве новых засеяных палеткаў. І шчаслівага творчага даўга-леця!

Сцяпан КУХАРАУ.

гасы, дзе вытворчасць літра маляка абыходзіцца ў трыццаць дзве капейкі за літр, а гэта, між іншым сярэдняя лічба па нашым раёне? Зніжць сабекошт, павышаць рэнтабельнасць? Вядома. Але справа гэта цяжкая, марудная, яна часу патрабуе. А будаваць трэба ўжо сёння. Вось тут нейкая прамысловая або напаяпрамысловая вытворчасць — як выратавальны круг.

Вядома, за гэтай справай кантроль патрэбен. Каб злоўжыванняў не было. Але чаму б не распрацаваць спіс дробязей, якія карыстаюцца попытам, і не дазволіць калгасам іх выпускаць? Даць абсталаванне, нейкую сыравіну... паставіць усё на дзяржаўную нагу. Каб слабым калгасам ад нечага адштурхнуцца, разлічыцца з пазыкамі, пачаць плаціць людзям за працу, пачаць збіраць гэтыя людзей. Кожны райком партыі ведае, дзе ў яго калгас слабы, а гаспадар б'ецца, як рыба аб лёд, не мае за што заціпацца. Вось яму і трэба памагчы, даць жывую капейчыну ўхапіць. Не мэта, а сродак, мэта адзіная — узяць калгас. Іншага шляху не бачу: з нічога і не атрымаеш нічога.

Цяпер нам асноўныя грошы прыносяць, як і належыць, мяса, малако, хлеб

і бульба. А раней гэты аўтамат здорава вырабляў. Хто нада мною толькі ні пасміхаўся, божа літасцівы! «Чулі, да чаго Валодзька дакаціўся? Коркі шампуе! А гаварылі, што не п'е...» Затое я ў канцы года паратаў, як прыбытак падлічылі. Можна, упершыню з таго дня, як старшынёй стаў. Раней усё было не да смеху.

...Світае. Птушкі за бальнічным акном заспявалі, машыны загулі. І Валодзька ў думках вяртаецца ў сённяшні дзень. Як там хлопцы? Ранак шэры, але дажджу няма, ці пойдучы камбайны? Адзін бы раз праляцець па палетках, адным вокам зірнуць, што там робіцца, здаецца, паздаравеў бы!

Жаданне усё кінучь-рынуць і хоць пеша пабегчы дамоў стала такім невыносным, што Алег Адольфавіч не вытрымаў: ціхенька папрасіў свайго шафёра Віктара Казенку, які прывёз Зою ў адведкі, падскочыць заўтра пасля ўрачэбнага абходу і прыхапіць з сабой хоць якія штаны і сарочку.

Чатыры дні адразу ж пасля ўрачэбнага абходу Валодзька ўцякаў з бальніцы. Вяртаўся к шасці гадзінам, калі прыязджала жонка, залезаў пад коўдру. Надвор'е крыху папярэла, але камбайны стаялі, Драгун са сваімі майстрамі ла-

дзіў на іх ланцугі, каб не грузлі. Падказаў Юковічу: падымай людзей, бярыце сярпы, косы, запражыце ў касілікі коней, звозце сырое на ток, падсушы, змалоцім. Юковіч сабраў партыйны сход, размеркавалі камуністаў, справа пайшла. Не так спора, як хацелася б, аднак пайшла, і Валодзька стаў папраўляцца. Знікла прыгнятаючая яго бяздзейнасць, ён зноў жыў, працаваў. Урачы толькі здзівіліся, што ён так хутка пасваяў, стаў лепш есці, спаць... Адзін Якубоўскі часам паказваў яму спадцішка кулак — старога сябра падмануць было немагчыма, але Алег Адольфавіч ведаў, што той яго не прадасць. Тым больш, што ўцёкі сапраўды ішлі яму на карысць.

Якубоўскі не прадаў, нехта з жанчын шапнуў Зоі, што не ў бальніцы ляжыць яе мужык, а носіцца, як падстрэлены, па палях. У майстарні яшчэ яго бачылі, на таку, на фермах... Зоя, раз'юшаная, на папучы прыляцела ў Паставы. Не знайшоўшы Алега ў палаце, падняла на ногі ўсю бальніцу.

Ён пакаяўся, пакорна склаўшы на грудзях рукі, — вы б толькі ведалі, як артыстычна ўмее каяцца Алег Адольфавіч, калі гэта яму патрэбна. І злосць, і крыў-

да прападаюць у Зоі Іосіфаўны, калі ён пачынае гаварыць розныя ласкавыя і жаласлівыя словы, усё гатова дараваць. Але галоўнае — не закахана жонка, ён не толькі адчынае вочы Валодзьку, як гавораць, па першаму разраду, а і ў райком пазваніў, расказаў пра безадказныя яго паводзіны...

Верны свайму слову, у лютым ён паехаў з жонкай адпачываць у Кіславодск. Дзесяць дзён і носа не паказваў з пакоя: спаў, чытаў свайго любімага Юрыя Германа, нудзіўся. Зоя прыносіла яму са сталойкі паесці, нарзана ў тэрмасе... Вечарам бег на тэлеграф. Ён мужна адбыў бы ўвесь тэрмін, але тэлефонная сувязь з Навасёлкамі была жаліва, не раз, прасядзеўшы да раніцы ў цеснае і тлуме перагаворнага пункта, ён так і не мог дазваніцца дадому, і гэта ператварала для яго райскае курортнае жыццё ў такую пакуту, што нават Зоя не вытрымала.

— Можаш ехаць, Алег, — сказала яна, засмучана ўсміхаючыся, і адварнула, каб не заўважыў, што ў яе пачырванелі павекі. — Такім ты нарадзіўся і такім памрэш, і нічога на свеце не зробіць цябе іншым.

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Кастусь ЦВІРКА

Бацька сына за руль пасадыў:
— Ну, трымайся ж, сыночкі!
Аграмадзіна-трактар —
не канёк-гарбунок!

Ды рукою дрыжачай —
так, як бацька вучыў, якраз —
Сын матор уключае,
націскае на газ,

І — вось дзіва! —
з месца трактар ірае,
Жарабком нестрыманым
бязжыць па траве!

Як не вырвецца ў хлопчыка
сэрца з грудзей:
Гэта ж сам ён
машыну такую вядзе!

Дзе ж падзеліся толькі
яго сябрукі —
Паглядзелі б няхай,
трактарыст тут які!

Горды, круціць рулём,
цісне на рычагі,
І палосу раллі
сцелюць следам плугі.

Сцелюць, сцелюць...
А ўперадзе — неба сінь,
За далачыняю —
далачынь...

Смела ж, хлопча, рулюй,
уздымай за гектарам гектар:
Ты зямлі гэтай бацькаўскай
найзаконнейшы валадар!

А мы ўжо не сеем,
не жнём, гараджане,
не веем...
Ад хлебарабаў адно засталася
ў нас, хіба:

тое, што хлеб, як і некалі,
есці мы ўмеем!
Не ўскідаемся мы сярод ночы
у сне-непакоі:
вясны не праспець бы
дыхання!

Не падымае нас з ложкаў
шэрага, нібы зайцава поўсць,
рання
гранне!

Красавіком ясназорым,
калі дураслівец-прамень
і ружовай рукою здымае з
зямлі

туманоў коўдру,
Калі жаўрук-неўгамоннік
(і дзе начаваў ён, рабы?)
над галавой разбівае
дашчэнт

цішыні колбу,
Не ідзём, як калісьці, за
плугам
у акружэнні гракоў-хадакоў,
што па раллі — упалдэт,

Не вядзём — упалдбекжу,
туды, на самае сонца
(што выслізнула толькі з
абдымкаў воблака),

баразну — у заўтра ясную
сцэжку,
Не рассяваем —
з плячэнай сявенькі ці з
сеялкі —

па гладзі выструненага
надзелу
Надзею.
Да яе, да надзеі
(Мо рунню ўзялася?
Мо круціцца ў трубку?
Ці колас выкінула?
Закрасавала?),

Так і цягнулі нас ногі —
якая б стома нас ні згінала,
з якой ні ішлі б мы дарогі!

Ты пакліч мяне, пазаві —
Мы заблудзімся ў спелым леце
Яўгенія ЯНІШЧЫЦ

І мне б заблудзіцца
ў расквечаным леце,
Забыцца, згубіцца
між сосен у лесе.

Сляпенькая сцэжка —
як другу ёй верыш —
Заманіць за свет,
у няведомы верас.

І там,
бы сапфір у пярсцёнку,
жывое,
Здалёк зяснее
азерца
у хвоях.

Пры самай вадзе,
дзе прычалы святанняў —
Хацінка-бярвенка:
як быццам з падання.

І лесавіком
на парозе староўкі.
Устане дзядок —
пільны позірк сцяроўкі.

На камені-ганку
пад клёнам гонкім
Прысядзем —
запалім агеньчык гамонкі.

Як голуб, сівы
мне раскажа дзядуля
Пра пушчу —
дзяржаву ласёў ды казуляў,

Пра песню глушца
на птушыным вяселлі,
Пра траўку зуброўку —
чароўнае зялле...

Ля хвалі азёрнай
у хаце смаловай
Застацца ў дзядка
я згаджуся без слова.

У сне чаратоў,
у затоках наноў я
Адкрыю
грамоў і вясёлак гняздоўі.

Нібы першабытнасць,
адкрыю, адкрыю

І раніц п'явучасць,
і холад расы я...
А ў час, калі раптам
па даху, па лопуху
Там дождж залапоча,
памчыцца ў галопу,

Танклявай казуляю гнуткай
на ганак,
Бы з песні,
дзяўчына ўзбяжыць нечакана.

Суценка ў абліпку,
апырсканы лыткі.
Ды ёй не бяда,
што прамокла да ніткі!

Змахне з валасоў,
смеючыся, дажджынкі,
І бліснуць з вачэй
мне насустрач іскрынкі...

Як шчасця мяжа —
заблудзіцца б у леце,
Забыцца, згубіцца
між сосен у лесе.

Ды толькі заўсёды —
дзе вы, мае май? —
На месцы абжытым
нас штосьці трымае.

У лес ціхі вырвацца нам,
да бяроз тых,
З шумлівага лесу людзей
так не проста!

...На вуліцы раніца.
Звоняць трамваі.
Затор на дарозе!
Ды — хіба ўтрымаеш —

Люд сыпле з вагонаў:
дабрацца б да працы!
У руху ўвесь горад —
І смех тут, і «пранцы»!

І я гэтаксама —
тут мроі мае ўсе —
Згубіўся ў натоўпе людскім,
нібы ў лесе.

Без гэтага вечнага лесу,
скажыце,
Ці ж мог бы
хоць хвілю на свеце
пражыць я?

Без твараў людзей,
іх вачэй, іх усмешак,
іх вокан, іх песень,
дарог іх і сцэжак?

Мы лес, ды не дзікі:
свет гэты бяссонны
Прышлі мы сагрэць
дабрыні нашай сонцам.

Прырода мы, так.
Ды не тая, не тая,
Якая да болю людскога
глухая!

Як трэба ад броду мань,
ад калецтва
Яго берагчы ўсім —
наш лес чалавецтва!

Яго ахаваць
ад разбэшчаных бонзаў,
Ачысціць ад яду іх злосці,
іх бомбаў.

Каб можна было
заблудзіцца у леце,
Забыцца, згубіцца
між сосен у лесе.

З бярозы ліст ляціць
У белы свет, як поэма.
Я зноў душу лячыць
Прышоў да гэтых пожняў.

Ні сходаў, ні хлусні,
Ні мітусні, ні ліха.
Плывуць, як лодкі, дні
Мае пад небам ціха.

Зноў у руках каса,
Зноў, як калісь, ля Ставу
У вал, пакуль раса,
Сцялю, сцялю атаву.

Прастор. Зары клінок
Між хмар. У барве ўзлесак.
Паслаўся туманок
Ля ног асін, бялесы.

Бацькоўскі свет... Дзядоў
Зямля... Хай мне даруе
Чытач, што сёння зноў
Яе ў свой верш цягну я —

Мой сон, мой боль, мой лёс,
Забітых вёснаў рэха...

НА АВСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

Гладкая стужка шэрага асфальту шпарка бязжыць пад колы «Волгі». Дарога недалёкая: ад Луніна да Дзятлавіч 13 кіламетраў, але я хвалюся. Гэта ж адна з дарог маёй маладосці. І наплываюць успаміны...

тамі, змрочнымі хатамі. Гэты верш паэт пісаў у блізім Люсіне, куды ён быў прызначаны настаўнікам пасля заканчэння ў 1902 годзе Нясеўскай настаўніцкай семінарыі.

Памятаю, не застаўшы ў Дзятлавічах прыцялы, вырашыў наведваць коласаўскую мясціну. У Люсіне спаткаўся з некаторымі вучнямі Канстанціна Міхайлавіча: яны ведалі, што былі іх настаўнік К. Міцкевіч — цяпер славыты народны

да Грачыніскіх балот. Бываў у курных хатах з глінабітнай падлогай, сустракаў хворых каўтуном і трасучкай, бачыў бруд і галечу, але... і запісаў некалькі цудоўных песень. Той першы сшытак запісаў згубіўся ў ваеннай завірсуе, ды адзін высокапаэтычны ўзор народнай лірыкі, у якім раскрыта эстэтычнае крэда паўгалоднага селяніна, запомніў на ўсё жыццё разам з напевам:

Салавейно, пташачка маленька,
Дзе ж ты будзеш зімку зімаваці?
Не ляці ты за сіння мора,—
Звай гняздзечка ў маёй каморы.
Ты нас будзеш песняй весяліці,
А мы будзем хлебшумкам карміці.
Ты нам будзеш песенкі спяваці,
Стане ўзімку лецейна у хаце...

Але пара вярнуцца ў сённяшні дзень, бо машына ўжо збочыла на вясковае адгалінаванне аўтастрады, і мы ўязджаем у Дзятлавічы. Таго былога, апісанага Коласам і бачанага калісьці мной, ані звання. Абпал асфальтаванай вуліцы — дабротныя дамы, часта — мураваныя. Перад дамамі — палісаднікі, над дахамі — тэлевізійныя антэны.

Машына затармазіла перад сельскім Домам культуры. Ды ніякі гэта не дом, а сапраўдна палац, які ўпрыгожыў бы плошчу любога горада!

У нашай сённяшняй праграме — праслухоўванне мясцовага калгаснага хору на прадмет прысваення яму наймення «народны».

У зале аншлаг яшчэ задоўга да адкрыцця заслони, а калі яна расчынілася, мы ўбачылі прыгожы 40-асабовы калектыў у багатай сцэнічнай вопратцы. Паказ трываў больш чым гадзіну, але хацелася слухаць яшчэ. Гучалі песні аб Леніне і партыі, аб Радзіме і родным Палессі, прыклады мясцовай народнай песнятворчасці. Хор выступаў у суправаджэнні баянаў і акапэльна. Паасобна выступалі — зладжаная жаночая група і моцная мужчынская, у цэнтры якой

прыгожыя, галасістыя мясцовыя кіраўнікі і старшыні — калгаса імя Калініна В. Дыдышка і Дзятлавіцкага сельсавета А. Савіч. Ім памагаў сакратар партарганізацыі калгаса М. Лышчык (добра прыклад, для тых, вядома, хто можа сяваць). А чаму ж ім не пець, чаму не гудзець, калі ў гаспадарцы парадаў ідзець: у тэрмін пасеяны збожжавыя, пасаджана бульба і іншыя караняплоды. Ды і пад час пасяўной калектыў збіраўся на вячэрнія рэпетыцыі.

Вельмі спадабаўся ўсім жаночы фальклорны ансамбль хору, які ў лепшых традыцыях выканаў падгалосачныя палескія песні.

На праслухоўванне прыехалі з Луніна першы сакратар райкома КПБ М. Прасмыцкі разам з загадчыкам аддзела прапаганды І. Палавым, старшыня райвыканкома В. Ліцвінчук з некаторымі загадчыкамі аддзелаў. І яны не проста былі на канцэрт, а сваёй прысутнасцю падбадзёрвалі спевакоў, маральна падтрымоўвалі іх і суперажывалі.

Тут хочацца падкрэсліць, што вынікам такой увагі да мастацкай самадзейнасці з боку раённага кіраўніцтва з'яўляецца паспяховае развіццё амаль усіх яе жанраў у раёне.

У заключэнне трэба назваць яшчэ загадчыцу раённага аддзела культуры Г. Мар'іну, якая была душой мерапрыемства і на паказе хвалявалася не менш за выступаючых: нездарма ж удзельнікі самадзейнасці любюна клічуць яе «наш міністр культуры».

Вялікая кагорта беларускіх хораў са званнем «народны» атрымае дастойнае папаўненне. Пажадаем жа Дзятлавіцкаму калгаснаму хору і яго кіраўніку Уладзіміру Галаўко новых творчых поспехаў!

Г. ЦІТОВІЧ,
народны артыст СССР.

У ХОРЫ СПЯВАЮЦЬ СТАРШЫНІ

...Дажджлівы ліпень 1932 года. Мая першая паездка на Палессе, першае фальклорнае падарожжа. Прыехаў у Лунінец, адзначыўся ў павятовай паліцыі: павет жа прыгранічны і без візы нікуды не кінешся!.. Ускінуўшы на плечы рукзак, пайшоў у Дзятлавічы, дзе жыў мой аднакурснік-біелаг, які падбухторыў мяне на гэту паездку.
Дарога і наваколле былі не тыя, што цяпер. Міжволі ўспомніўся першы надрукаваны верш Я. Коласа:

Край мой бедны, край мой родны!
Гразь, балота ды пясок...

У вершы гэтым паэт дакладна малюе тагачаснае палескае жыццё і прыроду: «пазіралі нудна» Дзятлавічы з «кучамі сметнікаў на дварах», з паламанымі пла-

паэт Беларусі Якуб Колас і вельмі ганарыліся гэтым. Я спытаў іх пра мясцовых спевакоў, і яны «пасваталі» жанчыну, ад якой «сам Колас запісаў песні».

На парозе касабой хаты мяне спаткала мажняя кабета — цётка Магрэта. Калі я ўспомніў ёй пра Якуба Коласа, яна, кінучы хатнюю працу, з вялікай цеплынёй пачала раскаваць пра настаўніка:

— Але, бываў і не раз у гэтай хаце: тады яна навейшая была. Вельмі далікатны чалавек быў. Розныя песні запісаваў, хату і іншыя будыніны абмяраў, пра гаспадарскія рэчы распытваў...

Якраз тады К. Міцкевіч пісаў этнаграфічную працу аб сялянскіх пабудовах вёскі Люсіна.
З Люсіна я накіраваўся ў глыбіню—

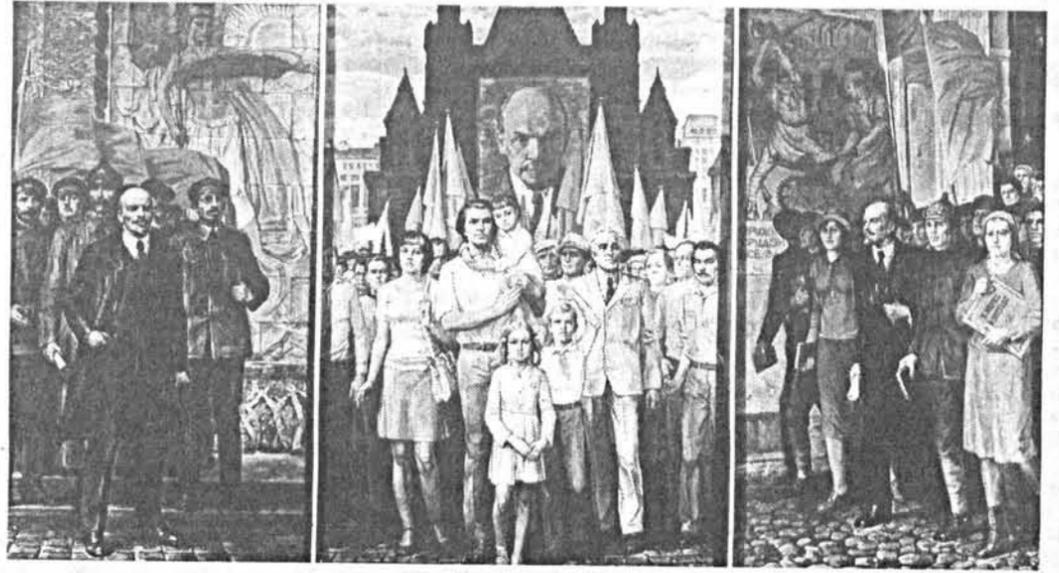
МАСТАК І ЖЫЦЦЁ

Не так даўно ў Палацы мастацтваў працавала выстаўка твораў Уладзіміра Пасюкевіча, прысвечаная 50-годдзю мастака. Хочацца прыгадаць уражанні ад выстаўкі, сказаць колькі слоў пра гэтага цікавага майстра, які зведаў радасць пошуку і творчага адкрыцця, паспеў к сваёму поўдню сказаць у нашым мастацтве адметнае слова.

У. Пасюкевіч нарадзіўся ў 1931 годзе ў гарадскім пасёлку Капыль Мінскай вобласці. Праз гады яго дзяцінства чорнай хмарай прайшла вайна. Прапаў без вестак бацька, маці засталася з трыма сынамі-падлеткамі. Толькі пасля вызвалення дзеці зноў пайшлі ў

сцюкевіч вяртаецца ў родную Беларусь. З 1963 года ён член Саюза мастакоў БССР, прымае ўдзел ва ўсесаюзных і рэспубліканскіх выстаўках, а таксама замежных. У гэты час пачынаецца яго шматгадовая выкладчыцкая праца на кафедры малюнка Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута.

Адной з важных форм развіцця мастака У. Пасюкевіч лічыць творчыя вандровкі. «Хачу ездзіць, бачыць. Натуральныя фарбы, атмасфера мясцовасці, людзі, прырода — гэта дае магчымасць знаходзіць новыя жывапісныя вырашэнні», — гаворыць мастак. Першым яго знаёмствам з малавядомымі мясцінамі была праца ў Прыбалтыцы. У Паланзе ім быў створаны шэраг пейзажаў, у якіх можна прасачыць станаўленне яго манеры. «Лыжнікі» (1963) — адно з лепшых

У. ПАСЮКЕВІЧ. Трыпціх «Вечна жывы».

па Каўказе. Узнікае шэраг пейзажных прац, у якіх веліч і прыгажосць горных вяршынь увасоблена ў жывапісных вобразах.

Але родны беларускі краявід больш за ўсё хвалюе мастака і абуджае яго натхненне. Шмат гадоў працуе У. Пасюкевіч на берагах возера Свіцязь, якое вабіць яго сваёй задуманай цішыняй. Работа 1975 года — гэта нібы партрэт беларускай прыроды. Натурныя назіранні набываюць у жывапісным апавяданні эпічны характар: над возерам старыя дрэвы, што моцнымі каранямі ўрастаюць у зямлю.

Вобразы прыроды супраджаюць і палотны мастака, прысвечаныя падзеям вайны. У карціне «Партызанская бэль» (1979) паказаны паход атрада народных месціцаў. Сярод заснежаных дрэў, што ззяюць тонкімі ружовымі і блакітнымі адценнямі, ідуць стомленыя байцы. Нечакана ўзнікае трагічны кантраст паміж казачнай гармоніяй зімовага лесу і насцярожанасцю людзей, удзельнікаў бязлітаснай барацьбы з ворагам.

У трыпціху «Вечна жывы» (1980) мастак звяртаецца да вобраза Уладзіміра Ільіча Леніна, адлюстроўваючы канкрэтны падзеі, якія маюць гістарычнае значэнне. Самая вы-

разная — левая частка трыпціха, дзе мастак паказвае Леніна з паплетнікамі ля вядомай мемарыяльнай дошкі С. Канёнкіна «Загінуўшым у барацьбе за мір і братэрства народаў» у 1918 годзе. Фігуры рэвалюцыянераў поўныя напружанай энергіі, у абліччах упэўненасць у пераможнасці вялікай справы, за якую аддалі жыццё іх таварышы. Гэта не рэжым, а заклік да барацьбы. Часткі складоўца ў цэласны па вобразным і кампазіцыйным вырашэнні твор.

100-годдзю з дня нараджэння Максіма Багдановіча мастак прысвяціў партрэтную працу «У краіне светлай...» (1981). На фоне вечаравага неба і хваль Чорнага мора постаць паэта вылучаецца чыстымі, светлымі фарбамі. Седзячы на тэрасе, хворы, адзінокі М. Багдановіч паглыбляецца ў свет паэзіі, і там атрымлівае сілу і веру ў жыццё. Нараджаюцца аптымістычныя радкі — «Я не самотны, я кнігу маю...».

— Даўно не даводзілася працаваць так, як цяпер, — гаворыць мастак. — Ад ранку да вечара малюю ў майстэрні ці на пленэры. Адчуваю гармонію ў рэчах і людзях і спяшаюся ад сваіх думак і назіранняў перайсці да гармоніі жывапісных вобразаў.

Валерый БУЙВАЛ.

школу. Менавіта тады ўзнікла ў душы падлетка цяга да выяўленчага мастацтва, якую заўважыў і падтрымаў настаўнік К. Мамчыч. У. Пасюкевіч канчаткова зрабіў свой выбар, калі паступіў у Мінскае мастацкае вучылішча. У 1954 годзе малады мастак паступае ў Мастацкі інстытут імя В. І. Сурыкава ў Маскве. Ад свайго асноўнага педагога Д. Малачанскага У. Пасюкевіч успрыняў жывапісную сістэму, якую потым распрацоўваў у творчасці і выкладчыцкай дзейнасці. Дыпломная праца «На ўскраіне Масквы (Сябры)» паказала, што вучоба ўзбагаціла яго грунтоўнымі ведамі жывапіснага майстэрства.

Скончыўшы інстытут, У. Па-

цалотнаў прыбалтыйскай серыі. Сярод магутных сасновых ствалоў імчацца лыжнікі. Яркія колеравыя плямы іх постацей адразу вылучаюцца сярод прыглушаных фарбаў наваколля. Мастак здолеў перадаць вясёлы настрой зімовага адпачынку, радасць сустрэчы чалавека з прыродай, перадаць асацыятыўна, не спыняючыся на падрабязнасцях, у тонка згарманіраванай кампазіцыйнай і каларыстычнай пабудове карціны.

Наогул, пейзажы У. Пасюкевіча вылучаюцца сканцэнтраванасцю, раўнавагай акцэнтаў, нават рацыяналістычнасцю. Пленэрныя замалёўкі даюць першасны матэрыял, у якім мастак шукае зерне вобраза і

кампазіцыйную будучай карціны. Эцюд часам становіцца «дужой» завершанага твора. Як гэта адбылося, напрыклад, у карціне «Хакеісты» (1963). Дынамічная асаблівасць эцюда «Лес узімку», намалёванага незвычайна тэмпераментна — у пластычнай фактуры парывістых мазкоў, у лінейным ладзе і ў лёгкіх каларыстычных кантрастах. У жанравым палатне, дзе ўзноўлена заядлая хакейна-гульня, дынаміка пейзажа ўдала супадае з рытмам фігурнай кампазіцыі, у якой усё схоплена пэндзлем мастака вельмі лаканічна. Прыўзнятая, бадзёрая псіхалагічная атмасфера становіцца агульнай рысай гэтай серыі.

У 1962 годзе мастак вандруе

творчай дзейнасці — і дваццаць чатыры выстаўкі, з іх дзесяць — рэспубліканскія і ўсесаюзныя.

— Значэнне выставак для любога мастака вялікае. Гэта — як тэатральная сцена для артыста. Менавіта выстаўка дае магчымасць зразумець, ці на правільным ты шляху.

Вядучы жанр у творчасці А. Малей — гарадскі пейзаж. Шмат анварэльных лістоў прысвечана Віцебску: «Сакавік», «Мой старажытны горад», «Гарадскі каток». Шматлікія пошукі, замалёўкі, дзесяткі эцюдаў увасобіліся ў выдатным па выкананні трыпціху «Сталіца абласная». Тэхнічнае майстэрства, эпічная задума спалучыліся ў ім у адно цэласнае. Тысячагадовы горад раскінуўся на высокіх берагах трох рэк. Побач са старымі вуліцамі, поўнымі прыгажосці і прастаты, — новыя будыні, шырокія масты, а ў цэнтры кампазіцыі — стройная вежа помніка архітэктуры XVIII стагоддзя, былой гарадской ратушы, а цяпер — Віцебскага краязнаўчага музея.

Шмат працуе мастак у жанры лірычнага пейзажа — улюбёнасць у беларускую прыроду засталася з дзяцінства, напэўна, з тых першых замалёвак, выкананых яшчэ школьнікам. Ставячы перад сабой вобразную задачу, А. Малей імкнецца абысціся нешматлікай колькасцю выяўленчых сродкаў. Як гаворыць ён сам: «Мінімум дэталей, але максімум пацуюцца».

Творчы пошук ідзе ў розных накірунках. Вылучаецца серыя анварэлей «Народжаныя рэвалюцыяй». Некалькі анварэльных лістоў аб'яднаны адным сюжэтам: пра барацьбу рабочага класа і перамогу рэвалюцыі. Напружаная, усіх адценняў чырвонага колеру каларыстычная гама, стылізацыя формы стварылі твор яркі, экспрэсіўны, напоўнены пафасам гераічнай барацьбы.

У час паездкі творчай групы

дагагічным інстытуце А. Малей больш за ўсё зацікавіла анварэль. Гэта тэхніка складаная, яна не церпіць ніякіх паправак, вымагае «правільнасці» вока, «дакладнасці» рукі, добрага густу. У той жа час анварэль падудны тэмы самыя розныя: ад традыцыйнага нацюрморту да тэматчных кампазіцый. Да таго ж у Віцебску анварэль мае багатыя традыцыі. Тэрмін «віцебская школа анварэлі» вядомы не толькі ў Беларусі. Выкладаў у інстытуце тэхніку анварэлі Ф. Гумен — вядомы майстар «празрыстага жывапісу», з вялікай цікавасцю ставіўся А. Малей і да творчасці віцебскіх анварэлістаў Г. Шутава, В. Ральцвіча.

У майстэрні бачу ў фантастычным пейзажы «Сіняя вечнасць», у якім пазычэнсць успрыняцця спалучылася з незвычайнымі прыёмамі выканання, і «Віцебск. Вуліца Суворава» — няспешны, лірычны расказ пра стары горад. Адчуваюцца ў гэтых работах беражлівасць, мяккія адносіны да таго, што ўсхвалявала душу мастака. Абедзве работы экспанаваліся на Усесаюзнай мастацкай выстаўцы «Маладосць краіны». Гэта быў першы і, як прызнаецца сам аўтар, некалькі нечаканы поспех.

Потым выставак было шмат. Крыху больш за пяць гадоў

ТВОРЧАГА ЛЁСУ ПАЧАТАК

Гадоў шэсць таму назад, калі ў мастацкім аддзеле Віцебскага абласнога краязнаўчага музея ішла падрыхтоўка да абласной выстаўкі анварэлі, сярод многіх дзесяткаў прапанаваных аўтарамі лістоў мне запамініліся работы маладога мастака Аляксандра Малей. Іх вылучала лірычнасць гучання, своеасаблівае распрацоўка колеру.

Потым сустрэч з творчасцю А. Малей было шмат: ён нязменны ўдзельнік амаль усіх абласных выставак, яго работы неаднойчы экспанаваліся ў мінскім Палацы мастацтваў.

І вось я ў яго майстэрні.

— Не ў кожнага чалавека лёгка вырашаецца пытанне выбару прафесіі, але для мяне, здаецца, яго наогул не існавала: гадоў у дваццаць я ўжо ведаў, што абавязкова буду мастаком. Такой упэўненасцю я быў у многім абавязаны школьнай настаўніцы малювання Валыніце Аляксандраўне Радзіёнай — чалавеку незвычайна захопленаму мастацтвам. Я жыў у Верхнядзвінску — жывапісным і малюніцкім гарадку на беразе Заходняй Дзвіны. З настаўніцай мы хадзілі малюваць лес, рэчку, глядзець заходы сонца. Ужо тады мне стала ясна — гэта будзе галоўным для мяне на ўсё жыццё... У час вучобы ў Віцебскім пе-

А. МАЛЕЙ. Сакавік. 1980.

малады мастакоў на будаўніцтва Беларускага шыннага камбіната ў Бабруйск, у якой прыняў удзел і А. Малей, ён стварыў серыю работ, якую так і назваў: «Беларускі шынны». Серыя экспанавалася на Усесаюзнай мастацкай выстаўцы «Краіна родная» ў Маскве.

Відавочна, для большасці мастакоў, якія працуюць у тэхніцы анварэлі, вялікае значэнне мае колер. Не малюнак, не кампазіцыя (вядома, і гэта важна), а менавіта каларыстычнае вырашэнне анварэльнага ліста. І тут вялікія магчымасці для эксперыменту ўяўляе нацюрморт. А. Малей працуе ў гэтым

жанры актыўна і нетрадыцыйна («Блакітны дзень», «Чаканне», «Плады вішні», «Сіні нацюрморт»).

— На мой погляд, пошукі мастака самі па сабе не заўсёды цікавыя для гледача, яму патрэбны вынікі. І вынікі гэты абавязкова павінен выходзіць за межы чыста жывапісных, тэхнічных пошукаў. Такое маё творчае крэда, да гэтага я заўсёды імкнуся.

Аляксандр Малей — у самым пачатку нялёгкага мастацкага шляху і самы лепшы твор яшчэ не напісаны. Ён — наперадзе.

Л. БАЗАН.

ПОШУКІ ЗНАХОДКІ

У 32-м і 35-м тамах Поўнага збору рускіх летапісаў (Полного собрания русских летописей) змешчаны ўсе вядомыя зараз беларуска-літоўскія летапісы і хронікі. Нягледзячы на надзвычайную вартасць іх як крыніц для вывучэння гісторыі беларускай мовы, грамадскай думкі і гісторыі Вялікага княства Літоўскага, яны да гэтага часу вельмі мала даследаваны, а цэлы шэраг праблем да гэтага часу наогул не закрануты. Сярод праблем і такая: каму належалі летапісы да таго часу, пакуль не трапілі ў архівы або кнігасховішчы?

Мацей Стрыкоўскі, аўтар «Хронікі польскай, літоўскай, жмудскай і ўсяе Русі», пісаў, што ён, рыхтуючы сваю працу, набыў 13 (паводле другой версіі — 15) летапісаў і што на гэта ён патраціў шмат часу і сродкаў. Згодна з гэтымі крыніцамі, Стрыкоўскі і напісаў тры раздзелы «Хронікі», якія прысвечаны гісторыі Вялікага княства Літоўскага. Храніст піша, што адзін летапіс, якраз самы змястоўны, ён набыў (больш верагодна, атрымаў у падарунак) у князёў Заслаўскіх у Вялікай Бераставіцы. Другі летапіс (хроніка), якім карыстаўся Стрыкоўскі, належаў графу Хадкевічу. Дзе і ў каго набыў астатнія, гэты аўтар нічога не сказаў. Супрасльскі летапіс (невядомы Стрыкоўскаму) быў перапісаны па заказе князёў Адзішэвічаў; у 1823 г. яго знайшлі ў Супрасльскім манастыры. Слуцкі летапіс, зважаючы на запісы на рукапісе, належаў князю Слуцкім або каму-небудзь, хто быў блізка да іх. Альшэўскі (пераклад з беларускай на польскую мову) у XVIII ст. знаходзіўся ў апошняга мсціслаўскага ваяводы Хамінскага, а ў пачатку XX ст. быў у яго нашчадкаў (маёнтак Альшэва, цяпер паўночны захад Мінскай вобласці).

Такім чынам, можна сказаць, што значная частка вядомых цяпер летапісаў у свой час была ўласнасцю магнатаў. Але, разам з тым, хроніка Быхаўца ў 30-я гады XIX ст. зна-

ходзілася ў маёнтку Магілёўцы, які належаў пану сярэдняй рукі — Быхаўцу (зважаючы на прозвішча, яго продкі павінны былі паходзіць з Быхава). Яўрэінаўскі летапіс быў перададзены ў архіў надворным саветнікам П. Яўрэінавым у 1814 г.

Надзвычай цікавы лёс быў у Радзівілаўскага летапісу. Гэта адзіны летапіс з вялікаю колькасцю ілюстрацый. Радзівілаўскі ён завецца таму, што апошняю прыватнаю асобаю,

пра што мы даведаемся з запісу, дык гэта пра асобу, пра якую ён гаворыць. Парфен, які сеяў жыта (пэўна, сам), асоба вельмі нязначная, і таму, трэба думаць, і запісаў пра гэта нейкі просты чалавек, які жыў у вёсцы, дробны шляхціц ці хто-небудзь з вясковага духавенства. Разважаючы далей, можна думаць, што запіс зрабіў не хто іншы, як уладальнік летапісу, гэта значыць, дробны шляхціц ці поп.

Другі запіс мае такі ж амаль

зроблена папраўка. У першым выпадку напісана: «Року 1606 месяца марта 30 дня озенился ест пан Цыпля Крыштоф перед великодем старым за три недели перед великодем старым хри...» У другім: «Року шесотном Крыштоф Цыпля оженился у великии пост подлуг старого календара за три недели перед великодем». «Удакладнены» запіс мяняе год (з 1606 на 1600) і, апроч таго, у ім няма слова «пан»: відаць, Цыпля быў не варты гэтага звання. Яшчэ адзін запіс такі: «Жигимонт Третий, бо-жою милостию корол полскии, великии князь литовскии». Жигимонт Трэці быў каралём і вялікім князем з 1587 па 1632 г. Хутчэй за ўсё і гэты запіс быў зроблены ў канцы XVI ці ў пачатку XVII ст.

У канцы рукапісу знаходзіцца прыпіска, што летапіс падаў у князю Янушу Радзівілу Станіслаў Яновіч. Яновічы належалі да федалаў высокага рангу. Імя Станіслаў азначае, што гэта быў католік. Беларуская шляхта, раней скрозь праваслаўная, пачала з сярэдзіны XVII ст. (а то і раней) масаю пераходзіць у каталіцтва ці кальвінізм. Значыць, можна думаць, што да Радзівілаў летапіс трапіў недзе ў канцы 40-х ці ў пачатку 50-х гадоў XVII ст.

Януш Радзівіл памёр у 1655 г. у Тыкоціне (зараз у Беластоцкім ваяводстве ў Польшчы) у час вайны. Таму можна меркаваць, што рукапіс у той час заўважыўся не ў Януша, а ў Багуслава і захоўваўся першапачаткова або ў Нясвіжы, або ў Біржах (у Літве). З мая 1662-га па 1664 год уключна Багуслаў жыў у Прусіі. Ён быў сваяком прускага герцага, якому, відаць, і перадаў летапіс, а той ужо аддаў яго ў бібліятэку ў 1671 г. пасля смерці князя Багуслава ў 1669 г.

А. Шахматаў, вывучыўшы мову летапісу, прыйшоў да вываду, што ён напісаны ў Смаленску. Са Смаленска на Гародзеншчыну, адтуль — ці то ў Нясвіж, ці то ў Біржу, потым — у Кёнігсберг і, нарэшце, на берагі Навы. Такія, кورتка, прыгоды гэтага унікальнага помніка гісторыі і культуры.

Мікалай УЛАШЧЫК.

ПРЫГОДЫ РАДЗІВІЛАЎСКАГА ЛЕТАПІСУ

якой належаў гэты помнік, быў Багуслаў Радзівіл. Другая назва летапісу — Кёнігсбергскі, бо з 1671-га па 1761 год ён знаходзіўся ў бібліятэцы ў Кёнігсбергу. У 1761 г. калі-рускія войскі занялі гэты горад, летапіс быў забраны і перададзены ў бібліятэку Акадэміі навук у Пецярбурзе, дзе знаходзіцца і зараз (цяпер гэта бібліятэка АН СССР).

Як гэта падзілася, уласнікі рукапісаў рабілі на сваіх кнігах розныя запісы, бо нават у XVI—XVII стст. рэдка ў каго была папера. Такія запісы ёсць і на старонках Радзівілаўскага летапісу. Яны паказваюць, хто ім уладаў да таго часу, пакуль ён не трапіў у рукі да князёў.

Першы з запісаў такі: «Две недели у Пилипово говению Парфен Пырчкин жито сеял у року девядесятом». «Девядесятый» трэба разумець як 1590, бо ў 1690-м рукапіс быў ужо ў бібліятэцы. Паведамленне, што падзея адбылася ў «Пилипово говению» — дата недастаткова выразная, але незалежна ад таго — адбылося гэта да загавення ці пасля, — паказвае на яго незвычайнасць, бо жыта сеялі не меней як на два месяцы раней. Аднак самае важнае,

характар: «В року шессот третем за шесть недель перед великодем водлуг старого календара кобыла свивая ожеребилася». Гэты запіс мог зрабіць дробны шляхціц, поп ці гарадскі мешчанін, але не магнат і нават не заможны пан. Тое, што дзень вызначаны «водлуг старого календара» паказвае, што аўтар не быў католікам (у католікаў быў ужо ўведзены рыгарыянскі стыль), а найбольш верагодна праваслаўны, бо уніяцтва ў той час толькі пачало пашырацца.

Запіс на другой старонцы можа адказаць на пытанне, дзе жыў уласнік летапісу. Першы з іх паведамляе: «Я, Фурс Сорока, возны повету Городненского сознаваю сим момм квитом». «Возны» — гэта паліцэйскі чын невялікага рангу, абіраўся ён са шляхты. Шляхціц сярэдняга і тым болей высокага ўзроўню на такую пасаду не пайшоў бы. Разам з тым запіс паказвае, што возны жыў у Гародзенскім павеце. Пра тое, што Крыштоф Цыпля ажаніўся, зроблены нават два запісы: адзін на аркушы, прыклееным да пераплёту, а другі — на адвароце першага аркуша. Відаць, што першы запіс быў памылковы. Таму і

курор», а тансама некалькімі вершамі. З хваляваннем чытаюцца шчырыя і трапяткія радкі Уладзіміра Дубоўкі, Андрэя Александровіча, Цішкі Гартнага.

У час знаёмства з літаратурнымі творамі беларускіх пісьмнікаў, апублікаваных у Альманаху, мне ўдалося прасачыць гісторыю яго стварэння. У гэтым мне дапамог стары чырвоначулавец, уладальнік Беларускага Апанаса Васільевіч Лісіенка. Пасля вучобы ў Маскве стары член партыі А. Лісіенка быў накіраваны ў Ленінград. Вось што ён раскажаў:

— У канцы дваццатых гадоў у Ленінградзе жыло восемнаццаць тысяч беларусаў: рабочых, інжынераў, студэнтаў, для якіх на Фантанцы ў доме № 27 адкрылі беларускі Дом культуры. Загадваючы гэтым Домам культуры на Фантанцы, мне давялося прымаць у 1928 годзе тут беларускіх пісьмнікаў. Тут яны сустракаліся са сваімі землякамі, чыталі ім свае вершы і апавяданні. На другі дзень я павёў гасцей з Беларусі на завод «Чырвоны пуцлавец». Яны з захапленнем аглядалі трактарныя цэхі і тхосці з пісьменнікаў тады сказаў пра трактар «Фардзон-пуцлавец»: «За такога «стальнога нася» беларускі селянін снажа рабочаму не толькі дзякуй, але і нізка паклоніцца».

Трэба меркаваць, што пад час прыезду беларускіх пісьменнікаў і нарадзілася думка стварыць у Ленінградзе гэты Альманах. У яго стварэнні гарачы ўдзел прынялі і ленінградскія паэты. Пераклаў вершы Янкі Купалы на рускую мову ленінградскі паэт Усевалад Раждзевенскі.

В. КАРПУШЧАНКА.

А Б'Я В Ы

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ

КАНСЕРВАТОРЫЯ

ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

АБ'ЯЎЛЯЕ

ПРЫЁМ СТУДЭНТАЎ

У 1982 ГОДЗЕ

НА І КУРС НАВУЧАННЯ

з адрывам ад вытворчасці па спецыяльнасцях: фартэпіяна, скрыпка, альт, віяланчэль, кантрабас, флейта, тромбон, ударныя інструменты, цымбалы, домра, балалайка, гітара, баян, акардэон, спеў, харавое дырыжыраванне, кампазіцыя, музыказнаўства;

без адрыву ад вытворчасці (завочнае навучанне) па спецыяльнасцях: фартэпіяна, скрыпка, альт, віяланчэль, кантрабас, флейта, габой, кларнет, фагот, валторна, труба, тромбон, ударныя інструменты, цымбалы, домра, балалайка, гітара, баян, акардэон, харавое дырыжыраванне, музыказнаўства.

У кансерваторыю прымаюцца шляхам конкурснага адбору асобы мужчынскага і жаночага полу, якія маюць закончаную сярэдняю адукацыю, праявілі творчыя здольнасці, актыўна ўдзельнічаюць у мастацкай самадзейнасці і атрымалі рэкамендацыі з месца працы або вучобы, на вучобу з адрывам ад вытворчасці — ва ўзросце да 35 гадоў, а на вучобу без адрыву ад вытворчасці (завочнае навучанне) — без абмежавання ўзросту, якія паспяхова здалі ўступныя экзамены па наступных прадметах: спецыяльнасць; руская мова і літаратура (пісьмова і вусна) або беларуская мова і літаратура (пісьмова і вусна); гісторыя СССР (вусна).

Экзамен па спецыяльнасці ўключае раздзелы:

- выкананне праграмы (для выканаўцаў);
- выкананне ўласных сачыненняў (для кампазітараў);
- музычная літаратура (вусна, для кампазітараў і музыказнаўцаў);
- пісьмовая работа (для музыказнаўцаў);
- сальфеджыю (пісьмова і вусна);
- гармонія (пісьмова і вусна), акрамя вакалістаў;
- элементарная тэорыя музыкі (пісьмова і вусна, для вакалістаў);
- фартэпіяна (для дырыжораў хору, кампазітараў і музыказнаўцаў);
- калектывіум.

Тыя, хто ўзнагароджаны па заканчэнні сярэдняй школы залатым (сярэбраным) медалём, хто закончыў сярэдняю спецыяльную навучальную ўстанову з дыпламам з адзнакай, здаючы толькі экзамен па спецыяльнасці. Пры здачы экзамена з адзнакай «пяць» яны вызваляюцца ад далейшай здачы ўступных экзаменаў, а пры атрыманні ацэнкі «чатыры» або «тры» здаючы экзамены па ўсіх адпаведных дысцыплінах.

Заява аб прыёме падаецца на імя рэктара па адзінай форме. Тыя, хто паступае на завочнае аддзяленне, падаюць заяву аб прыёме ў навучальную ўстанову, бліжэйшую да іх месца жыхарства.

Да заявы прыкладаюцца: дакумент аб сярэдняй адукацыі (не копія), характарыстыка для паступлення ў ВНУ, зацверджаная адміністрацыяй прадпрыемства або ўстановы, медыцынская даведка (форма № 286), 4 фотакарткі (памерам 3×4 см).

Асобы, якія маюць стаж практычнай работы не менш чым 2 гады, пры падачы заявы павінны прадставіць зацверджаную адміністрацыяй прадпрыемства або ўстановы выписку з працоўнай кніжкі.

Пры прыбыцці ў кансерваторыю аб'ітурыент прад'яўляе асабіста: пашпарт, ваенны білет (ваеннаабавязаны запасу) або прыпісное пасведчанне (асоба прызыўнога ўзросту).

Заявы прымаюцца з 1 чэрвеня па 5 ліпеня па адрасе: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30, кансерваторыя, прыёмная камісія.

Уступныя экзамены для тых, хто паступае на дзённае і завочнае навучанне, — з 6 па 25 ліпеня.

«ПРА ЧЫТАЙЦЕ АЛЬМАНАХ...»

У мяне захоўваецца гадавы камплект часопіса «Навука і тэхніка» за 1929 г. У адным з нумароў змешчана такая аб'ява: «Рабноры і пачынаючыя пісьменнікі! Прачытайце Альманах беларускай літаратуры, выпушчаны літаратурнай студыяй «Резец». Выданне «Красной газеты», 1929 год.

У альманах увайшлі творы: Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, Януба Коласа, Цішкі Гартнага, Алеся Гурло, Міхася За-рацкага, Андрэя Александровіча, Уладзіміра Дубоўкі, Язэпа Пушчы, Кузьмы Чорнага і Міхася Чарота».

І вось я трымаю унікальны экземпляр гэтай кнігі, якая цяпер захоўваецца ў Ленінградскай публічнай бібліятэцы імя М. Я. Салтыкова-Шчадрына.

З цікавасцю адкрываю кнігу. Вышляе яна, аказваецца, як дадатак да часопіса «Резец». Чытаю: «Наўрад ці можна аспрэч-

ваць тое, што ўсё, што ёсць найбольш тыповага ў беларускай літаратуры, створана пасля 1905 г., пасля 1917 г. ...Толькі адзін Максім Багдановіч прыйшоў у асноўную плынь беларускай літаратуры з шэрагу інтэлігенцыі. І то бацька яго — селянін, які выбіўся ў настаўнікі. Астатнія ж — усе пісьменнікі ад сахі, пісьменнікі ад варштата. Янка Купала, прызнаны галава асноўнай плыні — былы вясковы батрак, пазней рабочы вінакурнага завода. Януб Колас — з беззямельных сялян, Цішка Гартны — рабочы-гарбар, Ал. Гарун — цяляр, Цётка — сялянская дачка, З. Бядуля — дробны гандляр, Ал. Гурло — былы матрос з сялян, Максім Гарэцін — селянін і г. д.»

І сапраўды, у вершы, які адкрывае Альманах беларускай літаратуры, «Я не паэта» Янка Купала так гаворыць:

Я не паэт. Нет, избавь меня, Боже, Славы такой не ищу я ни мало, Песню сложить я сумею быть может, Но просто зовусь — Янка Купала. Слава, поэтов лаская на свете, Много венков им и гимнов послала. Тихо пою я. Кто тихих приметит? Я из деревни — Янка Купала.

Наказам маладому пакаленню гучыць і сёння верш Янкі Купалы «Арлянтам». А якой свежасцю праз шмат гадоў вея ад вершаў Максіма Багдановіча, класіка беларускай паэзіі — сына этнографа і нарадавольца Адама Багдановіча. Януб Колас прадстаўлены двума апавяданнямі — «Туды, на захад» і «Пра-

Есць пэўная залежнасць творчай эвалюцыі паэта ад яго біяграфіі. Творчы, мастацкі, стылявы, філасофскі кірунак яго паэзіі вызначаецца часцей за ўсё яго жыццёвымі перыпетыямі, умовамі, калізіямі, у якія ставіць паэта жыццё. Паступовае раскрыццё яго таямніц, яго супярэчнасцей, яго перспектывы магутнай сілай вобразнай мовы верша, паэтычным словам, прапушчаным праз розум і сэрца яго творцы, набываецца ў выніку практыкі, тых жыццёвых акалічнасцей, якія вызначаюць шлях

ладзімі вятрамі маладой рэспублікі.

Бязмежная любоў да бацькаўшчыны, да паэзіі Янкі Купалы, да творчасці Якуба Коласа, магутны ўплыў народнай паэзіі з яе неабдымным багаццем вобразнасці, сакавітасці, непаўторнасці, побач з захапленнем творчасцю Сяргея Ясеніна, — усё гэта знайшло сваё адлюстраванне ў кніжках Язэпа Пушчы «Раніца рыкае» (1925), «Vita» (1926), «Дні вясны» (1927).

К таму часу вясковы хлапец з вёскі Каралішчавічы, што недалёка ад Мінска, быў пастушок, які з замілаваннем падслухоўваў, як рыкае раніца, а пазней вясковы настаўнік, выкладчык беларускай

ні ад страт — каму з паэтаў не знаёмы гэтыя перажыванні, узлёты, уздымы, зрывы, падзенні? У поўнай меры ўсё гэта перажыў і Язэп Пушча.

Новыя сустрэчы з паэтам і з яго творчасцю пасля такога доўгага перапынку пераканалі мяне, ды і не толькі мяне, што ў маладым сэрцы гэтага пасівелага настаўніка, добрага таварыша і цудоўнага чалавека не згаслі тыя сонечныя праменні, якімі была асветлена яго добрая душа, яго творчасць, яго нялёгка дарога ў паэзіі.

У санеце «Дзень добры, Мінск!» Язэп Пушча як бы імкнецца звязаць сонечны пачатак той раніцы сваёй паэзіі, што «рыкала» на досвітку ў пачатку 20-х гадоў, з той раніцай, напоўненай шчасцем

Марыя КАНАПНІЦКАЯ

ОЙ, У ПОЛІ НА ПАДОЛЕ...

Ой, у полі на падоле
Кружыць сокол сівы...
Калі ўзыдзе табе сонца,
Краю нешчаслівы!

Запалала ды зайграла
Зоранька ў нябёсах;
Залатое сонца ўсходзіць
Не над тваім лёсам.

Залатое сонца ўсходзіць,
Калінавы ранак,
Над табою ноч цямнее —
Калі ж той світанак?..

АЛЬБО ВЫ МНЕ, ПТУШКІ...

Альбо вы мне, птушкі,
Свае крылы дайце,
Альбо ўкола хаты
Ночкай не спявайце!..

Ні ў журбе глуміцца
Больш не маю змогі...
Ні сабрацца з вамі
У бяскрай-дарогі!

Ой, цень чалавеку
Не такі бо ўерад,
Як яго журбота,
Што бяжыць наперад!..

Я хадзіў за плугам
І за бараною,
У душы сумоту
Носачы з сабою.

Ведаў бы на свеце
Я такое месца,
Дзе туга слязамі,
Ах, не разальцеца,

Як бы лета ў лета
Там я пасвіў коні,
І вясёлай песняй
Славіў тыя гоні.

...ЕСЦЬ УЛОННЕ ВЯЛІКАЕ...

...Есць улонне вялікае, дзе
ўсенька родзіць.
Есць дарога вялікая, дзе
ўсенька сыходзіць,
Есць пагібель вялікая, дзе
ўсенька канае,
Есць спакой вялікі, што ўсіх
яднае.

УРЫВАК

Не салавейкам уторыць
спяшыла

І не цвісці пры дарозе
шыпшынай,

Міма якое гароту бясконца
Бура праносіць спрадвеку...

Не зіхаець з табой, светлае
сонца, —

Ты прамянішся ціха і ясна,
Хай палымнее душа, хай

Плакацца йду — к чалавеку!..
пагасла —

ШКАДА ВАМ, ШТО РАЗМЫТА У ПЛЫНІ ЧАСУ...

Шкада вам, што размыта ў
плыні часу
Аздоба ідэалаў і куміраў,
Што страціла паэзія акрасу,

Што ў саване ляжыць з
разбітай лірай.
Шкада, што песні вашы — не
малітвы,
Што свет аглухлы марна вабіць
мэта,
Што ў бурнай велічы крывавай
бітвы
Не ўторыць рэхам пошлы спеў
паэта...
— Дзе ж тая песня, што, нібы
прысяга,
Нібы алтар святы, яднае сэрцы
Адважных воінаў пад слаўным
сцягам,

Гатовых верыць нават

паняверцы?

Дзе ж тая песня ў мармур,
граніце,

Як белы бог, што цень адолець
дужа,

Дзе песня, што каронаю ў
блакіце,

Нібы зара, вянчае голаў мужа?..
Дзе песня, што як молат

ударае,
Душу ўдзімае ў стылы мармур

твору,
Што праўды скіпетр у руках
трымае,

Што громам б'е, агнём шугае
ўгору?

Дзе ж тая песня, што —
вышынь царыца,

У якія марна пнецца дух
замглены?

Дзе песня-іскра, што ў крыві
ўзгарыцца,

Дзе песня-кліч, што страсяне
мільёны?

Дзе песня, каб праз час ляцела
смела,

Каб жытам праўды ў полі
красавала?..

Каб, маючы душу жывую цела,
Вялікім гімнам чалавецтву
стала?..

Ах, заспявайце ж, лірнікі-
няверы,

Такую песню ў буднішчы
гароты,

Дзе прахлай чэрні тлум віруе
шэры

І жменька іх жрацоў у храме
псоты...

Няхай арлом лунае песня ваша,
Уздрыгнуць трупы хай! Скажу
я вам,
Што сэрца пульс і тон жыцця
падкажа,

А я мільёны чуйных сэрцаў
дам.

Пераклаў з польскай
Васіль СЕМУХА.

ПЕСНІ СЭРЦА

Да 80-годдзя з дня нараджэння
Язэпа ПУШЧЫ

паэта, акрэсліваюць яго індывідуальнасць, арыгінальнасць.

Усё сказанае як нельга лепш стасуецца да творчага і жыццёвага шляху Язэпа Пушчы. Сутнасць сваіх творчых прынцыпаў і эстэтычных крыніц лепш за ўсё растлумачвае ён сам: «Рана, з дзіцячых гадоў, стаў пастушком, узыход сонца часта сустракаў на выгане разам з каровамі: я слухаў у полі і чуў, як раніца рыкае. Гэты вобраз пазней увайшоў у маю паэзію. Я рана навучыўся араць і касіць і ў дванаццаць гадоў у касьбе амаль не адставаў ад дарослых, хоць фізічна і не быў моцным хлапчуком, але да касьбы здатным. З адналеткамі сваімі і са старэйшымі любіў ездзіць на начлег. Асабліва ў час жніва захаплялі мяне мелодыі, жніўных песень, якія, здавалася, коцяцца і коцяцца з шумам спелых жытніх каласоў у чыстыя блакітныя далі. Нездарма ж гэта матывы маёй ранняй лірыкі».

Калі дадаць да сказанага паэтам, што гэта матывы не толькі ранняй лірыкі, але амаль усяе творчасці яго, то стане зразумелым, чаму так чаруе нас яго паэзія.

Вобраз рыкаючай вясковай раніцы, вобраз асветленай сонцам бязмежнае лясное пушчы, якая спявае і гамоніць на тысячы птушынных галасоў, вобраз залатога бору з задуменным шэптам стромкіх сосен, вобраз густалістых дуброў і зялёных павучых гаёў, вобраз чалавека новай вёскі, разбуджанага вялікай рэвалюцыяй, — усё гэта далёка не поўны пералік тых матываў, тэм, лірычных замалёвак, якія робяць паэзію Пушчы жывой, трапяткой, прасякнутае праменнямі ранішняга сонца, ма-

мовы і літаратуры, а яшчэ пазней адзін з заснавальнікаў літаратурнага аб'яднання «Маладняк» стаў шырока вядомым, арыгінальным, народным па сваёй сутнасці паэтам, які аказаў вялікі ўплыў на маладую беларускую паэзію тых гадоў, хоць на шляху служэння паэтычнай музе было ў яго шмат і цярняў, і спатыканняў, і хістанняў.

Як бы там ні было, але і строга крытыка, і тая сапраўдная паэзія, якую заўсёды жыў паэт Язэп Пушча і якая была наскрозь прасякнута пачуццём сыноўскае любові да радзімы, да яе прыроды, да яе людзей, дапамаглі яму пераадолець сваё ваганні і расчараванасць, як і часовую няўпэўненасць у сваёй паэтычнай сіле. Ён стварае ў 1930 годзе поўную пачуцця жалю і гневу паэму «Крывавы плакат» («Крывавы год»), — прысвечаную барацьбе працоўных Заходняй Беларусі за сваё вызваленне. Ён піша палемічную паэму «Сады вятроў», прысвечаную тэме аб месцы паэта ў грамадстве, яго грамадзянскім абавязку, яго імкненню разам са сваім народам ісці ў будучыню.

У паэме «Сады вятроў», якая так і не ўбачыла свету ў 30-я гады і не была закончана, Язэп Пушча рашуча пераацэньвае ўсё зробленае ім раней. Імкненне паставіць на службу народу сваё майстэрства, аддаць людзям свой багаты душэўны і паэтычны скарб, «сэрцам сагрэць людзей» становіцца лейтматывам усяе творчасці Язэпа Пушчы да таго дня, калі пяро выпала з яго рук, не дапісаўшы шырока задуманага, галоўнага...

Творчыя «вандраванні па пакутах», бясконцыя пошукі, радасці знаходак, расчараван-

жыцця і творчасці, якую ўбачыў паэт на роднай сваёй зямлі праз дзесяткі гадоў:

...Як шмат радні, як людна
на пероне!

Махаюць руні родным
наўздагон.

Са мной заходзіць сонца
у вагон,

Я аддаюся сонечным
настроям.

У дарозе шчасця марна
не растрачу,

Адам радзіме з песняю
гарачай...

І яшчэ адна цытата з санета «Будаўнік», якая гаворыць сама за сябе:

Народ мой сёння —
будаўнік вялікі,

Да працы ўсіх сваіх
сыноў паклікаў,

І мне з народам жыць
і з ім тварыць!

Гэтую сваю пачэсную місію служэння народу паэт выканаў з гонарам. Я сустрэўся з Язэпам Пушчай улетку 1958 года. Ён быў повен задум і жадання працаваць, ён рыхтаваў да друку сваю кнігу выбраных вершаў і пазм, якая выйшла ў 1960 годзе. Я чытаў яго вершы, і на мяне зноў павеяла цёплым ветрам далёкага юнацтва, і я нанова адчуў ідылічную радасць і ранішняе свежасць тых пушчаўскіх песень і мелодый, што «...коцяцца і коцяцца з шумам спелых жытніх каласоў у чыстыя блакітныя далі...»

І яшчэ адчуў я ў новых кнігах паэзіі Язэпа Пушчы руку сталага майстра паэзіі, адчуў, як многа ў іх глыбокага чалавечага пачуцця, сапраўднага глыбокага непадробнага лірызму, адчування шчасця, гордасці, радасці за свой народ, за яго поспехі, за яго будучыню і за сваю прыналежнасць да яго.

Алесь ЗВОНАК.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніцы Алене Кобец-Філімонавай з прычыны напаткаўшага яе гора — смерці МАЦІ.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Рыгору Кобцу з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці ЖОНКІ.

Вы, разумныя браты, —
Я і сам страляць умею —
Дайце жыць майму аленю
Пад галінкай дабраты.

Аляксей ПЫСІН.

Зімовы вечар у маленстве цягнецца без канца. Цяперашнія хлапчухі наўрад ці так выразна гэта адчуваюць, седзячы каля блакітнага зрана, а чым маглі мы запоўніць даўжыныя снежаньскія гадзіны, калі чакалі прыходу маці з вясёльнай змены? Хіба што казкай. Балазе, брат мой ужо вучыўся і ў яго, акрамя падручнікаў, была на дзіва цікавая кніжка. На вокладцы красавалася казляна з рожкамі «з пці галінак».

Казка пра срэбрае капітца мне асабліва падабалася. Не бяды, што часта псаваўся ламабіль на заводскай электрастанцыі, гасла свято. Мы ўтульна ўладкоўваліся на ўслончыку побач з расчыненымі дзверцамі грубі, і брат пад водбліскі пачнога вогнішча раскрываў сваю кніжку.

«Падрасту, — думаў я, слухаючы казку, — знайдзі ў лесе казляна з рожкамі. А

той жа алень.

Нечакана хлапчуха скокнуў убок — сіняя шапачка схавалася ў кусты брызгліны. Алень забягаў кругамі вакол кустоў. Адшукаўшы сінюю шапачку, стаў у грацыёзную позу, пачаў біць напытом. Хлапчуха вылез з куста і зноў кінуўся ўбок, схавалася за бярозавым ствалом. Алень таксама зноў прымаў па крузе, спыніўся насупраць бярозы і забіў нагою па зямлі.

Варажба ды толькі! Хіба што самацветы з-пад капыта не сыпаліся.

Я падышоў да хлапчуха і праз паўгадзіны ведаў гісторыю яго сябра.

Арыгінальнай яе не назавеш. Бездапаможных зверанят чалавек прыносіць з лесу ў свой дом часцей за ўсё таму, што памылкова лічыць, быццам тыя на нейкіх прычынах асірацелі. Так было і ў гэтым выпадку. Рабочыя, наткнуўшыся на аленя, хутчэй павезлі «сіротку» ў Каменічы і тут перадалі сыну каменіцкага ляснічага А. Церахава — Сяргею.

...Перабіраючы час ад часу

ваў. За чаем і разгаварыліся.

Аказалася, вартаўнік зусім нядаўна пры новай пасадзе, а раней працаваў лясніком.

— Ад вайны і да самай пенсіі за лесам глядзеў, — расказаў ён. — Тут, над Сожам, кожнае дрэўца мне знаёмае.

Узрадаваўшыся выпадку, я хутчэй запытаў пра ручнога аленя, якога павінны былі прывезці сюды гадоў шэсць назад з-пад Асіповіч.

— Ручнога, кажце? — перапытаў вартаўнік. — Была ў нас аленуха адна. Адкуль яна ўзялася, сказаць не магу. А што ручная, дык нуды болей. Звычайна звер у лесе — ад чалавека, яна — да чалавека. Па ласунак, значыцца.

— Была... Чаму была? Куды ж падзелася?

— Куды? Ніхто не бачыў, нуды. Без следу прапала. Каб ваўкі задралі, ці сваёй смерцю адышла — след бы адшукаўся. У нас з гэтым строга — заказнік. А то без следу. Так што, выходзіць, каля шашы канец свой напаткала. Любіла яна машыны сустрэчаць. Спыніцца машына — яна тут як тут. Давярала людзям, па ласунак ішла. Можна, сто чалавек яе за той давер пачаставалі, можна, тысяча. А тысяча першы выцгануў не хлеб з кішэнкі, а сякеру з-пад сядзення.

...Вартаўнік замоўк. Асірожна памешваў лыжняй чай. І мы маўчалі.

Прызнацца, я падзяляў змрочныя думкі вартаўніка аб лёсе герайні казкі майго дзціцтва і расказаў аб гэтым у абласной газеце «Магілёўская праўда». Але з такім вывадам не пагадзіўся ветурач з Кіраўска А. Цімафееў. Ён напісаў у рэдакцыю, што, відавочна, аленуха ўсё ж з людскім злом не сустрэлася. «Апынуўшыся ў Кіраўска раёне, — паведамаў ветурач, — яна прыжылася каля калгаснай фермы. Знаходзіцца ферма на ўзлеску паміж вёскамі Грыбава Слабада і Пільнікі. Навокаліны абслг стаў для аленіхі месцам пастаяннай прапіскі. Звер па-ранейшаму застаецца ручным. Даяркі і мянушкі ёй далі — Лада. Адгукаецца».

Аўтар п'сьма распрацаваў версію падарожжа Лады з Чэрыкаўскага раёна ў Кіраўскі. Маўляў, інстытут палікаў аленуху да асіповічскай вёскі Каменічы — туды, дзе нарадзілася і гадавалася пад наглядом Сяргея Церахава. У кіраўскіх жа лясх яе вандраванне ўладарна прыпыніў алень-прыгажун, Жыхары Пільнікуў час ад часу бачаць яго статую постаць на краю сасновага бору.

«Прыязджайце, — завяршаў сваё п'сьмо ветурач, — Пашанцуе, то можна сфатаграфавачь Ладу».

З райцэнтра да фермы Грыбава Слабада мы дабіраліся разам з аўтарам п'сьма на ветэрынарнай машыне. Па дарозе зярнулі ў сельмаг, прыдбалі паўліграма карамелек — гасцінец для Лады.

А яна таксама нібы рыхтавалася да сустрэчы гасцей. Не збегла ў лес, цэлы дзень не адыходзіла ад фермы: чакала, і не адна. Дачку сваю — пісаную прыгажуню — не адпускала ад сябе.

Яны ляжалі ў саломе каля буртоў. Аляксандр Паўлавіч вылез з машыны, і тут жа ўзнялася Лада, падышла да ветэрынара, даверліва зазірнула ў вочы. Аленяны таксама пачало набліжацца да чалавека, але крокаў за дзесяць спынілася. І пакуль мы частавалі яе маці цукеркамі, пакуль шчоўкаў мой фотаапарат, дыстанцыя ў дзесяць метраў строга захоўвалася.

Потым жывёлаводзі наперабой апавядалі аб прыгожых Лады. Як зазімаем два гады назад упершыню з'явілася яна каля фермы. Спачатку адна разведку зрабіла, а потым прывяла маленькае, але ўжо з рожкамі аленяны. Як у Пільніках па хатах ходзіць. Без запрашэння, так сказаць. Сама можна дзверы адчыніць, улегчыць у святлікі і... глядзець тэлевізар. Як у краваці раптам знікла. І шукалі яе, і гукалі — усё дарэмна. А праз два месяцы сама прыйшла разам з маленькай дачушкай, якая была аблеплена белымі плямамі, нібы сонечнымі зайчыкамі.

На ферме нам давалося затрымацца надоўга. У Аляксандра Паўлавіча тут былі свае ветэрынарныя справы, у мяне — карэспанданцыя. У гутарках з жывёлаводамі не лепшай у раёне фермы рознага наслухаліся, усякія ноткі гучалі ў іх галасях. Але варта было зноў перавесці гаворку на Ладу, як галасы гэтыя нібы падмянялі. Заставалася ў іх адна пшчота.

У Кіраўск вярталіся позна. На цёмна-сінім небе святлілася, не мігаючы, адзінокая, затое на дзіва буйная зорка.

— Ведаеце, — нарэшце загаварыў Аляксандр Паўлавіч. — Настрой у мяне з раніцы быў дужа кепскі. Непрыемнасцей нешта набіралася. А пабачыў Ладу з дачушкай, паназіраў, як побач з імі людзі дабрэюць, і на душы пацяплела.

Я думаў амаль аб тым жа. Ну што, здаецца, тая аленуха? Жывёліна. Але вось знайшла яна прытулак пад галінкай людскай дабраты, і нам робіцца крыху ўтульней у гэтым свеце, даражэйшым становіцца родны кут.

Аляксандр САНЧУК.
Фота аўтара.
г. Магілёў.

мо і сапраўднага аленя сустрэну».

І да таго думна пра аленя ўцямяшылася ў галаву, што пазней я сапраўды ў кожным падарожжы па лесе чакаў з ім спаткання. Чананне жыло само па сабе, насуперак маёй волі. Усё здавалася, вось ён выскачыць з гущы, замрэ на сценцы, прыгожы і ганарлівы. Пазірай, маўляў, любуйся! Нават калі вычытаў недзе, што ў Беларусі, акрамя як у Белавежскай пушчы, алені нідзе не водзіцца, сьведчымасць мая не магла з гэтым фактам змірыцца. Як аказалася потым, не дарэмна. Высакародныя прадстаўнікі жывёльнага свету ў нашых лясх пасяліліся-такі. Завезлі іх здалёк, з Варонежскага запаведніка. І сустрэцца адбылася.

Па справах мне трэба было трапіць у асіповічскі калгас «Новы шлях», у вёску Каменічы. Была восень, і аўтобусы да Каменічы не хадзілі. Даехаўшы да развіллі, я пашыбаваў далей пешшу. Па разбітым тратарах большаку крочыць было няэрочна, затое ўзбоч прыдарожных бяроз вілася сцяжынка.

На ёй і стаў алень. Стаў, як укапаны, смела пазіраючы на мяне. Я таксама застыў, не верачы сваім вачам. Ён быў акурат як на вокладцы той дзіцячай кніжкі. Грацыёзны, з тонкімі ножкамі, поўсць срэбрыста-бурая. Толькі што без рожак.

Мінуці ці дзесяць мы глядзелі адзін на аднаго — якая розніца. Нават за імгненне такое трэба было дзякаваць лесу.

Алень ірвануўся па сценцы, знік за пааротам, пакінуўшы мяне сам-насам з цяхай радасцю.

Далей сценка зноў пабегла па роўнай бярозавай алеі, скурзь засыпанай апалым лісцем. Наперадзе сярэд кастрычніцкай жаўціны ярка сінега шапачка-берэт. Па алеі крочыў хлапчуха гадоў дзесяці і побач з ім... усё

сваю фотатэку, я заўсёды спыняў увагу на здымку, які зараз бачыць і вы. Прыгледзьцеся. Можна, вы прачытаеце ў хлапчуховым позірку што іншае, а я бачу ў ім адно толькі маленне: «Нас двое, і, калі ласка, не чапайце нас! Не прынясіце бяды майму сябру».

Здымак выклікаў і жаданне даведацца аб далейшым лёсе аленяныці. Аднойчы я напісаў у Каменічы. Праз тыдзень пошта вярнула мой жа канверт з надпісам «Адрасат выбыў». Я паслаў запытанне ў Асіповіцкі лясгас. У паведамленні адтуль гаварылася, што былы ляснічы Каменіцкага лясніцтва А. Церахаў пераехаў на Міншчыну. Аленя ж, якога гадаваў яго сын, лясгас перадаў у Чэрыкаўскі заказнік. Звер стаў зусім ручным, смела падыходзіў да людзей, і ў лясгасе не без падстаў пабойваліся, каб ён не напаткаў брананьера. У вальеры ж заказніка яго жыццю небяспека не пагражала.

Доўга я збіраўся з'ездзіць у прысожскі заказнік. Толькі ў нас, дарослых, заўсёды знаходзіцца больш важныя справы, чым пагоня за казкай. Так і не выбраўся б, напэўна, каб не выпадак. З таварышам мы былі ў службовай камандзіроўцы ў Чэрыкаве. Свободных месцаў у раённай гасцініцы не аказалася, і нас пасялілі ў інтэрнаце курсай абласнога ўпраўлення лясной гаспадаркі. Інтэрнат ляснікоў стаіць, натуральна, у лесе, кіламетраў за шэсць ад горада. Дабраліся мы туды ўжо прыцемкамі, але якраз своечасова. Набліжалася навальніца. Стары сасновы бор над Сожам заціх і насцярожыўся. З-за поймы ракі напылівала чорна-фіялетава хмара, кідаючы раз-пораз на зямлю стралялы маланак.

Вартаўнік сустрэў нас гасцінна. Можна, таму, што ў адзіноце не надта весела сядзець навальнічнай ноччу ў вялікім і пустым доме, можна, проста па шчодрасці душэўнай. Чай нават прыгата-

У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ
Перадача знаёміць з выстаўкай твораў маладых мастакоў Брэстчыны—Маеўскага, Сурмы, Казака, Купфіо. Вядучы — журналіст М. Пракаповіч.
26 мая, 20.15.

РОДНАЕ СЛОВА
Гісторыя Кіева, які святкуе сваю 1500-ю гадавіну, цесна звязана і з гісторыяй Беларусі, яе культурай. Менавіта пра моўныя ўкраінска-беларускія сувязі і пойдзе гаворка ў чарговым выпуску тэлечасопіса.
27 мая, 19.30.

НАРОДНЫЯ УМЕЛЬЦЫ—ЗЕМЛЯКУ
Перадача расказвае, як сустракаюць 100-годдзе Я. Коласа яго землякі—народныя умельцы Стаўбцоўшчыны. Тут багата прадстаўлены ўсе жанры—жывапіс, графіка, скульптура, чананка, разьба па дрэве, інкрустацыя, ткацтва, вышыўка, вязанне.
28 мая, 19.30.

ПАКАЗВАЕ ГРОДНА
«На прыёманскіх прасторах». Літаратурна-музычная праграма.
Вас чакае сустрэча з галоўным рэжысёрам Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра А. Шалыгіным, фальклорным ансамблем «Лявоні» з Воранаўскага РДК і народнымі майстрамі Лідшчыны, якія робяць скарпікі.
28 мая, 22.15.

ПА ВАШЫХ ПРОСЬБАХ
Канцэрт па залюках пагранічнікаў.
29 мая, 12.30.

СЛОВА — ПАЭЗІІ
Свае новыя вершы чытае Нэла Тулувава.
29 мая, 14.45.

«ПАУЛІНКА»
Вы ўбачыце тысячы спектакль Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы. У ролі народныя артысты СССР Г. Макарава і З. Стома, народныя артысты рэспублікі П. Кармунін, артысты А. Доўгал, А. Мароз.
29 мая, 17.30.

КАМЕРТОН
У пачатку — расказ аб III Усесаюзным фестывалі творчай моладзі музычных тэатраў. Потым — тэатральныя навіны: прэм'еры балета Чайкоўскага «Шчаўкунчык» у ДАВТ БССР, мюзікл Ф. Лоў «Мая чуждоўная лэдзі» ў Дзяржаўным тэатры музычнай камедыі БССР, аб балете «Паненка і хуліган» на музыку Д. Шахтаковіча, які рыхтуецца да пастаюўкі на сцэне тэатра музычнай камедыі. На заманчэне — творчы вечар камерна-інструментальнага ансамбля Дзяржтэатральнага БССР, якому спаўняецца 50 год.
29 мая, 23.00.

СУСТРАНЕМЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ
Эстрадная музычная праграма з удзелам інструментальнага ансамбля пад кіраўніцтвам заслужанага артыста БССР А. Шпільнева.
30 мая, 11.05.

У АДЗІНА СЯМ'І
Перадача пра беларуска-туркменскія літаратурныя сувязі, пераклады, узаемаўзабагачэнне літаратуры ў выніку пільных творчых кантактаў. У ёй прымаюць удзел пісьменнікі Т. Эсэннава, А. Кавусаў, Б. Джутдзіеў, К. Тангіркуліеў, А. Назараў, А. Курбаннепесаў, А. Лойка, А. Вольскі, Р. Барадулін.
30 мая, 18.20.

ЛІТАРАТУРНЫ ТЭАТР
Г. Пашкоў, «Мая любоў — мая трывога».
Ролі выконваюць: народная артыстка рэспублікі М. Захарэвіч, заслужаныя артысты БССР П. Дубавіцкі, У. Рагаўцоў, артыст Ф. Варанешын.
30 мая, 19.20.

СТУДЫЯ «ЭФІР» ПАКАЗВАЕ
Да 100-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы—музычны спектакль «Гусляр». Музыка І. Лунанка. Выканаўца—ванальна-інструментальны ансамбль «Песняры». Рэжысёр — Б. Бахціяраў.

З ЖЫЦЦЯ ПІСУ ЯКУБА КОЛАСА. Дакументы і матэрыялы. Мн., «Навука і тэхніка», 1982. — 2 р. 80 к.
В. РАГОЙША. Напісана рукою Купалы. Мн., выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна, 1981. — 45 к.
Д. КАВАЛЕЎ. Каму што дорага... На рускай мове. Мн., «Мастацкая літаратура», 1982. — 1 р. 20 к.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 03269 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарва, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва — 33-22-04, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае праявіныя творы аб'ёмам не больш як друкаваны аркуш, артыкулы, нарысы — да 15 старонак, вершаваныя творы не больш як 100 радкоў. Матэрыялы прымаюцца на друкаванні на машыны ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСІПЕНКА, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯФЁД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.